

LIFE Integrētais projekts

A.5: Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai pieejamo ekonomikas un finanšu instrumentu analīze

ATBALSTA MEHĀNISMI DABAS DAUDZVEIDĪBAS SAGLABĀŠANAI: 5 VALSTU PĀRSKATS (II daļa)

Atbildīgais par aktivitāti: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
Iesaistītie partneri: Dabas aizsardzības pārvalde

2022

Saturs

Summary	3
Ievads.....	4
I. Igaunija	5
1.1. Normatīvais ietvars.....	5
1.2. Izaicinājumi.....	6
1.3. Atbalsta mehānismi.....	8
II. Lietuva	15
2.1. Normatīvais ietvars.....	15
2.2. Izaicinājumi.....	16
2.3. Atbalsta mehānismi.....	17
III. Īrija.....	23
3.1. Normatīvais ietvars.....	23
3.2. Izaicinājumi.....	23
3.3. Atbalsta mehānismi.....	24
IV. Somija.....	38
4.1. Normatīvais ietvars.....	38
4.2. Izaicinājumi.....	39
4.3. Atbalsta mehānismi.....	39
V. Norvēģija	46
5.1. Normatīvais ietvars.....	46
5.2. Izaicinājumi.....	48
5.3. Atbalsta mehānismi.....	49
Kopsavilkums	53
Izmantotās literatūras saraksts	54
Pielikumi	60

Summary

This report was prepared within the LIFE Integrated Project "Optimizing the Governance and Management of the Natura 2000 Protected Areas Network in Latvia" LIFE19 IPE/LV/000010, Action A.5. The action aims at providing crucial baseline information for Action C.4 and its sub-actions, by studying and collecting information on the various economic instruments used to achieve biodiversity conservation objectives.

This report evaluates existing financial instruments for the biodiversity conservation in other countries used to achieve the desirable outcomes of the conservation measures.

Five countries are evaluated in this report and information on each country is structured in 3 thematic blocks: relevant legislation, challenges countries are facing and financial instruments that support biodiversity, mainly in grasslands and forests. Each of the thematic blocks summarizes the relevant legislation, studies performed by relevant institutions, opinion of the relevant stakeholders, the problems identified and the research gaps. A summary of the problems identified and research gaps is provided.

During drafting of the report, the biggest challenge was the lack of information sources in English, that resulted in limitations of the scope of issues discussed.

The information obtained will be used to improve the existing support system for biodiversity conservation in Latvia (Action C.4).

Partners involved in the Action A.5.: Ministry of Environmental Protection and Regional Development, Nature Conservation Agency.

Projekts "Natura 2000 aizsargājamo teritoriju pārvaldības un apsaimniekošanas optimizācija" (LIFE19 IPE/LV/000010 LIFE-IP LatViaNature) tiek īstenots ar Eiropas Savienības LIFE programmas un VRAA finansiālu atbalstu.

Informācija atspoguļo tikai projekta LIFE IP LatViaNature īstenotāju redzējumu, Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra nav atbildīga par šeit sniegtās informācijas iespējamo izmantojumu.

Ievads

Dabas daudzveidības saglabāšanas stratēģijas aptver gan valsts, gan privātas zemes. Gadījumos, kad dabas aizsardzības pasākumi nepieciešami privātajās zemēs, valstis veido atbalsta sistēmas, motivējošus mehānismus, lai zemes īpašnieki būtu ieinteresēti ne vien ievērot saimnieciskās darbības ierobežojumus, bet arī aktīvi iesaistīties bioloģiskās daudzveidības aktīvā veicināšanā, piemēram, veicot biotopu kvalitātes uzlabošanas pasākumus.

Katrai valstij, ņemot vērā tās vēsturi un dabas aizsardzības sistēmas īpatnības, ir izveidota individuāla sistēma dabas daudzveidības saglabāšanas atbalstam.

Šajā pārskatā atspoguļota informācija par 5 valstu (Igaunija, Lietuva, Īrija, Somija, Norvēģija) atbalsta mehānismiem bioloģiskās daudzveidības veicināšanā privātajās zemēs. Uzsvars likts uz mežu un zālāju bioloģiskās daudzveidības atbalsta mehānismiem, galveno vērību pievēršot to darbības fokusam, finansēšanas avotiem un īstenošanas izaicinājumiem.

Apkopotā informācija palīdz apzināties dažādu motivējošo mehānismu klāstu Eiropas valstīs un labās prakses piemērus izmantot, lai pilnveidotu Latvijas atbalsta mehānismu efektivitāti.

Lielākais izaicinājums ziņojuma sagatavošanā bija informācijas trūkums angļu valodā, tādēļ apkopotās informācijas tvērums par katru no valstīm ir atšķirīgs.

I. Igaunija

Īss ieskats par Igaunijas dabas daudzveidības saglabāšanas statistiku sniegts 1. un 2. tabulā. Statistikas uzdevums ir sniegt kontekstu šajā pārskatā aplūkoto mehānismu izzināšanai.

1.tabula. Igaunijas statistika (Estonian Private Forest Centre, 2021; European Environment Agency, 2018; Eurostat, 2018; European Environment Agency, 2019; Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2018; Ministry of Rural Affairs, 2022)

Statistika	%	km ²
Sauszemes teritorija	-	45 339
Natura 2000 sauszemes teritorija	17,9	8 106
Meži valstī	51	23 300
Privāto mežu īpatsvars	48	11 300
Meži Natura 2000 tīklā	16	3 639
Privātie meži Natura 2000 tīklā		900
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme valstī	31,5	14 281
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme Natura 2000 tīklā	6	

1.1. Normatīvais ietvars

Igaunijai kā ES dalībvalstij saistoši ES vides tiesību normatīvie akti, tajā skaitā Padomes Direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (Biopu direktīva) un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/147/EK (2009. gada 30. novembris) par savvaļas putnu aizsardzību (Putnu direktīva). Šo direktīvu saistības nacionālajos normatīvajos aktos pārņemtas galvenokārt ar **Dabas aizsardzības likuma** starpniecību (Parliament of Estonia, 2004).

Dabas aizsardzības likuma 4.pantā nosaukti aizsargājamie dabas objekti:

- Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (protected areas);
- ierobežotas aizsardzības teritorijas (limited-conservation area);
- aizsargājamās sugas un fosilijas (protected species and fossils);
- sugu aizsardzības teritorijas (species' protection sites);
- individuāli aizsargāti dabas objekti (individual protected natural objects);
- pašvaldību aizsargāti dabas objekti (natural objects protected at the local government level).

Īpaši aizsargājamās dabas teritorijas iedalītas 3 kategorijās: nacionālie parki (national parks), dabas liegumi (nature conservation areas); aizsargājamo ainavu teritorijas (landscape conservation areas).

Nacionālie parki var ietvert dabas rezervātus (strict nature reserves), dabas aizsardzības zonas (conservation zones) un ierobežotas apsaimniekošanas zonas (limited management zones).

Dabas liegumu zonās saimnieciskā darbība ir aizliegta, izņemot atsevišķus gadījumus saskaņā ar Dabas aizsardzības likuma 30. pantu, piemēram, medības, maksākerēšana, ogu un sēņu vākšana.

Ierobežotas apsaimniekošanas zonās saimnieciskā darbība ir atļauta, izņemot gadījumus, kas noteikti Dabas aizsardzības likuma 31.pantā, piemēram, galvenā cirte, augu aizsardzības līdzekļu lietošana, medības u.c.

Sugu aizsardzības teritorijas var atrasties arī ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Aizsardzības teritorijas lielums ir atšķirīgs attiecībā no sargājamās sugas. Piemēram, Dabas aizsardzības likuma 50.pants paredz, ka jūras ērgļu ligzdai aizsardzības rādiuss ir 200 m ap ligzdas koku, melnajam stārķim – 250 m. Likums paredz pienākumu par atrastu ligzdu ziņot valsts institūcijai ne vēlāk kā 3 dienu laiku.

Individuāli aizsargāti dabas objekti aptver kokus, avotus, ūdenskritumus, alas u.c. (Parliament of Estonia, 2004)

Igaunijā 2020. gada sākumā bija noteikti 3883 aizsargājami dabas objekti (Ministry of the Environment, 2021), to saraksts apkopots 2.tabulā.

2.tabula. Igaunijas aizsargājami dabas objekti (Ministry of the Environment, 2021)

Aizsargājami dabas objekti	Skaits
Nacionālie parki	6
Dabas liegumi	231
Aizsargājamo ainavu teritorijas	154
Sugu aizsardzības teritorijas	1553
Individuāli aizsargāti dabas objekti	1066
Pašvaldību aizsargāti dabas objekti	23

Ūdens likuma 118.pantā noteiktas ūdens aizsargzonas. Baltijas jūrai un lielajiem ezeriem tie ir 20 m, citiem ezeriem un upēm noteikta 10 m aizsargzona, bet 1 m aizsargzona noteikta grāvjiem. Šajās zonās aizliegta zemes apstrāde, augu aizsardzības līdzekļu lietošana u.c. aktivitātes, kas var izraisīt krastu eroziju vai ūdens piesārņošanu (Parliament of Estonia, 2019).

Zemes atpirkšanas mehānisms reglamentēts Dabas aizsardzības likuma 20.pantā (skatīt 1.3.1.apakšnodaļu).

Dabas aizsardzības likuma 18.pantā reglamentēts dabas aizsardzības subsīdiu mehānisms (nature conservation subsidies). Tas paredz atbalstu par biotopu atjaunošanas pasākumu īstenošanu (skatīt 1.3.5.apakšnodaļu).

Dabas aizsardzības likuma 61.pantā reglamentēts kompensāciju mehānisms par aizsargājamo dzīvnieku nodarītajiem postījumiem (Parliament of Estonia, 2004) (skatīt 1.3.8.apakšnodaļu).

Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi reglamentēti Nekustamā īpašuma nodokļa likumā (skatīt 1.3.2.apakšnodaļu).

Mežsaimniecisko darbību Igaunijā galvenokārt reglamentē Meža likums, tajā skaitā nosakot atsevišķus ierobežojumus dabas vērtību saglabāšanai mežā, piemēram, ekoloģisko koku atstāšanu kailcirtes vietās (Parliament of Estonia, 2006).

1.2. Izaicinājumi

1.2.1. Izaicinājumi zālāju dabas daudzveidības saglabāšanas atbalsta sistēmā

Igaunijas Prioritāro rīcību programmā 2021 – 2027.gadam kā galvenais izaicinājums norādīts uzturēt un paplašināt pienācīgi apsaimniekoto zālāju biotopu platības. Ja 2021. gadā apsaimniekoti tika 35 tūkstoši ha zālāju biotopu, tad līdz 2028.gadam mērķis ir panākt vismaz 50 tūkstošus ha zālāju biotopu labā stāvoklī (Ministry of Environment, n.d.) (skatīt 3.tabulu).

Ārpus Natura 2000 tīkla kā galvenie zālāju bioloģiskās daudzveidības apdraudošie faktori norādīti zālāju aparšana un mēslošana. Būtisks jautājums ir arī invazīvo sugu ierobežošana.

Starp prioritāri veicamajiem pasākumiem norādīta nepieciešamība veidot zālāju apsaimniekošanas programmu, kas aptver zālājus ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (līdzšinējā programma paredz atbalstu tikai aizsargājamās dabas objektos). Būtiska arī zālāju biotopu atjaunošanas pasākumu finansēšana. Atjaunošanas izmaksas tiek rēķinātas vidēji 2500 euro/ha.

Saistībā ar privāto zemes īpašnieku atbalsta programmām tiek uzvērta nepieciešamība tās veidot pieteicējiem draudzīgas, kā arī izveidot konsultatīvā atbalsta sistēmu zālāju apsaimniekotājiem. Nepieciešams arī atbalsts zālāju apsaimniekošanas aprīkojuma investīcijām (grūtiem pļaušanas apstākļiem – applūstošās teritorijās u.c.).

Igaunijas Prioritāro rīcību programmā 2021. – 2027.gadam uzvērta arī nepieciešamība veidot jaunu dabas daudzveidības atbalsta programmu lauksaimniecības zemēs ar mērķi uzlabot lauku putnu aizsardzības stāvokli, kā arī abinieku un apputeksnētāju aizsardzību, veidojot atbalsta pasākumus buferzonu veidošanai ap ūdensobjektiem u.c. (Ministry of Environment, n.d.)

3.tabula. Igaunijas Prioritāro rīcību programmā 2021 – 2027.gadam iekļautie zālāju biotopi (Ministry of Environment, n.d.)

Kods	Biotops	Mērķis
1630	Piejūras zālāji	14 000 ha
6210	Sausi zālāji kaļķainās augsnēs	3 400 ha
6270	Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas	2 700 ha
6280	Alvāri	8 000 ha
6410	Mitri zālāji periodiski izžūstošās augsnēs	800 ha
6430	Eitrofas augsto lakstaugu audzes	1 400 ha
6450	Palieņu zālāji	11 000 ha
6510	Mēreni mitras pļavas	3 000 ha
6530	Parkveida pļavas un ganības	2 000 ha
7230	Kaļķaini zāļu purvi	2 200 ha
9070	Meža ganības	1 500 ha
	Kopā:	50 000 ha

1.2.2. Izaicinājumi meža dabas daudzveidības saglabāšanas atbalsta sistēmā

Saskaņā ar Igaunijas integrētā projekta "LIFE-IP ForEst&FarmLand" informāciju, Igaunijas atbalsta sistēma privāto meža īpašniekiem saskaras ar virkni izaicinājumiem.

Piemēram, kā trūkums tiek norādīta pieeja, ka līdzšinējā atbalsta likme ir universāla (110 vai 60 euro). Tā neņem vērā mežaudzes sastāva atšķirības, visiem piemērojot vienādu likmi.

Otrkārt, programma neparedz atbalstu mērķtiecīgai meža bioloģiskās daudzveidības uzlabošanai (apsaimniekošanas pasākumiem mežaudzēs, kur tas nepieciešams, lai uzlabotu mežaudzes ekoloģisko kvalitāti).

Treškārt, meža īpašnieki ir neapmierināti, ka saņemtā kompensācija tiek aplikta ar iedzīvotāju ienākumu nodokli (LIFE-IP ForEst&FarmLand, 2022).

Turklāt ierobežotā finansējuma dēļ pēdējos gados nācies samazināt kompensāciju likmes.

Igaunijas Prioritāro rīcību programmā 2021 – 2027.gadam kā galvenie meža bioloģiskās daudzveidības apdraudošie faktori norādīti: intensīva mežistrāde, mirušās koksnes izvākšana, hidroloģiskā režīma izmainīšana (nosusināšana), invazīvo sugu ekspansija, meža biotopu fragmentācija. Šajā kontekstā kā galvenās prioritātes atbalsta mehānismu segmentā norādītas nepieciešamība sniegt atbalstu aktīvai meža dabas daudzveidības veicināšanai (biotopu kvalitātes uzlabošanai), kā arī vairāk līdzekļu paredzēt zemes atpirkšanai stingrā režīma zonās. Zemes atpirkšanai vidēji tiek rēķināti 4500 euro/ha (Ministry of Environment, n.d.).

1.2.3. Izaicinājumi sugu nodarīto postījumu kompensēšanas sistēmā

Igaunijas Prioritāro rīcību programmā 2021 – 2027.gadam (Ministry of Environment, n.d.) norādīts, ka nepieciešams analizēt iespējas izmaksāt kompensācijas par ūdru, meža caunu un zeltaino šakāļu nodarītajiem postījumiem. Akcentēta arī nepieciešamība apzināt putnu nodarītos postījumus un rast risinājumus šo postījumu preventīvai novēršanai.

1.3. Atbalsta mehānismi

Šajā nodaļā aplūkoti būtiskākie atbalsta mehānismi Igaunijas **mežu un zālāju** dabas daudzveidības saglabāšanas kontekstā.

Igaunijā dabas daudzveidības saglabāšana galvenokārt tiek finansēta no diviem avotiem – ES fondiem un valsts budžeta. Atbalsta veidi ir dažādi: tādi, kas saistīti ar nepieciešamā apsaimniekošanas režīma nodrošināšanu (piemēram, atbalsts zālāju biotopu apsaimniekošanai); tādi, kas atbalsta neiejaukšanās procesus (piemēram, mežu aizsardzība Natura 2000 teritorijās), kā arī nodokļu atbrīvojumi (nekustamā īpašuma nodokļa atbrīvojumi aizsargājamās teritorijās).

Turpinājumā aplūkoti šādi atbalsta mehānismi:

- Zemes atpirkšana
- Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi
- Kompensācijas par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem
- Atbalsts par lauksaimniecības ierobežojumiem Natura 2000 teritorijās
- Atbalsts biotopu atjaunošanai
- Kompensācijas par atslēgas meža biotopiem
- Zālāju apsaimniekošanas atbalsts Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam
- Kompensācijas par aizsargājamo dzīvnieku nodarītajiem postījumiem
- Vides investīciju centra granti
- Igaunijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023.-2027.gadam.

1.3.1. Zemes atpirkšana

Zemes atpirkšanas mehānisms reglamentēts Dabas aizsardzības likuma 20.pantā. Likums paredz zemes atpirkšanu šādās teritorijās:

- a) Īpaši aizsargājamās dabas teritorijās (protected areas);
- b) ierobežotas aizsardzības teritorijās (limited-conservation area);
- d) sugu aizsardzības teritorijās (species' protection sites).

Zemi atpērk atbilstoši tās tirgus vērtībai, par to vienojoties ar zemes īpašnieku. Atpirkt var tikai tādu īpašumu, kuram attiecīgais ierobežojums noteikts pēc tā iegūšanas īpašumā, vai noteikts stingrāks saimnieciskās darbības ierobežojums (pēc tā iegūšanas īpašumā). Valsts var atpirkt visu īpašumu, ja nekustamā īpašuma daļa, kas atrodas aizsargājamā teritorijā, ir lielāka par divām trešdaļām no kopējās nekustamā īpašuma platības.

Nekustamā īpašuma atpirkšanu var ierosināt nekustamā īpašuma īpašnieks, aizsargājamā dabas objekta pārvaldnieks vai par politikas nozari atbildīgais ministrs.

Ar nekustamā īpašuma atpirkšanu saistītās izmaksas sedz no valsts budžeta (Parliament of Estonia, 2004).

Meža likuma 54.pants paredz, ka ieņēmumus, kas gūti no valsts meža nekustamo īpašumu pārdošanas (noteiktos gadījumos) drīkst izmantot zemes atpirkšanas mehānisma izdevumu finansēšanai (Parliament of Estonia, 2006).

1.3.2. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi

Igaunijas Nekustamā īpašuma nodokļa likuma 4.pants paredz, ka nekustamā īpašuma nodoklis netiek piemērots dabas rezervātos un citās zonās, kurās noteikti stingri saimnieciskās darbības ierobežojumi (īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un sugu aizsardzības teritorijās) (Parliament of Estonia, 1993).

50% nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojums tiek piemērots ierobežotas apsaimniekošanas zonā un citās zonās, kur noteikti daļēji saimnieciskās darbības ierobežojumi, tajā skaitā ūdens aizsardzības zonās atbilstoši Ūdens likuma 118.panta nosacījumiem (Parliament of Estonia, 2019).

1.3.3. Kompensācijas par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem

Meži klāj 51% no Igaunijas teritorijas. 48% no mežiem pieder privātpersonām. Igaunijā ir 104 tūkstoši privāto meža īpašnieku. Fiziskām personām pieder 58 %, bet juridiskām – 42% privāto mežu. Vidējā privātā meža platība juridiskajām personām ir 66 ha, bet fiziskām personām 6 ha. 44% no meža īpašniekiem piederošās meža platības nepārsniedz 2 ha.

16% no Igaunijas mežu platības ir iekļauti Natura 2000 tīklā. Tajā ietilpst arī 891 tūkstotis ha privāto mežu (8% no privāto mežu platības).

Igaunijā kompensāciju par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem var saņemt privāto mežu īpašnieki, saskaņā ar šādiem nosacījumiem:

- a. mežs ir iekļauts Igaunijas dabas informācijas sistēmā kā atbalsttiesīgā platība;
- b. atbalsttiesīgās platības – Natura 2000 meži un citi meži ārpus Natura 2000 (kopš 2017.gada), ja noteikti attiecīgie mežsaimnieciskās darbības ierobežojumi;
- c. minimālā atbalsttiesīgā platība ir 0,3 ha;
- d. kompensācijas lielums atkarīgs no noteiktajiem ierobežojumiem;
- e. ikgadējā atbalsta likmes: 110 euro/ha (conservatio zone), 60 euro/ha (limited management zone, limited-conservation area, and planned protected area of a Natura 2000 site);
- f. kompensācijai piesakās internetā (e-sistēma);
- g. kompensācijai piesakās katru gadu;
- h. ja piesakās kopīpašnieki, tad nepieciešama visu piekrišana. Atbalstu pārskaita uz vienu norādīto kontu;
- i. Jābūt dabā skaidri identificējamām meža robežām (kupicas u.tml.) (Estonian Private Forest Centre, 2021).

Kompensāciju finansējuma avots, galvenokārt, ir ES finansējums Lauku attīstības programmas ietvaros. Kompensācijas aprēķināšanas pieeja – neiegūto ienākumu kompensēšana.

Ierobežotā finansējuma dēļ pēdējos gados 60 euro/ha kompensācijas apmērs samazināts līdz 52-54 euro/ha. 2019.gadā meža kompensācijās tika izmaksāti 4,3 milj. euro, aptverot 64 000 ha mežu. Laika posmā no 2008. līdz 2018.gadam kopā ir izmaksāti 34,6 milj. euro.

Kompensācijām piesakās aptuveni 5000 meža īpašnieku.

Kompensācijas tiek apliktas ar ienākuma nodokli. To nepiemēro līdz 5000 euro sliekšnim, kurā ieskaita arī citus mežsaimniecības ienākumus (Estonian Private Forest Centre, 2021).

1.3.4. Atbalsts par lauksaimniecības ierobežojumiem Natura 2000 teritorijās

Kopš 2006.gada zemes īpašnieki var pieteikties atbalsta maksājumam par lauksaimniecības zemi Natura 2000 teritorijās. Atbalsts tiek maksāts Lauku attīstības programmas ietvaros (The Environment Agency, 2021).

Maksājuma uzdevums ir daļēji kompensēt ienākumus, kas netiek gūti, ņemot vērā saimnieciskās darbības ierobežojumus Natura 2000 teritorijās. Atbalsta apmērs ir 27 euro/ha gadā. Šim maksājumam papildus var pieteikties vienotajam platību maksājumam.

Papildus vispārējām Lauku attīstības programmas prasībām finansējuma saņemšanai, īpašniekam jāievēro arī attiecīgais īpaši aizsargājamās dabas teritorijas normatīvais regulējums.

Atbalsta maksājums nevar tikt kombinēts ar citām specifiskajām Lauku attīstības programmas apakšprogrammām, piemēram zālāju biotopu saglabāšanas atbalsta maksājumiem, u.c. (Ministry of Agriculture, 2015).

Informācija par apstiprinātajām platībām un izmaksātajām summām laika periodā no 2006.-2018.gadam apkopota 4.tabulā.

4.tabula. Natura 2000 atbalsts lauksaimniecības teritorijām laika periodā no 2006.-2018.gadam (Roasto & Tampere, 2020)

Gads	Apstiprināto pieteikumu skaits	Apstiprinātā platība	Izmaksātā summa, EUR
2006	1330	26 953	864 653
2007	1336	20 647	662 364
2008	1389	21 040	674 955
2009	1358	21 781	698 742
2010	1401	22 188	711 785
2011	1458	23 191	717 222
2012	1590	23 937	752 068
2013	1659	24 404	770 240
2014	1692	24 841	780 101
2015	1531	21 148	576 021
2016	1333	20 123	543 046
2017	1344	20 204	547 089
2018	1320	20 153	545 604

1.3.5. Atbalsts biotopu atjaunošanai

Šis atbalsta mehānisms galvenokārt paredzēts no cilvēka apsaimniekošanas atkarīgo biotopu atjaunošanai, uzturot Igaunijas ainavas daudzveidību. Tiek atbalstīta niedru un krūmu apauguma samazināšana, aploku ierīkošana u.c. Atbalsts pieejams īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, ierobežotas aizsardzības teritorijās un sugu aizsardzības teritorijās.

Atbalsta apmērs ir atkarīgs no biotopa veida un apstākļiem dabā (piemēram, krūmu daudzuma). Atbalsta apmērs ir robežās no 250 līdz 1500 euro/ha. Aploka finansēšanai atbalsts ir 1,25 euro par metru.

Pēc atjaunošanas pasākumu īstenošanas īpašniekam ir pienākums 5 gadus nodrošināt pļaušanu vai ganīšanu.

2020.gadā subsīdijās tika izmaksāti 467 000 euro, atjaunojot 1442 ha biotopu un ierīkojot aplokus 62 km garumā (Parliament of Estonia, 2004; The Environment Agency, 2022).

1.3.6. Kompensācijas par atslēgas meža biotopiem

Atbalsttiesīgā platība – atslēgas meža biotopi (augstvērtīgi meža biotopi ar aizsargājamu un retu sugu klātbūtni). Kopumā Igaunijā šie biotopi konstatēti 25 000 ha platībā, no kuriem 4 700 ha atrodas privātajās zemēs.

Lai saņemtu kompensāciju, privātpersonai ar valsti jānoslēdz līgums par atslēgas biotopa saglabāšanu uz 20 gadu periodu. Pamata pieeja ir neiejaukšanās. Aizliegta mežsaimnieciskā darbība (tajā skaitā mirušās koksnes izvākšana), meliorācija, ceļu būvniecība, atpūtas vietu ierīkošana u.c. Meža īpašniekam tiek kompensēts neiegūtais labums no mežsaimnieciskās darbības. Vidējā kompensācija 364 euro/ha gadā.

2020.gadā kompensācijās tika izmaksāti 272 000 euro. Pieteikumu skaits nav optimāls – paliek pāri neizmantoti līdzekļi. Iespējamie iemesli - kompensācijas apmērs un daudz nelielu platību (Estonian Private Forest Centre, 2021) (Parliament of Estonia, 2006).

1.3.7. Zālāju apsaimniekošanas atbalsts Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam (“Atbalsts daļēji dabisku dzīvotņu (mantojuma pļavu) uzturēšanai”)

Programma paredz atbalstu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai nozīmīgu zālāju apsaimniekošanai. Atbalsta programma paredz pienākumu noganīt vai nopļaut un savākt zāli atbalsttiesīgajā platībā (The Environment Agency, 2022). Atbalsta likmes ir apkopotas 5.tabulā.

5.tabula. Zālāju apsaimniekošanas atbalsta likmes (The Environment Agency, 2022)

Darbība	Atbalsts gadā
Parkveida pļavas (nopļaušana)	450 EUR/ha
Parkveida ganības (noganīšana)	250 EUR/ha
Meža ganības (noganīšana)	250 EUR/ha
Pļavas ar kadiķiem (noganīšana)	250 EUR/ha
Pļavas ar kadiķiem (nopļaušana)	185 EUR/ha
Citi zālāji (noganīšana)	150 EUR/ha
Citi zālāji (nopļaušana)	85 EUR/ha

Igaunijā atbalsta maksājumus par zālāju apsaimniekošanu var saņemt saskaņā ar šādiem nosacījumiem:

- zālājs atrodas aizsargājamā dabas objektā;
- tas ir reģistrēts Igaunijas dabas informācijas sistēmā.

Gadījumā, ja zālājs nav labā lauksaimniecības stāvoklī, tad vispirms jāveic tā atjaunošana (t.sk. biotopu atjaunošanas programmas ietvaros) un tikai tad var pieteikties zālāja uzturēšanai.

Maksājumus administrē Lauku reģistru un informācijas pārvalde (ARIB) (*The Agricultural Registers and Information Board*), savukārt apsaimniekošanas uzraudzību veic Vides padome (*Environmental Board*) (The Environment Agency, 2022).

Subsīdijas sāka izmaksāt 2007.gadā, kad par 15 000 ha apsaimniekošanu tika izmaksāti 2,8 milj. EUR. 2021.gadā subsīdiju apmērs sasniedza 6 milj. EUR par 35 517 ha, savukārt 2022.gada budžets ir 6,7 milj. EUR. Kopumā 2014 – 2020.gada periodā aktivitātei atvēlētais finansējums bija 37,5 miljoni euro (The Environment

Agency, 2022; Agricultural Registers and Information Board, 2022). Informācija par apstiprināto pieteikumu skaitu, platībām un izmaksātajām summām laika periodā no 2007.-2019.gadam apkopta 6.tabulā.

6.tabula. Atbalsts dabisko zālāju uzturēšanai laika periodā no 2007.-2019.gadam (Roasto & Tampere, 2020)

Gads	Apstiprināto pieteikumu skaits	Apstiprinātā platība	Izmaksātā summa, EUR
2007	692	15 181	2 766 042
2008	712	17 725	3 303 416
2009	803	20 404	3 804 857
2010	869	21 979	4 070 547
2011	916	24 035	4 412 683
2012	913	25 177	4 344 073
2013	934	23 990	4 355 694
2014	873	24 177	4 498 485
2015	817	24 933	3 799 514
2016	820	26 394	4 165 115
2017	833	29 113	4 557 222
2018	820	29 679	4 645 285
2019	842	32 185	5 202 440

1.3.8. Kompensācijas par aizsargājamo dzīvnieku nodarītajiem postījumiem

Dabas aizsardzības likuma 61.pants paredz kompensācijas par aizsargājamo dzīvnieku nodarītajiem postījumiem.

Kompensācijas tiek maksātas par postījumiem, ko nodarījuši: roņi, lāči, vilki, lūši, ūdeles, jūras ērgļi, zivjērgļi, dzērves, gulbji un zosis.

Dzervju, gulbju un zosu postījumi tiek kompensēti līdz 3200 euro sezonā vienai personai. Lāču, lūšu, vilku un ūdeļu postījumu gadījumā kompensācija var sasniegt 100% apmēru. Jūras ērgļu un zivjērgļu postījumus zivju dīķos novērtē eksperts individuāli. Roņu gadījumā tiek kompensēti 30-70 % no līdzekļiem, kas nepieciešami sabojāto tīklu aizvietošanai.

Daļēji (līdz 50%) tiek kompensēti arī preventīvie pasākumi postījumu novēršanai ar noteiktu atbalsta limitu (līdz 3200 euro) vienai personai (Parliament of Estonia, 2004).

1.3.9. Vides investīciju centra granti

Igaunijas Vides investīciju centrs (*The Environmental Investment Centre*) jau 20 gadus dažādās programmās atbalsta dabas vērtību saglabāšanu un atjaunošanu, kā arī dabas infrastruktūras attīstību (Environmental Agency, 2021).

Vides investīciju centrs atbalstījis daudzus projektus, tajā skaitā, dabas vērošanas torņus, dabas taku izveidi un uzturēšanu, sugu monitoringu un aizsardzības pasākumu īstenošanu, daba aizsardzības pētījumu veikšanu, datu bāzu pilnveidi, vides izglītības pasākumus, u.c.

Vides investīciju centra atbalstītie projekti pamatā tiek finansēti no valsts budžeta līdzekļiem.

Minētā institūcija tiek izmantota arī ES un citu fondu nacionālā līdzfinansējuma nodrošināšanai.

Vides investīciju centrs ir arī atbildīgā institūcija, kas ievieš ES Kohēzijas fonda projektus, kas saistīti ar dabas aizsardzību (The Environment Agency, 2021).

1.3.10. Igaunijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023.-2027.gadam

Igaunijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskajā plānā 2023.-2027.gadam ir iekļauti šādi pasākumi, kas vērsti uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu:

- a. Bioloģiskās daudzveidības veicināšana Natura 2000 privātajos mežos
- b. Atbalsts vērtīgu ilggadīgo zālāju saglabāšanai
- c. Atbalsts "mantojuma" pļavu uzturēšanai

Bioloģiskās daudzveidības veicināšana Natura 2000 privātajos mežos

Kopējais budžets atbalsta maksājumiem bioloģiskās daudzveidības veicināšanai Natura 2000 privātajos mežos no 2024.-2028.gadam ir 31 000 000 EUR t.sk. 20 000 000 EUR ES līdzfinansējums.

Atbalstu var saņemt:

- Platība ir ne mazāka par 0,3 ha;
- Zeme atrodas Natura 2000 tīklā vai aizsargājamā dabas objektā ārpus Natura 2000 tīkla

Atbalsta mērķis ir kompensēt papildus izmaksas un negūtos ieņēmumus. Tiek piemērotas 2 atbalsta likmes:

- 1) 134 EUR ha/gadā - par mežiem, kas atrodas aizsargājamās teritorijās, kur noteikti stingri saimnieciskās darbības ierobežojumi. Mērķa platība 2028.gadā – 28 855 ha.
- 2) 60 EUR ha/gadā - par mežiem, kuros noteikti daļēji saimnieciskās darbības ierobežojumi. Mērķa platība 2028.gadā – 38 902 ha. (Ministry of Rural Affairs, 2022).

Atbalsts vērtīgu ilggadīgo zālāju saglabāšanai paredzēts mantojuma pļavām ĪADT un ilggadīgiem vērtīgiem zālājiem. Pasākuma kopējais budžets ir 8 112 300 EUR, t.sk. ES līdzfinansējums 6 489 840 EUR apmērā, un tajā plānots iekļaut kopā 118 300 ha.

Atbalstu var saņemt, ja:

- Platība ir ne mazāka kā 0,3 ha;
- eksperts ir veicis zālāja inventarizāciju;
- īpašnieks uzņemas saistības uz 5 gadiem;
- zālājs netiek mēslots, pārganīts, netiek lietoti augu aizsardzības līdzekļi, kā arī veiktas citas darbības, kas var kaitēt zālājam, piemēram, uzāršana.

Atbalsta mērķis ir kompensēt papildus izmaksas un negūtos ieņēmumus. Atbalsta apmēru ir aprēķinājis Lauksaimniecības pētījumu centrs, pieņemot, ka 75% platību tiek noganāti, bet 25% nopļauti. Aprēķinā ņemti vērā zaudētie ienākumi, kas saistīti ar dzīvnieku svara samazināšanos, kas radušies saistībā ar mēslošanas un augu aizsardzības lietošanas aizliegumu, papildu izmaksas par parazītu apkarošanu un eksperta veiktās inventarizācijas izmaksas, kas kopā sastāda 130,43 EUR ha/gadā. Tiek piemērotas 3 atbalsta likmes:

- 1) 80 EUR ha/gadā par mantojuma pļavām ārpus ĪADT. Mērķa platība 2029.g. – 14 000 ha.
- 2) 50 EUR ha/gadā par vērtīgu ilggadīgu zālāju. Mērķa platība 2029.g. – 14 000 ha.
- 3) 10 EUR ha/gadā par papildu veiktajām uz rezultātu balstītajām aktivitātēm (šo aktivitāšu nosacījumi un novērtēšanas metodika tiek testēti pilotshēmā LIFE IP ForEst&FarmLand ietvaros) (Ministry of Rural Affairs, 2022).

Atbalsts mantojuma pļavu, kas atrodas kādā no Dabas aizsardzības likumā minētajiem aizsargājamajiem dabas objektiem (izņemot individuāli aizsargājamās dabas objektos), uzturēšanai.

Pasākuma kopējais budžets ir 42 095 975 EUR, t.sk. ES līdzfinansējums 33 676 780 EUR apmērā.

Atbalsta saņemšanai ir jāpiesaka vismaz 0,1 ha liela platība, jāuzņemas saistības uz 5 gadiem, jāapmeklē obligātās apmācības, kā arī jāievēro virkne citu atlases kritēriju. Tāpat ir jāievēro virkne atbalsta saņemšanas nosacījumu. Piemēram: pļavas, kas tiek apsaimniekotas pļaujot, jānopļauj līdz 1.septembrim un zāle jānovāc no lauka līdz nākamā gada 1.aprīlim; pļavās, kas tiek apsaimniekotas noganot, ganības ir jāuzsāk ne vēlāk kā 31.maijā, pļavai jābūt noganītai līdz 1.oktobrim, dzīvniekus ir aizliegts piebarot. Ja tiek īstenoti minētie pamata apsaimniekošanas pasākumi, īpašnieks var pieteikties arī uz atbalstu papildus pasākumu īstenošanai, piemēram, pļaušanai ar rokas vai zirga pļāvēju, aktivitātēm sugu stāvokļa uzlabošanai.

Atbalsta mērķis ir kompensēt papildus izmaksas un negūtos ieņēmumus. Atbalsta apmēru ir aprēķinājis Lauksaimniecības pētījumu centrs, ņemot vērā pētījumu "Ilgtspējīgas daļēji dabisku kopienu apsaimniekošanas nodrošināšanas analīze". 7.tabulā ir apkopotas 11 atbalsta likmes, kopējā atbalsta summa un ha laika periodā no 2024.-2028.gadam (Ministry of Rural Affairs, 2022).

7.tabula. Atbalsta likmes, kopējā atbalsta summa un ha mantojuma pļavu uzturēšanai laika periodā no 2024.-2028.gadam (Ministry of Rural Affairs, 2022)

Aktivitāte	Atbalsta likme, EUR ha/gadā	Mērķa platība 2028.g., ha
Pļavu apsaimniekošana pļaujot	100	2 300
Pļavu apsaimniekošana pļaujot, no 15.jūlija (vēlāka pļaušana)	150	6 300
Meža pļavu pļaušana	600	1 900
Meža pļavu uzturēšana pēc atjaunošanas	300	100
Apsaimniekošana noganot	185	34 400
Papildus aktivitātes sugu aizsardzībai nozīmīgās piekrastes teritorijās	80	4 000
Papildus aktivitāte, pļaujot ar rokas vai zirga pļāvēju	200	150
Papildus aktivitātes uz lielas vai mazas salas	10	2 000
Papildus aktivitātes kopienas vai sugu stāvokļa uzlabošanai	100	2 850
Papildu aktivitāte dabas vērtību noteikšanai, piesakoties rezultātorientētam atbalstam	10	1 500
Uz rezultātu orientēta 5 gadu pilotaktivitāte	15	500

II. Lietuva

7.tabula. Lietuvas statistika (European Environment Agency, 2018; Eurostat, 2018; European Environment Agency, 2019; Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2018; Forest Information System for Europe, n.d.) (State Forest Service, 2020)

Statistika	%	km ²
Sauszemes teritorija	-	65 300
Natura 2000 sauszemes teritorija	12,9	8 419
Meži valstī	35	22 736
Privāto mežu īpatsvars	42	9 240
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme:	58,4	38 144
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme Natura 2000 tīklā	5	

2.1. Normatīvais ietvars

Lietuvai kā ES dalībvalstij saistoši ES vides tiesību normatīvie akti, tajā skaitā Biotopu direktīva un Putnu direktīva. Šo direktīvu saistības nacionālajos normatīvajos aktos galvenokārt pārņemtas ar **Aizsargājamo dabas teritoriju likuma** starpniecību (Lietuvos Republikos Seimas, 1993).

Sugu aizsardzība galvenokārt reglamentēta **Īpaši aizsargājamo sugu likumā** (Lietuvos Republikos Seimas, 1997)

Aizsargājamo dabas teritoriju likuma 4.pantā uzskaitītas aizsargājamo teritoriju kategorijas:

- prioritāri aizsargājamās teritorijas (ietver rezervātus un kultūras mantojuma teritorijas);
- dabas vērtību atjaunošanas teritorijas (t.sk. ģenētisko resursu saglabāšanai);
- dabas aizsargjoslas (jūras piekrastes, ūdensobjektu, buferzonas ap rezervātiem u.c.);
- integrētas aizsargājamās teritorijas (t.sk. nacionālie parki, reģionālie dabas parki) (Lietuvos Republikos Seimas, 1993).

Aizsargājamo dabas teritoriju likuma 23.pantā reglamentēta aizsargājamo teritoriju izveide. Galvenokārt teritoriju izveide ir valdības kompetences jautājums, bet vietēja līmeņa aizsargājamās teritorijas tiesīgas veidot arī pašvaldības. Aizsargājamo teritoriju reģistra (datubāzes) uzturēšana ir Vides ministrijas kompetencē.

Aizsargājamo dabas teritoriju likuma 29.pants reglamentē aizsargājamo teritoriju uzturēšanas finansēšanu. Tā paredz, ka valsts līmeņa aizsargājamās teritorijas tiek uzturētas no valsts budžeta, savukārt pašvaldību veidotās teritorijas finansē pašvaldības. Likums paredz, ka institūcijas ir tiesīgas iekasēt maksu par teritoriju apmeklēšanu nolūkā segt infrastruktūras uzturēšanas izmaksas, kā arī lai regulētu apmeklētāju intensitāti. Īpaši aizsargājamo sugu likuma 20.pants reglamentē sugu aizsardzības finansēšanas avotus, kas ietver valsts un pašvaldību budžetus, ES fondus u.c. starptautisku finanšu avotu iesaisti.

Valsts aizsargājamo teritoriju politiku īsteno un pārvaldes funkcijas veic Aizsargājamo teritoriju valsts dienests, kas ir Vides ministrijas padotības iestāde. Aizsargājamo teritoriju valsts dienesta padotībā esošās Valsts parku un dabas rezervātu direkcijas atbild par ainavu, dabas un kultūras vērtību aizsardzību un apsaimniekošanu, izziņas tūrisma attīstību un dabas izglītību (State Service for Protected Areas, 2019). Par Lietuvas Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam iekļauto pasākumu ieviešanu, t.sk. pieteikumu administrēšanu un kompensāciju izmaksu, kā arī valsts atbalsta programmām, ir atbildīga Valsts maksājumu aģentūra, kas ir Zemkopības ministrijas padotības iestāde (National Paying Agency, 2019).

Aizsargājamo dabas teritoriju likuma 31.pants nosaka, ka rezervātos un Kuršu kāpas nacionālajā parkā zeme var būt tikai valsts īpašumā. Savukārt citas aizsargājamās teritorijas var ietvert arī privātas zemes.

Zemes likuma (Lietuvos Respublikos Seimas, 1994) 30.pants reglamentē valsts pirmpirkuma tiesības uz zemi Natura 2000 teritorijās.

Aizsargājamo dabas teritoriju likuma 32.¹ pants reglamentē kompensāciju mehānismus, paredzot divu veidu kompensācijas:

- a. vienreizējās kompensācijas;
- b. ikgadējās kompensācijas.

Likums paredz vienreizējas kompensācijas privāto mežu īpašniekiem, ja mežs tiek iekļauts aizsargājamā teritorijā pēc tā iegūšanas īpašumā, vai noteikti jauni saimnieciskās darbības ierobežojumi. Kompensācija paredzēta, ja noteikts galvenās cirtes aizliegums un audze sasniegusi ciršanas vecumu. Kompensēts tiek negūtais finansiālais labums no koksnes pārdošanas (vidējā koksnes vērtība mīnus mežistrādes izmaksas). Paredzēts arī vienreizējās kompensācijas mehānisms gadījumiem, kad privātpersona veikusi priekšdarbus saimnieciskās darbības uzsākšanai (piem., izstrādāts detālplānojums), bet aizsargājamās teritorijas izveides dēļ attiecīgie plāni nevar tikt īstenoti. Tādā gadījumā paredzēts segt plānojumu izstrādes izmaksas.

Ikgadējā kompensācija paredzēta privāto mežu īpašniekiem, ja mežs tiek iekļauts aizsargājamā teritorijā pēc tā iegūšanas īpašumā, vai noteikti jauni saimnieciskās darbības ierobežojumi, kā rezultātā tiek uz noteiktu periodu tiek atlikta koku grupas vai mežaudzes nociršana.

Likumā arī paredzēta ikgadēja kompensācija lauksaimniecības zemju īpašniekiem, ja zeme tiek iekļauta aizsargājamā teritorijā pēc tās iegūšanas īpašumā, vai noteikti jauni saimnieciskās darbības ierobežojumi, kas samazina ienākumus no zemes izmantošanas. Tādā gadījumā ikgadējā kompensācija tiek maksāta 10 gadus.

Likums paredz, ka no valsts budžeta līdzekļiem kompensācijas tiek maksātas, ja ierobežojumus noteikusi valsts institūcija. Ja ierobežojumi izriet no pašvaldības veidotas teritorijas, tad tos kompensē pašvaldība. Natura 2000 teritorijās kompensācijas sedz no ES fondu līdzekļiem.

Papildus tiesību aktiem, kas nosaka dabas aizsardzības pasākumu īstenošanu (likumi, noteikumi) Aizsargājamo dabas teritoriju likuma 5.pantā uzskaitīts arī dabas aizsardzības līgumu mehānisms, paredzot, ka valsts institūcijas tiesīgas slēgt līgumus ar privāto zemju īpašniekiem par dabas aizsardzības pasākumu īstenošanu (tajā skaitā ārpus aizsargājamām teritorijām, piemēram ES nozīmes biotopu saglabāšanai). Šādi līgumi jāreģistrē zemesgrāmatā.

2.2. Izaicinājumi

Vēsture

1993.gadā tika pieņemts Aizsargājamo dabas teritoriju likums un izveidota aizsargājamo teritoriju pārvaldības sistēma, kā arī nacionālo un reģionālo parku administrācijas, un likuma jaunā redakcija stājās spēkā 2001.gadā. 1994.gadā tika pieņemts Nekustamā kultūras īpašuma aizsardzības likums.

Aizsargājamo teritoriju tīkla paplašināšana bija saistīta ar Putnu direktīvas un Biotopu direktīvas ieviešanu. 2004.gadā teritorijas tika iekļautas Natura 2000 tīklā (State Protected Areas Service, 2019).

Jau 90to gadu sākumā iezīmējās privāto zemju īpašnieku neapmierinātība ar īpašumu iekļaušanu aizsargājamo teritoriju tīklā, kas tika uzskatīts par cilvēktiesību un personas brīvības ierobežošanu. Situāciju tikai pasliktināja tā laika ekonomiskie izaicinājumi, sevišķi kompensāciju mehānismu trūkums, kā rezultātā tika nopietni apdraudēta aizsargājamo teritoriju pastāvēšana. To visvairāk ietekmēja:

- normatīvo aktu un institucionālās izmaiņas, kas saistītas ar zemes reformu un privatizāciju, radot sociālo un vides interešu konfliktu, kas rezultējās dabas un kultūras ainavu degradācijā un samazināja iespējas adaptēt aizsargājamās teritorijas tūrismam;
- celtniecības attīstība;

- mežsaimniecības intensifikācija;
- tūrisma attīstība, kas palielina antropogēno slodzi.

Ņemot vērā iepriekš minēto, viens no galvenajiem uzdevumiem ir pozitīva tēla par aizsargājamām teritorijām radīšana sabiedrībā, padarot tās pievilcīgas un sabiedrībai pieejamas, izplatot informāciju par ieguvumiem un iespējām, ko tās piedāvā, kā arī uzlabojot teritoriju aizsardzībā iesaistīto institūciju reputāciju (State Service for Protected Areas, 2019).

Par argumentu laba tēla radīšanai var izmantot 2020.gadā veikto Natura 2000 tīkla sociāli-ekonomisko ieguvumu izvērtējumu, kas apliecina, ka Natura 2000 tīkla sociāli-ekonomiskie ieguvumi (193 702 708 EUR) vairāk kā 2 reizes pārsniedz sociāli-ekonomiskās izmaksas Natura 2000 tīkla uzturēšanai (88 671 741 EUR). Vislielākie ieguvumi ir tieši no ne patēriņa vērtībām, kā augsnes erozijas kontrole, oglekļa piesaistīšana, hidroloģiskais režīma nodrošināšanas un dabas vērtību saglabāšanas (t.sk. nākamajām paaudzēm) (BGI Consulting, 2020).

Sugu un biotopu aizsardzības stāvoklis

Saskaņā ar Lietuvas Ziņojumu Eiropas Komisijai par biotopu aizsardzības stāvokli par 2013.-2018. gada periodu 2 zālāju biotopu (6270* un 6510) stāvoklis tiek vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams un 7 (6120*, 6210, 6230*, 6410, 6430, 6450 un 6530*) - kā nelabvēlīgs-slikts. Biotopu 6430 un 6450 stāvoklis, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ir pasliktinājies. Savukārt no vērtētajiem meža biotopiem 6 biotopu (9010*, 9050, 9080*, 9160, 91D0* un 91E0*) stāvoklis tiek vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams, 6 biotopu (9020*, 9060, 9070, 9190, 91F0 un 91T0) – kā nelabvēlīgs-slikts, bet 1 biotopa (9180*) – kā labvēlīgs. No minētajiem meža biotopiem biotopa 9010* stāvoklis, salīdzinot ar iepriekšējo periodu ir uzlabojies, bet biotopu 9060, 9080*, 9190, 91D0* un 91T0 stāvoklis ir pasliktinājies (European Environment Information and Observation Network, n.d.). Papildu informāciju skatīt 1.pielikumā.

Pārkāpumu procedūras

2018.gadā Lietuvai tika ierosināta pārkāpuma procedūra, kas joprojām ir aktīva, par neatbilstošu Biotopu direktīvas piemērošanu - nespēju nodrošināt atbilstošu dzīvotņu un sugu aizsardzību (nosakot aizsardzības mērķus un pasākumus), veidojot dabas aizsardzības teritorijas. Eiropas Komisija norāda, ka Lietuva nav nodrošinājusi izsmeļošu sarakstu un minēto teritoriju tīkls nenosdz dažādus nacionāla līmeņa biotopu veidus un sugas, kam nepieciešama aizsardzība. Lietuvai ir jāpabeidz Natura 2000 tīkla izveide, 406 Kopienas nozīmes teritorijas (SCI) ir jāveido kā Īpaši aizsargājamās teritorijas (SAC), un tajās ir jāizstrādā pietiekami detalizēti un kvantitatīvi aizsardzības mērķi un pasākumi, lai uzturētu vai atjaunotu aizsargājamo sugu un dzīvotņu labvēlīgu aizsardzības stāvokli (European Commission, 2018; European Commission, 2021).

Tāpat kā Latvijai, arī Lietuvai Eiropas Komisija 2021.gada 18.jūnijā ierosināja pārkāpumu procedūru, kas joprojām ir aktīva, par to, ka Lietuva nav izstrādājusi, ieviesusi un informējusi par tās rīcības plānu Invazīvo svešzemju sugu introdukcijā un izplatībā. Tāpat Lietuva nav ieviesusi dažādus noteikumus saistībā ar Invazīvo svešzemju sugu introdukcijas novēršanu un kontroli, un sugu izplatību (European Commission, 2022).

2.3. Atbalsta mehānismi

Turpinājumā aplūkoti atbalsta mehānismi Lietuvas mežu un zālāju dabas daudzveidības saglabāšanas kontekstā:

- Kompensāciju maksājumi par Natura 2000 lauksaimniecības teritorijām;
- Atbalsta maksājumi ekstensīvām ganībām un pļavu apsaimniekošanai;

- c. Pilotprogramma "Dabisko ziedošo pļavu aizsardzība";
- d. Kompensāciju maksājumi par Natura 2000 mežu teritorijām;
- e. Citi Lietuvas Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam iekļautie pasākumi;
- f. Lietuvas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023.-2027.gadam;

2.3.1. Kompensāciju maksājumi par Natura 2000 lauksaimniecības teritorijām

Lietuvas Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam iekļauti "Kompensāciju maksājumi par Natura 2000 lauksaimniecības teritorijām" pasākumā (M12.1), kura mērķis ir kompensēt papildus izmaksas un negūtos ieņēmumus, kas saistīti ar Putnu un Biotopu direktīvu ieviešanu. 181 690 ha LIZ ir iekļauta Natura 2000 tīklā, no tiem 163 274 ha ir spēkā lauksaimnieciskās darbības ierobežojumi, par ko zemes īpašnieki varētu saņemt kompensāciju M12.1.pasākuma ietvaros (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015).

Lai saņemtu kompensāciju, īpašumam vai tā daļai ir jābūt iekļautam Natura 2000 teritorijā, un saimnieciskās darbības ierobežojumiem jāattiecas uz vismaz 0,5 ha, ko veido platības, kas nav mazākas par 0,1 ha.

Ikgadējo kompensāciju likme ir:

- a. 54 EUR ha/gadā – par aramzemi;
- b. 70 EUR ha/gadā – par dabiskiem zālājiem (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015).

M12.1.pasākumam plānoti 14 309 081 EUR (ieskaitot arī 2021.-2022.gada pārejas periodu) par platību 26 000 ha (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015), kas ir vidēji 68,79 EUR ha/gadā (aprēķinā nav iekļauts 2014.gads). Saskaņā ar Lauku attīstības programmas īstenošanas ziņojumu par 2021.gadu, kompensētās platības (29 109 ha) pārsniedz plānotās (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2022).

2.3.2. Atbalsta maksājumi ekstensīvām ganībām un pļavu apsaimniekošanai

Lietuvas Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam iekļauti atbalsta pasākumi ekstensīvām ganībām (10.01) un noteiktu pļavu apsaimniekošanai (10.02). (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015)

Ekstensīvu ganību pasākuma mērķis ir motivēt zālāju apsaimniekotājus samazināt noganīšanas slodzi, t.sk. nolūkā uzlabot putnu ligzdošanas sekmes. Prasības ietver ierobežojumu lietot augu aizsardzības līdzekļus un minerālmēslus, ierobežotu ganīšanas slodzi, pienākumu nopļaut nenoganītās platības u.c. Aizliegta zālāju uzāršana un jaunu drenāžas sistēmu ierīkošana.

Ikgadējā atbalsta likme – 101 EUR/ha (vēlāk palielināta uz 192 EUR/ha). Laika posmā no 2014.-2020.gadam šajā aktivitātē izmaksāti 11 142 264 EUR. (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2022)

Pļavu apsaimniekošanas pasākuma mērķis ir motivēt zālāju apsaimniekotājus samazināt pļaušanas slodzi, t.sk. kukaiņu un putnu daudzveidības saglabāšanas nolūkos. Prasības ietver vēlo pļauju (pēc 15.jūlija), ar iespēju pirms tam ganīt ar ierobežotu intensitāti, ierobežojumu lietot augu aizsardzības līdzekļus un minerālmēslus, aizliegta smalcināšana. Aizliegta zālāju uzāršana un jaunu drenāžas sistēmu ierīkošana.

Ikgadējā atbalsta likme – 69 EUR/ha. Laika posmā no 2014.-2020.gadam šajā aktivitātē izmaksāti 5 239 200 EUR. (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2022)

2.3.3. Pilotprogramma "Dabisko ziedošo pļavu aizsardzība"

(Conservation of natural flowering meadows)

Uz rezultātu balstītā pilotshēma ir izstrādāta LIFE IP PAF-NATURALIT "Lietuvas Natura 2000 tīkla apsaimniekošanas optimizācija" (Nr.LIFE16 IPE/LT/016) ietvaros ar mērķi saglabāt atlikušās dabiskās ziedošās pļavas un to bioloģisko daudzveidību. Dabisko pļavu platība strauji samazinās, un iemesli tam ir lauksaimniecības intensifikācija, mainīgā sociāli-ekonomiskā situācija, lopkopības sektora sarukums un lielu graudaugu monokultūru saimniecību izplatīšanās (Morkvenas, n.d.).

Pilotshēmas fokuss nav konkrētas dzīvotnes vai sugas, taču, ņemot vērā, ka shēmā ir iekļautas sugām bagātas dabiskas pļavas, dažas no tām ir atzītas par ES nozīmes dzīvotnēm un tajās atrodamas aizsargājamās sugas (Morkvenas, Online meeting with Žymantas Morkvenas about LIFE IP PAF-NATURALIT, 2021).

Programmai divi apakšvirzieni:

- a. ekstensīvas ganības;
- b. pļavu apsaimniekošana (Schwarz & Noleppa, 2020)

Pilotshēmas profils ir apkopots 8.tabulā.

8.tabula. "Dabisko ziedošo pļavu aizsardzība" pilotshēmas profils (Schwarz & Noleppa, 2020; Morkvenas, 2021; Morkvenas, Result Based Payments Network, n.d.)

Nosaukums:	Dabisko ziedošo pļavu aizsardzība
Pieeja:	Uz rezultātu balstīta pieeja
Fokuss:	Sugām bagātas pļavas. Prioritāte tika dota aizsargājamām teritorijām - Dzukija, Žemaitija un Aukštaistija nacionālajiem parkiem
Īstenošanas periods:	2021.-2023.gads ar iespēju pagarināt līdz 2025.gadam (ar īpašniekiem slēdz līgumu uz 3 gadiem)
Dalībnieku skaits:	25 dalībnieki
Platība:	Plānoti 300 ha, bet no 1500 pieteiktajiem ha, tika iekļauti 250 ha

Dalības nosacījumi:

- Jābūt fiksētai vismaz 4 indikatorsugu klātbūtnei un jāiegūst vērtējums vismaz 30 punkti (Morkvenas, Online meeting with Žymantas Morkvenas about LIFE IP PAF-NATURALIT, 2021; Schwarz & Noleppa, 2020).
- Lai gan nav noteiktas obligāti veicamās vai neveicamās darbības un īpašnieks pats izvēlas, kā un kad apsaimniekot laukus, ir noteikti kritēriji, kas liecina par labu apsaimniekošanas praksi: dažāda zālāju struktūra; lauks tiek noganīts un tiek pļauts tikai tad, ja noganīšanas nav iespējama; ja lauks tiek ekstensīvi noganīts, nenoganīto vietu pļaušana var nenotikt katru gadu; ir maz laukumu bez veģetācijas; netiek veikta sasmalcināšana u.c. (Morkvenas, Online meeting with Žymantas Morkvenas about LIFE IP PAF-NATURALIT, 2021; Schwarz & Noleppa, 2020).

Monitorings un apmācības:

- Katra lauka pirmreizējo inventarizāciju veic eksperts. Katrai no indikatorsugām ir piešķirta punktu vērtība, kas atkarīga no to sastopamības konkrētajā reģionā – 2 punkti par bieži sastopamām, 3 – par neregulāri sastopamām un 4 – par reti sastopamām sugām;
- Iegūtie dati, (t.sk. atradnes koordinātes) tiek augšupielādēti elektroniskā sistēmā;
- Pēc tam eksperts un īpašnieks monitoringu veic katru gadu (3 līguma darbības gadus) un rezultāti tiek salīdzināti. Katrs īpašnieks saņem vizuālo materiālu indikatorsugu atpazīšanai;

- Indikatorsugu sarakstā ir iekļautas 156 augu sugas. Nākotnē šo sarakstu ir plānots samazināt.
- Ir izstrādāta monitoringa lapa un žurnāls, kuros īpašnieks un eksperts fiksē indikatorsugas un novērojumus. Īpašnieks fiksē arī veiktās apsaimniekošanas darbības un laiku;
- Eksperts, kurš veic pirmreizējo inventarizāciju, arī apmāca īpašnieku atpazīt indikatorsugas un veikt monitoringu (1 mācību diena). Īpašniekam ir jāapmeklē obligātie semināri/darba grupas 1 reizi gadā, kuru laikā tiek sniegtas atbildes uz īpašniekus interesējošiem jautājumiem un nodrošināta atgriezeniskā saite. Tiek pieņemts, ka katra mācību diena ir 8 stundu gara. Pieejamas telefon-konsultācijas;
- Monitorings notiek ar transektes pieeju. Īpašnieks fiksē indikatorsugas 7 vietās uz 1 ha, un ir jāsasniedz minimālais punktu skaits. Tiek pieņemts, ka šāda veida monitorings 1 ha aizņem 1,5 stundas, kopā līguma darbības laikā 6 stundas/ha (Morkvenas, 2021; Schwarz & Noleppa, 2020)

Maksājumi:

- Maksājums ir sasaistīts ar sasniegto rezultātu.
- Maksājumi tiek iedalīti 2 pilotpasākumos - par laukiem, kas tiek apsaimniekoti pļaujot un par laukiem, kas tiek apsaimniekoti noganot.
- Maksājuma apmērs ir sasaistīts ar zālāja ekoloģisko kvalitāti – uzlabojoties bioloģiskajai daudzveidībai, īpašnieks saņem lielāku maksājumu. Zālāja novērtējums tiek klasificēts 3 līmeņos, kas nosaka saņemamā atbalsta apmēru (skatīt 9.tabulu).
- Likmes aprēķina pamatā ir negūtie ieņēmumi, apsaimniekošanas darbību izmaksas (jo tās ir atšķirīgas, izvēloties pļaušanu vai noganīšanu), monitoringam un apmācībām patērētais laiks.
- Laukiem, kas tiek noganīti, likme tiek aprēķināta pēc Lietuvas Lauku attīstības programmas 2014.-2020.gadam 10.01 pasākumā "Ekstensīva zālāju apsaimniekošana ar lopu ganībām" noteiktās likmes parauga (sākotnēji 101 EUR ha/gadā, bet 2022.gadā palielināta uz 192 EUR ha/gadā (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015)), bet laukiem, kas apsaimniekoti pļaujot – pēc Lietuvas Lauku attīstības programmas 2014.-2020.gadam 10.02 pasākumā "Konkrētu pļavu apsaimniekošana" noteiktās likmes parauga (69 EUR ha/gadā). Tomēr likmes tiek adaptētas shēmas specifikai, un aprēķinā tiek ņemts vērā laiks, ko īpašnieks velta monitoringam (15 EUR ha/gadā), un laiks, kas veltīts apmācībām (9 EUR ha/gadā) (Morkvenas, n.d.; Schwarz & Noleppa, 2020).

9. tabula. Pilotshēmas "Dabisko ziedošo pļavu aizsardzība" maksājumu likmes (Schwarz & Noleppa, 2020)

Pilotpasākums	1.maksājuma līmenis	2.maksājuma līmenis	3.maksājuma līmenis
Apsaimniekošana noganot	125 EUR	141 EUR	158 EUR
Apsaimniekošana pļaujot	93 EUR	105 EUR	118 EUR

2.3.4. Kompensāciju maksājumi par Natura 2000 mežu teritorijām

Lietuvas Lauku attīstības programmā 2014 – 2020.gadam iekļauta aktivitāte "12.2. Kompensācijas par Natura 2000 mežu platībām".

Aktivitāte paredz, ka privātajiem meža īpašniekiem tiek izmaksāta ikgadēja kompensācija saistībā ar mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem, kas noteikti, lai izpildītu Biotopu un Putnu direktīvas prasības.

Aktivitatē atbalsttiesīgā platība ir Natura 2000 meža teritorijas un arī teritorijas ārpus tām, ja tās būtiskas dabas daudzveidības saglabāšanas kontekstā (piemēram, Putnu direktīvas I pielikuma sugu ligzdošanas vietas).

Atbalsta saņemšanas galvenie nosacījumi:

- minimālā atbalsttiesīgā meža platība ir 0,5 ha;
- Natura 2000 teritorijā konstatēti noteikti ES nozīmes meža biotopi (saraksts ar biotopu kodiem), aizsargājama sugu dzīvotnes, vai mežs ir Putnu direktīvas I pielikuma sugu ligzdošanas vieta.

Kompensācijas aprēķina pieeja – neiegūto ienākumu kompensēšana (labums, ko īpašnieks būtu saņēmis, realizējot koksni). Ikgadējo kompensāciju likmes ir apkopotas 10.tabulā.

10.tabula. Kompensāciju likmes par Natura 2000 meža teritorijām (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015)

Ierobežojums	Atbalsta likme (euro/ha gadā)
Aizliegta galvenā cirte. Atsevišķos gadījumos atļauta minimāla koksnes ieguve – līdz 10 % no audzes krājas 10 gados. Likme tiek piemērota pirmos 5 gadus.	272
Aizliegta galvenā cirte. Atsevišķos gadījumos atļauta minimāla koksnes ieguve – līdz 10 % no audzes krājas 10 gados. Likme tiek piemērota pēc 5 gadus perioda, kad saņemti 272 euro/ha.	200
Ierobežota kopšanas cirte, veco koku ciršana, aizliegta sanitārā cirte, paaugstinātas prasības mirušās koksnes saglabāšanas apjomam	155
Veicot galveno cirti, noteikts paaugstināts saglabājamo ekoloģisko (augošo) koku skaits. Vienreizējs maksājums.	156
Sanitārās cirtes ierobežojumi, ierobežojot nokaltušo koku izvākšanu	62

Aktivitatē paredzēts kompensācijas izmaksāt 7 000 ha privāto mežu teritorijās. Laika posmā no 2014.-2020.gadam šajā aktivitātē izmaksāti 10 820 829 EUR. (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2022).

2.3.5. Citi Lietuvas Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam iekļautie pasākumi

Ar bioloģisko daudzveidību saistītas kompensācijas, tiek izmaksātas arī citās Lietuvas Lauku attīstības programmas 2014.-2020.gadam pasākuma "Agrovide un klimats" (M10) ietvaros šādos apakšpasākumos:

- 10.03 Ekstensīva mitrāju apsaimniekošana. Kompensācijas apmērs - 208 EUR ha/gadā.
- 10.04 Grīšļu kauķa (*Acrocephalus paludicola*) dzīvotņu aizsardzība. Kompensācijas apmērs - 291 EUR ha/gadā.
- 10.06 Koku vai ilggadīgo zālāju joslas vai laukumi aramzemē. Kompensācijas apmērs: koku joslas vai laukumi aramzemē - 97 EUR ha/gadā; ilggadīgo zālāju joslas vai laukumi aramzemē - 65 EUR ha/gadā.
- 10.08 Meliorācijas grāvju nogāžu uzturēšana. Tā mērķis ir apsaimniekot meliorācijas grāvju nogāzes ar videi draudzīgām metodēm.. Kompensācijas apmērs: izvēcot nopļauto zāli - 155 EUR ha/gadā; izkaisot meliorācijas grāvja nogāzē nopļauto sasmalcinātu zāli - 141 EUR ha/gadā (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, 2015).

2.3.6. Lietuvas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023.-2027.gadam

Lietuvas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskajā plānā 2023.-2027.gadam ir iekļauti ikgadējie kompensāciju maksājumi par Natura 2000 mežiem un zālājiem. To mērķis ir kompensēt papildus izmaksas un negūtos ieņēmumus, kas saistīti ar Putnu un Biotopu direktīvu ieviešanu.

Natura 2000 mežu kompensāciju (KP06ntm) varēs saņemt par teritoriju, kas iekļauta Natura 2000 teritoriju tīklā vai citā vērtīgā dabas teritorijā, kā kopējā platība ir vismaz 0,5 ha, un kurā atrodas ES nozīmes meža biotops (9010*, 9020*, 9050, 9060, 9080*, 9160, 9180*, 9190, 91D0*, 91E0*, 91F0, 91T0) un/vai potenciāls biotops un/vai identificēta ES nozīmes suga vai tās dzīvotne. Kompensāciju neizmaksā par izcirtumiem, kas lielāki par 0,1 ha un visiem ceļiem un/vai grāvjiem, kas platāki par 4 m.

Stratēģiskais plāns paredz vairākus Natura 2000 mežu kompensācijas veidus un atbalsta likmes, t.sk:

- a. Aizliegta mežizstrāde vai atļauta tikai neliela apjoma mežizstrāde (ne vairāk kā 10% no mežaudzes apjoma 10 gadu laikā) – 275 EUR/ha gadā;
- b. Veicot galveno cirti, mežā ir jāatstāj papildu koki (7 dzīvi + 3 miruši koki > 20 cm dm) – 187 EUR/ha gadā;
- c. Sausus un nokaltušus kokus nevar cirst sanitārajā cirtē – 72 EUR/ha gadā.

Mērķa platība gadā 8 493 ha. Finansējums 5 gados - 8 238 210 EUR.

Atbalstu lauksaimniecības zemēm Natura 2000 (KP07ntž) var saņemt par dabiskiem zālājiem, ja zālājs vai tā daļa ir iekļauts Natura 2000 tīklā un kopējā LIZ platība ir vismaz 0,5 ha.

Stratēģiskais plāns paredz vienotu Natura 2000 zālāju kompensāciju likmi 76 EUR/ha gadā par 4 veidu saimnieciskās darbības ierobežojumiem:

- Lauksaimniecības zemi aizliegts mēslot un izmantot pesticīdus vai kaļķot;
 - Teritoriju aizliegts nosusināt vai kā citādi mainīt tās hidroloģisko režīmu;
 - Ir ierobežots dzīvnieku skaits ganībās uz ha;
 - Ir jāievēro noteiktie pļaušanas nosacījumi (Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania, n.d.).
- Mērķa platība gadā 24 469 ha. Finansējums 5 gados - 9 298 220 EUR.

Atbalsta aktivitāte "Zālāju un mitrāju apsaimniekošana" sastāv no trīs apakšprogrammām:

- a. Ilggadīgo pļavu ekstensīva apsaimniekošana (TI05eko6 1) – 192 EUR/ha gadā. Mērķa platība gadā 31 334 ha (2028.g.). Finansējums 5 gados - 26 530 560 EUR.
- b. ES nozīmes zālāju biotopu apsaimniekošana (TI05eko6 2.1) – 297 EUR/ha gadā. Mērķa platība gadā 8 048 ha (2028.g.). Finansējums 5 gados - 10 717 542 EUR.
- c. ES nozīmes mitrāju apsaimniekošana (TI05eko6 2.2) - 330 EUR/ha gadā. Mērķa platība gadā 2 293 ha (2028.g.). Finansējums 5 gados - 2 718 870 EUR.

III. Īrija

Īss ieskats par Īrijas zālāju statistikas datiem apkopots 13.tabulā.

13.tabula. Īrijas statistika (European Environment Agency, 2018; Eurostat, 2018; European Environment Agency, 2019; Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2018)

Statistika	%	km ²
Sauszemes teritorija	-	69 947
Natura 2000 sauszemes teritorija	13,2	9 226
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme:	67,4	47 140
<i>no tās Natura 2000 tīklā</i>	4	

3.1. Normatīvais ietvars

Īrijai kā ES dalībvalstij saistoši ES vides tiesību normatīvie akti, tajā skaitā Biotopu direktīva un Putnu direktīva. Galvenie normatīvie akti, kas reglamentē bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu ir Dabas likums (Wildlife Act, 1976), kā arī Putnu un biotopu aizsardzības noteikumi (European Communities (Birds and Natural Habitats) Regulations 2011, 2011).

3.2. Izaicinājumi

Sugu un biotopu aizsardzības stāvoklis

Saskaņā ar Īrijas Ziņojumu Eiropas Komisijai par biotopu aizsardzības stāvokli par 2013.-2018. gada periodu 1 zālāju biotopa (6130) stāvoklis tiek vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams un 5 biotopu (6210, 6230, 6410, 6430 un 6510) - kā nelabvēlīgs-slikts. Biotopu stāvoklis, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ir palicis nemainīgs (European Environment Information and Observation Network, n.d.). Papildu informāciju skatīt 3.pielikumā.

Pārkāpumu procedūras

Eiropas Komisija Īrijai 2016.gadā ir ierosinājusi pārkāpuma procedūru, kas joprojām ir aktīva, un pieprasījusi aizsargāt dzīvotnes un sugas, ieviešot atbilstoša līmeņa aizsardzību Natura 2000 tīklā. 140 teritorijās nav noteikti aizsardzības mērķi, bet atbilstoši aizsardzības pasākumi nav noteikti nevienā no teritorijām, kas kopumā ir nozīmīgs drauds Natura 2000 tīkla funkcionēšanai un saskaņotībai kopumā. Ņemot vērā iepriekšminēto Eiropas Komisija ir uzsākusi tiesvedību pret Īriju (European Commission, 2018; Court of Justice of the European Union, 2021).

Eiropas Komisija Īrijai ir ierosinājusi 2 pārkāpumu procedūras, kas joprojām ir aktīvas, saistībā ar Invazīvām svešzemju sugām - par to, ka nacionālajā likumdošanā nav ieviestas sankcijas par pārkāpumiem Invazīvo svešzemju sugu apsaimniekošanā, un ka Īrija nav izstrādājusi, ieviesusi un informējusi par tās rīcības plānu Invazīvo svešzemju sugu izplatībā (European Commission, 2019; European Commission, 2022).

Tāpat joprojām aktuāla pārkāpuma procedūra par kūdras ieguves pārtraukšanu SAC un teritoriju atjaunošanu un aizsardzību. Lai gan Īrija jau ir ieviesusi pasākumus kūdras ieguves pārtraukšanai, piemēram, kompensācijas, kūdras ieguve joprojām turpinās, un purvu atjaunošanas pasākumi norit pārāk lēni (European Commission, 2022).

3.3. Atbalsta mehānismi

Īrijas Lauku attīstības programmā 2014.-2020.gadam nav atsevišķi izdalīti Natura 2000 un Ūdens pamatdirektīvas maksājumi (M12), taču Natura 2000 teritorijas ir iekļautas pasākumā "Agrovide un klimats" (M10), konkrētāk *the Green Low Carbon Agri Environment Scheme* (GLAS) (skatīt tālāk tekstā) un Burren Programma (Burren programmai veltīta atsevišķa sadaļa tālāk tekstā). Šajā pasākumā īpašniekiem pārsvarā tiek kompensētas radušās izmaksas un negūtie ieņēmumi (Department of Agriculture, Food and the Marine, Rural Development Division, 2020).

Tāpat bioloģiskā daudzveidība ir iekļauta arī pasākumā "Sadarbība" (M16), kā ietvaros tiek finansēti Eiropas Inovāciju partnerības (EIP) 23 darba grupu projekti, t.sk. Lauku lijas programma un Ziemeļu upespērlenes programma (abām programmām veltītas atsevišķas sadaļas tālāk tekstā) (Department of Agriculture, Food and the Marine, Rural Development Division, 2020; Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).

Turpinājumā aplūkoti šādi atbalsta mehānismi Īrijas dabas daudzveidības saglabāšanas kontekstā:

- Atbalsta mehānisms zālājiem - Burren programma
- Pilotprojekts "Ziemeļu upespērlenes programma"
- Pilotprojekts "Lauku lijas programma"
- GLAS shēma
- Kūdras ieguves pārtraukšanas shēma
- Īrijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023.-2027.gadam.

3.3.1. Atbalsta mehānisms zālājiem - Burren programma

(The Burren Programme)

Vēsture:

- Vēsturiski tika uzsākta kā Burren LIFE projekta pilotshēma, kas tika īstenota no 2005.-2010.gadam. Shēmā piedalījās 20 zemes īpašnieki, un tā aptvēra 2500 ha (Burren Programme, n.d.).
- No 2010.-2015.gadam tika turpināta kā "Burren lauksaimniecības dabas aizsardzībai programma". Shēmā piedalījās 160 īpašnieki, un tā aptvēra 15 000 ha (Burren Programme, 2019).

Šī brīža Burren programmas profils apkopots 13.tabulā:

13.tabula Burren programmas profils (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020; Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020)

Nosaukums:	Burren programma
Uz rezultātu/darbību balstīta:	1.pasākums – uz rezultātu orientēta zālāju apsaimniekošana. 2.pasākums – infrastruktūras uzlabošana.
Fokuss:	Sugām bagāti zālāji kaļķainās augsnēs un saistītās noganītās dzīvotnes. Biotopu direktīvas 1.pielikuma dzīvotnes: 6210, 6510, 4060 un 4030, 8240, 3180, 7210 un 7230, 7220
Īstenošanas periods:	2016.-2022.gads (ar īpašniekiem slēdz līgumu uz 5 gadiem)
Dalībnieku skaits:	Sākotnēji 200, šobrīd 328
Platība:	23 200 ha
Budžets:	12 milj. EUR

Dalības nosacījumi:

- Jābūt ganāmpulka īpašniekam;

- Jāapsaimnieko īpašums, kurā ir vismaz 1 noganīta Biotopu direktīvas dzīvotne;
- Veicot dalībnieku atlasu, tiek ņemta vērā arī dalība vēsturiskajās Burren shēmās un pieteiktā platība;
- Uzsākot dalību programmā, tiek sagatavots apsaimniekošanas plāns, kurā tiek fiksēti iestāšanās gada rezultāti (sākotnējais punktu skaits 1.pasākumā), sniegtas norādes, kā uzlabot rezultātu, kā arī sniegti ieteikumi nepieciešamajiem infrastruktūras uzlabošanas darbiem līguma darbības laikā.
- 2.pasākumā īpašniekam ir jānosaka teritorijas infrastruktūras uzlabošanas darbu plāns (katru gadu var iesniegt jaunu plānu, maksimums 5), un pakalpojumu sniedzējs ir jāizvēlas no programmas administrācijas sagatavotā saraksta.
- 2.pasākuma ietvaros var tikt veikti šādi darbi: akmens sienu atjaunošana un vārtu ielikšana, dzirdīšanas vietu nodrošināšana, alternatīvu barošanas vietu nodrošināšana, krūmu izciršana, piekļuves ceļu izveide, dzīvotņu atjaunošana, nožogojuma aprīkojums, mājlopu aizgaldi ziemas ganībās.
- Putnu ligzdošanas laikā no 01.03.-31.08. ir aizliegts cirst un aizvēkt krūmus un aizliegta kontrolēta dedzināšana (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).

Monitorings un apmācība:

- Ikgadējo monitoringu 100% apmērā veic Burren programmas eksperts (līgumi noslēgti ar 11 ekspertiem (Burren Programme, 2022)) laikā no maija līdz septembrim un iegūtos punktus fiksē pārbaudes lapā. Ekspertu no piedāvātā saraksta izvēlas pats īpašnieks, un apmaksā eksperta pakalpojumus (izmaksas ir iekļautas programmas maksājuma likmes aprēķinā). Līguma darbības laikā vismaz vienu reizi monitoringu veic arī Burren programmas administrācija. Izlases veidā to uzrauga vadības komiteja, kurā piedalās ieinteresēto institūciju pārstāvji.
- Eksperts pārbaudes lapas iesniedz administrācijai, kas veic tehnisko pārbaudi (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).
- Īpašniekiem piedāvāts izaicinājums pašiem veikt monitoringu un pārbaudīt iegūto punktu skaitu (Dunford, 2021)
- 1.pasākumā katrs lauks tiek vērtēts punktu skalā no 1-10. Vērtējumā tiek ņemti vērā šādi kritēriji: kūla, augsnes erozija un augsne bez veģetācijas, bojājumi dabiskās lopu dzirdīšanas vietās un ap tām, bojājumi ap barošanas un dzirdīšanas vietām, noganīšanas līmenis, nezāles, krūmi u.c.
- Programmas dalībniekam vai tā pārstāvim ir jāpiedalās ikgadējās obligātajās apmācībās, kas ietver Biotopu direktīvas 1.pielikuma dzīvotņu atpazīšanu, ilgtspējīgas noganīšanas režīmu, atbalstāmas barošanas sistēmas, labāko akmens sienu uzturēšanas, ūdens nodrošināšanas, krūmu izciršanas praksi un arheoloģisko pieminekļu atpazīšanu un aizsardzību. Ja obligātajās apmācībās netiek apmeklētas, attiecīgā gada izmaksas tiek samazinātas par 10%. Ja tās netiek apmeklētas 3 reizes, programmas dalībnieks tiek izslēgts no programmas, un ir jāatmaksā visa līguma darbības laikā saņemtā summa (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).

Maksājumi:

- Programma tiek finansēta Lauku attīstības programmas 2014.-2020.gadam pasākuma "Agrovide un klimats" (M10) ietvaros. Ir 2 veidu maksājumi: 1.pasākumā – likme atkarīga no iegūtajiem punktiem – sasniegtā rezultātu; 2.pasākumā – līdzfinansējums par veiktajiem teritorijas uzlabošanas darbiem.
- 1.pasākums:
 - Par iegūtiem 0-4 punktiem, maksājums netiek veikts
 - Par iegūtiem 5 punktiem maksājumu var saņemt tikai pirmos 2 gadus.
 - Maksājumu likmes par ziemas ganībām un zemāk esošajiem zālājiem apkopotas 14.tabulā
 - Maksimālais atbalsta apmērs vienam īpašniekam ir 10 000 EUR gadā (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).

- Par iegūtiem 9 un 10 punktiem tiek piešķirts bonusa maksājums (Burren Programme, 2022).
- 2.pasākums:
 - Līdzfinansējuma maksājumu par teritorijas uzlabošanas darbiem var saņemt, kad darbi ir izpildīti;
 - Katram darbu veidam likme ir iepriekš noteikta un tiek aprēķinātas vienības izmaksas;
 - Ja veikto darbu rezultātā ieguvums videi ir lielāks kā ieguvums lauksaimniecībai, tiek piešķirts līdzfinansējums 75% apmērā, ja vienāds – 50% apmērā, un, ja mazāks – tad 25% apmērā;
 - Maksājumu nepiešķir, ja darbu laikā tiek nodarīts kaitējums dzīvotnei vai arheoloģiskajam piemineklim. Par kaitējuma nodarīšanu var tikt piemērota soda nauda;
 - Maksimālais atbalsta apmērs vienam īpašniekam ir 100 EUR/ha gadā, nepārsniedzot 49 000 EUR līguma darbības laikā (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).

14.tabula. Burren programmas 1.pasākuma ikgadējo maksājumu likmes, EUR/ha (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020)

	0-4 punkti	5 punkti	6 punkti	7 punkti	8 punkti	9 punkti	10 punkti
Par ziemas ganībām							
0-10 ha	-	120	144	168	192	240	315
11-40 ha	-	60	72	84	96	135	180
41-80 ha	-	30	36	42	48	68	90
81-120 ha	-	15	18	21	24	34	45
> 120 ha	-	8	9	11	12	17	23
Par zemāk esošajiem zālājiem							
0-10 ha	-	120	144	168	192	240	315
> 10 ha	-	60	72	84	96	135	180

Izaicinājumi:

Kopumā Burren programmai ir pozitīva ietekme uz Burren dzīvotņu kvalitāti un bioloģisko daudzveidību, uz vietējo ekonomiku (radīta ekonomiskā aktivitāte 30,3 milj. EUR apmērā, maksājumi ir bijuši nozīmīgs ienākumu avots īpašniekiem - 2019.gadā vidējais maksājums saimniecībai bija 2613 EUR, kas ir 28% no vidējas saimniecības ienākumiem) un sociāla ietekme – pieaudzis tūristu skaits, kā arī tā guvusi pozitīvas atsauksmes no zemes īpašniekiem, jo programmas centrā ir zemes īpašnieks un viņa vajadzības, un īpašnieki augstu vērtē sadarbību un apsaimniekošanas izvēles brīvību. Burren programmas panākumi bijuši par iemeslu tās pamatprincipu izmantošanai arī citās programmās Īrijā, piemēram, Lauku Iijas programma un Ziemeļu upespērlenes (*Margaritifera margaritifera*) projektā, gan citu valstu programmās (Dunford, 2021; Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).

Papildus informācijas avoti:

- Burren programmas tīmekļa vietne <http://burrenprogramme.com/>
- Burren programmas nosacījumi <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2020/12/BP-Terms-and-Conditions-2021-22.pdf>
- Vadlīnijas Burren ziemas ganību novērtēšanai <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2020/06/2020-Guidelines-for-Scoring-Burren-Winterages-v1.3.pdf>
- Vadlīnijas Burren zālāju novērtēšanai <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2016/11/BLG-Guidelines-2016-v1.2.pdf>
- Burren programmas izvērtējums (2020) <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2022/03/AECOM-Evaluation-report-on-BP.pdf>

3.3.2. Pilotprojekts "Ziemeļu upespērlenes programma"

(The Pearl Mussel Project)

Ziemeļu upespērlenes programmas profils apkopots 15.tabulā:

15.tabula. Ziemeļu upespērlenes programmas profils (The Pearl Mussel Project Limited, 2020; Pearl Mussel Project, 2018; Height, 2021)

Nosaukums:	Ziemeļu upespērlenes programma
Uz rezultātu/darbību balstīta:	2 uz rezultātu balstīti maksājumu veidi – par dzīvotnes kvalitāti un par palieņu uzturēšanu;
Fokuss:	Ziemeļu upespērlene (<i>Margaritifera margaritifera</i>). Dzīvotnes sateces baseinos - zālāji, kūdrāji, meža zemes/krūmāji, kā arī drenāžas un ūdensteces
Īstenošanas periods:	4-5 gadi, sākot ar 2019.gadu. Līgumi ar dalībniekiem tiek slēgti, sākot ar 2019.gada martu līdz 31.12.2023.
Dalībnieku skaits:	473 dalībnieki (2021.gadā). Mērķis 450 – 650 dalībnieki (maksimums 884 ganāmpulki)
Platība:	34 000 ha 2020.gadā. 8 prioritārie sateces baseini Īrijas ziemeļrietumos, rietumos un dienvidrietumos
Budžets:	10 milj. EUR

Uzņemšanas un apsaimniekošanas nosacījumi:

- Jābūt ganāmpulka īpašniekam un jāapsaimnieko vismaz viens nogabals Ziemeļu ūpespērlenes sateces baseinos
- Programmas dalībnieku atlase veikta 2 uzsaukumos – 2019. un 2020.gada sākumā. Primāri programmā tiek uzņemti programmas izstrādes fāzes pilot-dalībnieki un Kerry LIFE projekta "Ilgtspējīga zemes apsaimniekošana Ziemeļu ūpespērlenes aizsardzībai" (īstenots no 2014.-2020.gadam) dalībnieki.
- Pārējie dalībnieki tiek atlasīti pēc tiem piederošo zemju tuvuma un konektivitātes ar Ziemeļu ūpespērlenes dzīvotni. Zemākā prioritāte tiek dota īpašumiem mazākiem par 2 ha.
- Programmas administrācija var nesaskaņot plānotos dzīvotnes kvalitātes uzlabošanas darbus, ja tie varētu nodarīt kaitējumu dzīvotnēm, arheoloģijas pieminekļiem u.c. (The Pearl Mussel Project Limited, 2020).

Monitorings un apmācība:

- Programmu administrē uzņēmums "Ziemeļu upespērlenes projekts", kas izvēlēts iepirkuma rezultātā. Programmu uzrauga Vadības grupa, kurā piedalās ieinteresēto institūciju pārstāvji.
- Uzsākot dalību programmā, eksperts sagatavo katra īpašuma apsaimniekošanas plānu, kurā tiek fiksēti iestāšanās rezultāti, sniegtas norādes, kā uzlabot rezultātu katrā no pieteiktajiem nogabaliem. Īpašnieki tiek aicināti pieteikt arī ikgadējo darbu plānu (līdz 2021.gadam apstiprināti 174 darbu plāni (Height, 2021)), ko sagatavo eksperts, un kas iever dzīvotnes uzlabošanai nepieciešamās atbalstāmās darbības, kas palīdzētu iegūt lielāku punktu skaitu.
- Ekspertu no piedāvātā saraksta (2020.gadā sarakstā iekļauti 61 eksperts (Height, 2021)) izvēlas pats īpašnieks, un pats apmaksā eksperta pakalpojumus (izmaksas ir iekļautas programmas maksājuma likmes aprēķinā).
- Eksperts veic ikgadēju monitoringu, dzīvotņu novērtēšanu un apkopotos rezultātus iesniedz programmas administrācijai. Katrs nogabals tiek vērtēts punktu skalā no 0-10 (The Pearl Mussel

Project Limited, 2020). 2020.gadā tika veikts monitorings 2503 nogabalos un vidējais vērtējums bija 6,4 punkti, kas, salīdzinot ar 2019.gadu (6,1 punkti), ir palielinājies.

- Programmas īstenošanas laikā tika plānots veikt auditu, ko 2020.gada decembrī veica Lauksaimniecības, pārtikas un jūras departaments, un sniedza pozitīvu atzinumu (Height, 2021).
- Papildus līguma darbības laikā saimniecībās var tikt veikts bioloģiskās daudzveidības audits, ko veic neatkarīgs eksperts.
- Programmas dalībniekam vai tā pārstāvim 1 reizi gadā ir jāapmeklē obligātās apmācības. Ja tās netiek apmeklētas, attiecīgā gada izmaksas tiek samazinātas par 10%. Ja tās netiek apmeklētas 3 reizes, programmas dalībnieks tiek izslēgts no programmas, un ir jāatmaksā visa līguma darbības laikā saņemtā summa. Par piedalīšanos pilnā apmācību dienā, programmas dalībnieks saņem 100 EUR, bet par piedalīšanos apmācībā pusi no dienas – 50 EUR (The Pearl Mussel Project Limited, 2020).

Maksājumi:

- Programma ir viens no 23 Eiropas Inovāciju partnerības darba grupu (EIP-AGRI) projektiem, kas tiek finansēts Lauku attīstības programmas 2014.-2020.gadam pasākuma "Sadarbība" (M16) ietvaros (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020; Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020)
- Programmā tiek veikti 2 veidu maksājumi – 1) ikgadējie maksājumi par augstas kvalitātes dzīvotnes kvalitātes nodrošināšanu un par palienēm, un 2) ceturkšņa maksājumi par veiktajiem dzīvotnes kvalitātes uzlabošanas darbiem.
- 1.maksājumu veids:
 - Par iegūtiem 0-3 punktiem, maksājums netiek veikts.
 - Pēc iegūto punktu noteikšanas tiek veikts saimniecības maksājuma korekcijas aprēķins, kā mērķis ir novērtēt kopējo īpašnieka ieguldījumu ūdens kvalitātes nodrošināšanā īpašumā, kasi, savukārt, ietekmē ūdens kvalitāti Ziemeļu upespērleņu upēs (The Pearl Mussel Project Limited, 2020).
 - Maksājumu likmes par dzīvotnes kvalitātes nodrošināšanu un par palieņu uzturēšanu apkopotas 16.tabulā
 - Korekcijas apmēru skatīt 17.tabulā.
 - Maksājumu aprēķinu piemērus angļu valodā skatīt 4.pielikumā
- 2.maksājumu veids:
 - Vairumā gadījumā maksājumu var saņemt, sākot ar 2.dalības gadu programmā.
 - Ikgadējais maksājums nepārsniedz 50 EUR/ha un kopējā ikgadējā summa nepārsniedz 1200 EUR.
 - ja veikto darbu rezultātā ieguvums lauksaimniecībai ir minimāls salīdzinot ar ieguvumu videi, tiek piešķirts līdzfinansējums 100% apmērā, ja neliels - 75%, ja līdzvērtīgs – 50%, un, ja lielāks – 25% (The Pearl Mussel Project Limited, 2020).
 - Visvairāk veiktie darbi bijuši vārtu un nožogojumu uzstādīšana, rododendru kontrole, alternatīvu dzirdīšanas vietu un mājlopu pāreju (tiltiņu) izveide (Height, 2021).
- Tika aprēķināts, ka, ja programmā 5 gadu periodā būtu 650 dalībnieki, vidējais maksājums 1 īpašniekam gadā būtu 2460 EUR, ja 450 dalībnieki – 3560 EUR (Pearl Mussel Project, 2018).
- 2020.gadā vidējais maksājums 1 īpašniekam bija 3451 EUR, kas ir ievērojami lielāks kā 2019.gadā (2000 EUR) (Height, 2021).

16.tabula. Ziemeļu upespērlenes 1.maksājuma veida maksājumu likmes (The Pearl Mussel Project Limited, 2020)

	4 punkti	5 punkti	6 punkti	7 punkti	8 punkti	9 punkti	10 punkti
Par dzīvotnes kvalitātes nodrošināšanu, EUR ha/gadā							
0-30 ha	68	79	90	135	180	203	225
31-70 ha	15	18	20	30	40	45	50
>70 ha	5	6	7	10	14	15	17
Par paliņu uzturēšanu EUR/gadā							
<250 m	200	225	250	275	300	325	350
250-1000 m	280	315	350	385	420	455	490
>1000 m	400	450	500	550	600	650	700

17.tabula. Ziemeļu upespērlenes 1.maksājuma korekcijas apmērs (The Pearl Mussel Project Limited, 2020)

Kvalitāte	Korekcijas apmērs
Slikta	0,3 – kopējais maksājums tiek samazināts par 70%
Neatbilstoša	0,6 – kopējais maksājums tiek samazināts par 40%
Labā	1 – neietekmē maksājumu
Izcila	1,2 – maksājums tiek palielināts par 20%

2021.gadā, aptaujājot 1/3 programmas dalībniekus, saņemta pozitīva atgriezeniskā saite par dalību programmā. 95% no aptaujātajiem vēlētos, lai programma turpinātos arī pēc 2023.gada, 62% uzskata, ka uz rezultātiem balstīta pieeja ir labāka par uz apsaimniekošanas darbībām balstīto pieeju, 72% vēlētos iemācīties paši veikt dzīvotņu monitoringu savos tīšumos, 74% uzskata, ka ir saņēmuši taisnīgu vērtējumu, 86% ir ļoti apmierināti ar apmācībām un komunikāciju ar projekta komandu un 93% uzskata, ka dalība programmā ir paplašinājusi zināšanas par dabu un vidi un sekmējusi to vērtības izpratni (Height, 2021).

Papildus informācijas avoti:

- Ziemeļu upespērlenes programmas tīmekļa vietne <https://www.pearlmusselproject.ie/>
- Ziemeļu upespērlenes programmas nosacījumi https://www.pearlmusselproject.ie/pmp-terms_conditions-june.pdf
- Ziemeļu upespērlenes programmas gada ziņojums par periodu no 06.2020.-06.2021. <https://www.pearlmusselproject.ie/pmp-annual-report-2021-web.pdf>

3.3.3. Pilotprojekts "Lauku lijas programma"

(The Hen Harrier Programme)

Lauku lijas programmas profils apkopots 17.tabulā:

17.tabula Lauku lijas programmas profils (Hen Harrier Project, 2019; Hen Harrier Project, n.d.; National Rural Network, 2021)

Nosaukums:	Lauku lijas programma
Uz rezultātu/darbību balstīta:	3 maksājumu veidi: • uz rezultātu balstīts maksājums par dzīvotnes kvalitāti; • maksājums par atbalstāmajām darbībām; • maksājums par Lauku liju
Fokuss:	Lauku lija (<i>Circus Cyaneus</i>). 6 sugai nozīmīgas vairošanās vietas, kas no 2007.gada noteiktas kā SPA
Īstenošanas periods:	2017.-2022.gads. Līgumi tiek slēgti uz 5 gadiem, bet ne ilgāk kā līdz 31.12.2023.

Dalībnieku skaits:	1600 dalībnieki (2021.gadā)
Platība:	40 000 ha 2021.gadā, kas ir 70% no kopējās SPA esošās LIZ
Budžets:	25 milj. EUR

Dalības nosacījumi:

- jābūt aktīvam lauksaimniekam, kurš iesniedzis pieteikumu tiešo maksājumu saņemšanai.
- Jāapsaimnieko vismaz viens nogabals, kas atbilst prasībām vai atrodas sugai izveidotajā SPA.
- Dalībnieki tiek atlasīti šādā prioritārā secībā: programmas izstrādes fāzes pilot-dalībnieki; nogabals, kurā atrodas apstiprinātas (attiecīgajā vai iepriekšējā gada sezonā) Lauku lijas ligzdošanas un ziemas nakšņošanas vietas vai konkrētā distancē no tās esošs nogabals; īpašuma proporcija un platība, kas iekļauta SPA.
- Programmas administrācija var nesaskaņot plānotos dzīvotnes kvalitātes uzlabošanas darbus, ja tie varētu nodarīt kaitējumu dzīvotnēm vai traucēt Lauku lijas ligzdošanas vietu, nodarīt kaitējumu arheoloģijas pieminekļiem vai nacionālajiem pieminekļiem u.c. (Hen Harrier Project, 2019).

Monitorings un apmācība:

- Programmu administrē uzņēmums "Lauku lijas projekts", kas izvēlēts iepirkuma rezultātā. Programmu uzrauga Vadības grupa, kurā piedalās ieinteresēto institūciju pārstāvji.
- Uzsākot dalību programmā, projekta komanda sagatavo īpašuma apsaimniekošanas plānu. Plānam tiek pievienots arī ikgadēji veicamo darbu plāns, ko sagatavo un apstiprina eksperts, un kas iever dzīvotnes uzlabošanai nepieciešamās atbalstāmās darbības.
- Eksperts, kas veic ikgadēju monitoringu, no piedāvātā saraksta izvēlas un apmaksā pats īpašnieks (izmaksas ir iekļautas programmas maksājuma likmes aprēķinā). Katrs nogabals tiek vērtēts punktu skalā no 0-10. Monitoringa kritēriji: invazīvās sugas, pozitīvās indikatorsugas, negatīvās indikatorsugas, nepietiekama vai pārāk intensīva noganišana, kaitējums, kas nodarīts piebarošanas rezultātā, kontrolēta dedzināšana, velēnas struktūra, krūmāji, hidroloģija. Iegūtie punkti par dzīvotni = potenciālā dzīvotnes vērtība x iegūtais punktu skaits/10 (Hen Harrier Project, 2019). Projekta 4.gadā monitorings tika veikts 17 995 nogabalos (Hen Harrier Project, n.d.).
- Nogabaliem, kuros atrodama apstiprināta (attiecīgajā vai iepriekšējā gada sezonā) Lauku lijas ligzdošanas vieta vai konkrētā distancē no tās esošiem nogabaliem, var tikt sagatavota individuāla vērtēšanas sistēma.
- 1.gadā projekta administrācija pārbauda 15% dalībniekus, nākamajos gados – vismaz 5%. Papildus līguma darbības laikā saimniecībās var tikt veikts bioloģiskās daudzveidības audits, ko veic neatkarīgs eksperts. Programmas īstenošanas Lauksaimniecības, pārtikas un jūras departaments veic papildu auditus un kontroles, kas var ietvert arī lauka vizītes.
- Programmas dalībniekam 1 reizi gadā ir jāapmeklē obligātās apmācības. Ja tās netiek apmeklētas, visi maksājumi tiek samazināti par 10%. Maksājums par mācību kursa apmeklējumu ir iekļauts programmas maksājumos (Hen Harrier Project, 2019).

Maksājumi:

- Programma ir viens no 23 Eiropas Inovāciju partnerības darba grupu (EIP-AGRI) projektiem, kas tiek finansēts Lauku attīstības programmas 2014.-2020.gadam pasākuma "Sadarbība" (M16) ietvaros (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020; Department of Agriculture, Food and the Marine, 2020).
- Programmā tiek veikti 3 veidu maksājumi – 1) uz rezultātu balstīts maksājums par dzīvotnes kvalitāti; 2) maksājums par atbalstāmajām darbībām; 3) maksājums par Lauku liju,
- 1.maksājumu veids:

- Lai saņemtu maksājumu, ir jāsasniedz minimālais dzīvotnes kvalitātes punktu sliekšnis. Iegūtie punkti naudas izteiksmē apkopoti 18.tabulā.
- Projekta darījumu izmaksas, kas iever eksperta pakalpojumus, kā arī dalībnieka projektam un apmācībām veltīto laiku, ir iekļautas maksājumā par dzīvotni. Tomēr starp iegūtajiem punktiem un darījuma izmaksām nav lineāras saistības, tādēļ, lai dalībnieki, kuru īpašums ir mazāks par 20 ha, saņemtu līdzvērtīgu kompensāciju, ir noteikts minimālais darījumu izmaksu maksājums. Par 0-5 ha tiek piešķirti 300 EUR, un par 5,1-20 ha tiek piešķirta samazināta likme - 300 EUR mīnus 20 EUR/ha par katru ha virs 5 ha (Hen Harrier Project, 2019).
- Maksājuma aprēķina piemēru angļu valodā skatīt tabulā 5.pielikumā
- 2.maksājumu veids:
 - Maksājumu var saņemt, sākot ar 2.dalības gadu programmā.
 - Ikgadējais maksājums nepārsniedz 40 EUR/ha un kopējā ikgadējā summa nepārsniedz 1600 EUR.
 - Veiktie darbi, kas sniedz ieguvumu videi, tiek līdzfinansēti 25-50% apmērā, savukārt darbi, kas tieši uzlabo Lauku lijas dzīvotni, tiek līdzfinansēti 100% apmērā.
- 3.maksājumu veids:
 - Maksājums īpašniekiem tiek veikts dividenžu veidā, kas netiek garantētas un tiek balstīts uz ikgadēju Lauku lijas monitoringu, ko veic projekta administrācija.
 - Pieejamais budžets tiek publicēts katru gadu pirms ligzdošanas sezonas sākuma, un tiek sadalīts 2 komponentēs: 1) maksājums par ligzdu vai ziemas nakšņošanas vietu un 2) maksājums SPA līmenī. Īpašnieks var kvalificēties vienam vai abiem maksājumiem.
 - Lai īpašnieks kvalificētos 1.komponentei, vismaz 1 no pieteiktajiem nogabaliem monitoringā jābūt piešķirtiem 6 punktiem un jābūt pieteiktam nogabalam, kas ir konkrētā distancē no ligzdošanas/ziemas nakšņošanas vietas vai tajā ir jābūt ligzdaī, kurā ir izšķīlies vismaz 1 cālis. Lēmumu par maksājumu un tā apmēru pieņem projekta Vadības grupa. Par ligzdošanas/nakšņošanas vietu tiek piešķirta 1 dividende, bet par ligzdu, kurā izšķīlies cālis – 2.
 - Dividendei SPA līmenī (2.komponentei) kvalificējas visi SPA iekļauto zemju īpašnieki, kuru nogabaliem piešķirti vismaz 6 punkti, ja tiek sasniegti SPA līmeņa mērķi, ko katru gadu nosaka projekta komanda, un apstiprina Vadības grupa. Budžets tiek sadalīts starp visiem dalībniekiem vienādi visās 6 SPA.
 - Maksimālais maksājums, ko var saņemt 1 dalībnieks, ir 1200 EUR/gadā vai 60 EUR par katru zemes ha, par ko tiek saņemts maksājums par dzīvotnes kvalitāti (tiek izmaksāta mazākā no abām summām) (Hen Harrier Project, 2019).
 - 4.programmas gadā 996 dalībniekiem tika izmaksāti 483 927,15 EUR, vidējais maksājums bija 485,87 EUR.

18.tabula Lauku lijas programmas dzīvotnes kvalitātes punkti naudas izteiksmē (Hen Harrier Project, 2019)

Dzīvotnes kvalitātes punkti	EUR/par punktu
1-1000	2,25
1001-2000	1,5
>2000	1

Izaicinājumi:

Lai gan Lauku lijas populācija 2020.gadā salīdzinājumā ar 2005.gadu ir samazinājusies par 34%, projekta īstenošanas 4 gados tā ir bijusi stabila (Hen Harrier Project, n.d.).

Papildus informācijas avoti:

- Lauku lijas programmas tīmekļa vietne <http://www.henharrierproject.ie/about.html>
- Lauku lijas programmas nosacījumi <http://www.henharrierproject.ie/HHPTerms.pdf>
- Lauku lijas programmas atbalstāmās darbības <http://www.henharrierproject.ie/HHPActions.pdf>
- Lauku lijas programmas gada ziņojums par periodu no 05.2020.-04.2021. <http://www.henharrierproject.ie/HHPAR2020.pdf>

3.3.4. GLAS shēma

GLAS ir nacionāla līmeņa, uz darbību vērsta shēma, kā dalībnieki ir aktīvi lauksaimnieki, ar kuriem līgumi tiek slēgti uz 5 gadu periodu. Pamata prasības, lai piedalītos shēmā ir: eksperta sagatavots pieteikums dalībai (lai nodrošinātu augstas kvalitātes pieteikumus), pirmajā dalības gadā ir jāsagatavo visas saimniecības barības vielu apsaimniekošanas plāns, jāpiedalās tiešsaistes apmācībās par ilgtspējīgu lauksaimniecību, kā arī jāpilda veikto pasākumu reģistrācija. Visas minētās prasības, izņemot apmācības, īpašnieks uzņemas izpildīt, nesaņemot par tām kompensāciju. Plānotais dalībnieku skaits shēmā ir 50 000.

GLAS shēmas mērķis ir prioritārie vides aktīvi – primāri jutīgas ainavas (ieskaitot Natura 2000), apdraudētas sugas (primāri apdraudētie putni), kā arī augstas ūdens kvalitātes ūdensteces. Visi īpašumi, kuros ir minētie vides aktīvi, ir identificēti un kartēti, garantējot prioritāru uzņemšanu shēmā.

GLAS ir 3 līmeņu shēma:

1.līmenis ir prioritāri augstāks kā 2.līmenis:

- Paredzēts novirzīt 80-90% no shēmas budžeta
- Fokuss ir jutīgas ainavas, apdraudētas sugas un augstas ūdens kvalitātes ūdensteces, kā arī klimata pārmaiņu mazināšana un lauku putni.
- Prioritārajiem vides aktīviem shēmā ir augstāka prioritāte par prioritārajiem vides pasākumiem.
- Maksimālā finansējuma pakete vienam dalībniekam ir 5000 EUR/gadā. Īpašnieki, kuriem ir jāveic īpaši sarežģīti pasākumi vai kuriem piespiedu kārtā ir jāveic daudz obligātie pasākumi, var saņemt lielāku maksājumu paketi līdz pat 2000 EUR/gadā (GLAS +), kopā 7000 EUR/gadā. Tai automātiski kvalificēsies īpašnieki, kuri apsaimnieko apdraudēto putnu dzīvotnes.
- Plānota 30 000 – 35 000 dalībnieku iesaiste.

2.līmenis ir prioritāri augstāks kā 3.līmenis:

- Fokuss ir ūdens kvalitāte un iepriekš noteiktu ūdensteču aizsardzība.
- Maksimālā finansējuma pakete vienam dalībniekam ir 5000 EUR/gadā.

3.līmenis ir papildinošas vides aktivitātes 1. un 2.līmenī apstiprinātajiem dalībniekiem.

- Tā fokuss ir tradicionālo sienu pļavu, sugām bagātu ganību, arheoloģijas pieminekļu, dzīvzogu un akmens sienu aizsardzība u.c.
- Maksimālā finansējuma pakete vienai saimniecībai dalībniekam ir 5000 EUR/gadā (Department of Agriculture, Food and the Marine, Rural Development Division, 2020).

3.3.5. Kūdras ieguves pārtraukšanas shēma

(The Cessation of Turf Cutting Compensation Scheme)

Vēsture:

Laika periodā no 1994.-2013.gadam aktīvo augsto purvu platība gan aizsargājamās teritorijās, gan ārpus tām ir samazinājusies par 37%, augsto purvu platība ĪADT un Dabas mantojuma teritorijās ir samazinājusies par 3%, savukārt degradētu augsto purvu platība gan aizsargājamās teritorijās, gan ārpus tām ir palielinājusies par 18%. Kā galvenie draudi augstajiem purviem, cita starpā, tiek minēti kūdras ieguve, purvu nosusināšana, apmežošana.

2017.gada 21.decembrī tika publicēts Nacionālais augsto purvu ĪADT apsaimniekošanas plāns 2017.-2022.gadam. Nacionālais mērķis ir aktīvu augsto purvu tīkls 3600 ha platībā. Lai sasniegtu mērķi, plāns paredz gan degradētu augsto purvu atjaunošanu, gan jaunu teritoriju iekļaušanu ĪADT tīklā.

- 5,4 milj. EUR (t.sk. 75% ES līdzfinansējums) ieplānoti LIFE projekta "Aktīvu augsto purvu atjaunošana Īrijas ĪADT tīklā no 2016.-2020.gadam" (*"Restoring Active Raised Bog in Ireland's SAC Network 2016-2022"*) īstenošanai, kā ietvaros ir paredzēts atjaunot 12 purvus ĪADT tīklā, 2649 ha platībā (Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht, 2017). Šobrīd pilotshēma tiek turpināta kā nacionālā programma "Aizsargājamo augsto purvu atjaunošanas shēma" (*"The Protected Raised Bog Restoration Incentive Scheme (PRBRIS)"*), un tajā ir iekļautas gan ĪADT, gan Dabas mantojuma teritorijas. Shēmā paredzēti šādi maksājuma veidi: vienreizēja kompensācija 1450 EUR/ha (minimālais maksājums vienam īpašniekam ir 1000 EUR, maksimālais 15000 EUR), zemes izpirkšana, maksājot no 7413 līdz 18980 EUR/ha atkarībā no zemes veida, kā arī ikgadēja kompensācija ~741 EUR/ha, slēdzot zemes apsaimniekošanas līgumu līdz 15 gadiem (National Parks and Wildlife Service, 2021).
- 12 milj. EUR ieplānoti purvu atjaunošanas plānu izstrādei un atjaunošanas pasākumiem
- 26,1 milj. EUR ieplānoti Kūdras ieguves pārtraukšanas shēmas īstenošanai (t.sk. kompensācijas, kūdras piegāde un alternatīvas kūdras ieguves vietas ierādīšana), par ko detalizētāk aprakstīts tālāk tekstā. Tiek paredzēts, ka līdz 2031.gadam šajā shēmā tiks izmaksāti 78 milj. EUR.

Līdz 2010.gadam kā ārkārtas pasākums tika īstenota pagaidu maksājumu shēma, ko administrēja Mājokļu, pašvaldību un mantojuma ministrija (ministrijas nosaukums mainīts 2020.gadā) un maksājumu shēmas budžets bija 0,177 milj. EUR. Savukārt, no 1999.gada tika īstenota purvu pirkšanas shēma, kurā iesniegumi tika pieņemti līdz 2010.gadam, un kam līdz 2016.gadam tika iztērēti 29 milj. EUR (Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht, 2017).

Kūdras ieguves pārtraukšanas shēmas profils apkopots 19.tabulā:

19.tabula Kūdras ieguves pārtraukšanas shēmas profils (Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs, n.d.; Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht, 2017)

Nosaukums:	Kūdras ieguves pārtraukšanas shēma
Uz rezultātu/darbību balstīta:	2 maksājumu veidi: • Ikgadējas kompensācijas • Alternatīva purva īpašuma/kūdras ieguves vietas ierādīšana
Fokuss:	• 53 augsto purvu ĪADT • 36 augsto purvu dabas mantojuma teritorijas
Īstenošanas periods:	• No 2011.gada - 53 augsto purvu ĪADT. Uzsaukums ir noslēdzies, taču pieteikumi vēl tiek pieņemti • No 2014.gada - 36 augsto purvu dabas mantojuma teritorijas • Kompensācijas tiek maksātas 15 gadus
Dalībnieku skaits:	Līdz 2016.gadam:

	• Saņemti 3235 pieteikumi kompensācijām • Saņemti 597 pieteikumi alternatīvu purvu ierādīšanai • veiktas 902 kūdras piegādes
Budžets:	No 2017.-2022.gadam 26,1 milj. EUR Līdz 2031.gadam plānots izmaksāt 78 milj. EUR

Uzņemšanas un apsaimniekošanas nosacījumi:

- Nosacījumi kūdras ieguves pārtraukšanas shēmai 53 augsto purvu ĪADT un 36 augsto purvu dabas mantojuma teritorijās ir līdzīgi
- Shēmā var pieteikties zemes īpašnieki vai kūdras ieguves tiesību turētāji, kurus ietekmē kūdras ieguves ierobežojumi, kā dēļ tiek zaudēts siltumenerģijas ieguves avots mājāsaimniecībai
- Par dalību shēmā īpašnieks paraksta līgumu ar Mājokļu, pašvaldību un mantojuma ministru. Parakstot līgumu, īpašnieks apņemas neiegūt kūdras ĪADT vai dabas mantojuma teritorijās.
- Potenciālie dalībnieki, kuriem nav dokumentu, kas pierāda īpašuma vai kūdras ieguves tiesības, pieteikumā norāda iespējami daudz informācijas, t.sk. iesniedz zvērinātu apliecinājumu par attiecīgā nogabala vai kūdras ieguves tiesību tajā iegūšanu
- Shēmā uzņem dalībniekus, kuriem 2010.gada 25.maijā bija ekskluzīvas tiesības attiecīgajā īpašumā iegūt kūdras
- Shēmā uzņem dalībniekus:
 - kuru īpašumos, kas noteikti kā ĪADT, no 1997.-1999.gadam kūdra iegūta 5 gadu periodā līdz 2010.gada 25.maijam, un kopš 2011.gada 1.janvāra vairs netiek iegūta
 - kuru īpašumos, kas noteikti kā ĪADT, 2002.gadā kūdra iegūta 5 gadu periodā līdz 2011.gada 31.decembrim, un kopš 2012.gada 1.janvāra netiek iegūta
 - Tiek izskatīti arī to potenciālo dalībnieku pieteikumi, kuru īpašumos kūdra iegūta pēc iepriekšminētajiem datumiem, taču pieteikumu apstiprināšanas gadījumā šie dalībnieki nesaņem kompensācijas par kūdras iegūšanas gadiem pēc iepriekšminētajiem datumiem. Ikgadējo kompensāciju 15 gadu izmaksas termiņš šajā gadījumā tiek attiecīgi samazināts par gadu skaitu, kad kūdra tikusi iegūta (Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs, n.d.)
- Kūdras ieguves pārtraukšanas shēma 36 augsto purvu Dabas mantojuma teritorijās ir pieejama kopš 2014.gada, taču, individuāli vienojoties ar Mājokļu, pašvaldību un mantojuma ministru, dabas mantojuma teritorijās kūdras ieguvei varēja turpināt līdz dienai, kad tā bija oficiāli jāpārtrauc - 2017.gada 1.janvārim. Shēmā uzņem dalībniekus, kuru īpašumos, kas noteikti kā Dabas mantojuma teritorijas, kūdra iegūta 5 gadu periodā līdz 2014.gada 14.janvārim un pieteikšanās brīdī netiek iegūta
- Līguma darbības laikā īpašnieks saglabā īpašumtiesības (Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs, n.d.)

Maksājumi:

- Ikgadējās kompensācijas
 - 2011.gadā - vienreizējs maksājums 500 EUR apmērā un ikgadējā kompensācija 1500 EUR/gadā 15 gadu periodā. 2014.gadā ikgadējā kompensācija bija 1521 EUR/gadā
- Alternatīvas kūdras ieguves vietas ierādīšana
 - Kūdras ieguvei tiek ierādīts alternatīvs purvs, kam nav noteikts aizsargājamas teritorijas statuss

- Ja īpašniekam ir jāgaida, kamēr tiek veikti alternatīvā īpašuma izpētes un sagatavošanas darbi, īpašnieks var izvēlēties saņemt ikgadējo kompensāciju vai ikgadēju kūdras piegādi mājās 15 tonnas gadā
 - alternatīvā īpašuma noformēšanas, izpētes un sagatavošanas izmaksas sedz valsts
 - alternatīvā īpašuma/kūdras ieguves vieta ir koplietošanas, kur viena nogabala lielums ir pietiekoši liels, lai novietotu aptuveni 12 kūdras tvertnes.
 - Katrs īpašnieks tajā var veikt kūdras ieguvu 65 gadus vai līdz brīdim, kad tiek sasniegts maksimālais limits 650 kūdras tvertnes
 - Katram īpašniekam ierādītais nogabals (kūdras tvertņu skaits) tiek aprēķināts, ņemot vērā atlikušo neiegūtās kūdras apjomu augstajā purvā ĪADT vai Dabas mantojuma teritorijā, kam papildus tiek pieskaitīti 10%. Ja augstajā purvā ĪADT vai Dabas mantojuma teritorijā atlikušas vairāk kā 500 kūdras tvertnes, aprēķinā par katrām 100 tvertnēm virs 500 tvertņu sliekšņa papildus tiek pieskaitīti 20%
 - Minimālais kūdras ieguves apjoms koplietošanas kūdras ieguves vietā ir 50 kūdras tvertnes (Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs, n.d.)
- Maksājumi netiek aplikti ar ienākuma nodokli (Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht, 2017).

Izaicinājumi:

Pētījumā par augsto purvu saglabāšanu (ietver periodu no 2013.-2015.gadam) ieinteresētās puses tika aicinātas komentēt Nacionālo augsto purvu ĪADT apsaimniekošanas plāna 2017.-2022.gadam projektu. Viedokļi dalījās – daļa atbalstīja pilnīgu kūdras ieguves pārtraukšanu ĪADT, bet daļa vēlējās, lai kūdras ieguve tiktu turpināta.

Liela daļa sabiedrības izteica iebildumus pret plāna projektu, uzskatot, ka kūdras ieguvēji nav tikuši iesaistīti lēmumu pieņemšanas procesā saistībā ar viņu mantojumu, tradīcijām un īpašumu, un ka valdībai ir bijis pārāk liels fokuss uz vides jautājumiem, atstājot otrajā plānā sociālos un ekonomiskos jautājumus.

Kūdras ieguvēji izteica bažas par siltumenerģijas ieguvu mājokļiem kūdras ieguves pārtraukšanas gadījumā, ņemot vērā, ka citu resursu cenas turpina augt, kā arī par distanci, kas būtu jāmēro līdz alternatīvajai kūdras ieguves vietai, un alternatīvā īpašuma līdzvērtību esošajam. Vairākums bija kategoriski pret purvu atjaunošanu, jo bažījās, ka varētu applūst viņu mājas un zemes. Dažas no izteiktajām prasībām purvu atjaunošanas gadījumā: tiek izmaksātas kompensācijas, t.sk. par purvu atjaunošanas rezultātā radušos zemes tirgu vērtības samazinājumu; netiek noteikti ierobežojumi lauksaimniecības aktivitātēm; netiek ierobežota teritoriju apbūve; netiek pieļauta ceļu applūšana; netiek bloķētas notekas vai ierobežota to tīrīšana; kompensāciju izmaksa kontrolējošajām institūcijām nedod tiesības iekļūt īpašumā; īpašniekiem būtu jāsaņem oglekļa kredīts par purvu.

Purvus un kūdras ieguvējus pārstāvošās organizācijas izteikušas šādus viedokļus: pieņemamā attālumā (viena no organizācijām uzskata, ka pat 10 km ir par tālu) nav piemērotu alternatīvu purvu, ko ierādīt; noteku bloķēšana radītu sarežģījumus un finansiālus zaudējumus lauksaimniecībai; tiem, kuru īpašumam līdzvērtīgu nav iespējams ierādīt, kompensāciju izmaksas termiņš būtu jānosaka vismaz 30 gadi 15 gadu vietā – tas veicinātu pieteikšanos kompensācijām; kompensācijas apmērs būt jāaprēķina proporcionāli purva platībai; nozīmīgākie organizācijas dalībnieki nav ieinteresēti saņemt kompensāciju, bet vēlas turpināt iegūt kūdru; satrauc purvu atjaunošanas un noteku bloķēšanas iespējamās sekas; ja purvu atjaunošanās procesā izraisīto plūdu dēļ cieš ēkas, valdībai būtu jākompensē zaudējumi; netiek vērtēta ietekme uz zemes vērtību (Smart, Barr, & Barr, 2015).

Papildus informācijas avoti:

- Kūdras ieguves pārtraukšanas shēmas tīmekļa vietne un shēmas nosacījumi ĪADT un dabas mantojuma teritorijās <https://www.npws.ie/peatlands-and-turf-cutting/turf-cutting-compensation-scheme>
- Nacionālais augsto purvu ĪADT apsaimniekošanas plāns 2017.-2022.gadam <https://www.npws.ie/peatlands-and-turf-cutting/management-plans>

3.3.6. Īrijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskais plāns 2023.-2027.gadam

Īrijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskajā plānā 2023.-2027.gadam (plāna redakcija 2022.gadā) iekļauti šādi pasākumi, kas vērsti uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu:

- Ekoshēma
- Agrovides klimata pasākums

1. Ekoshēma

Pasākuma mērķis ir atbalstīt lauksaimniekus tādu darbību veikšanā, kas labvēlīgi ietekmē klimatu, vidi, ūdens kvalitāti un bioloģisko daudzveidību. Lauksaimniekiem būs iespēja iesaistīties pasākumā ikgadēji.

Plānots, ka shēmā no 2023.-2027.gadam piedalīsies 129 000 lauksaimnieki un kopējais provizorisks ikgadējais finansējums būs 297 milj. EUR/gadā, t.i. 1,483 mljrd. par periodu kopā. Provizorisks maksājuma likme (ja tiks noteikts, ka ir vienota maksājuma likme) varētu būt 77 EUR/ha gadā, kas aprēķināta, pieņemot, ka pasākumā tiks pieteikti 85% no atbalsttiesīgajām (4,516 milj. ha) platībām. Ja tiktu pieteiktas visas atbalsttiesīgās platības, tad maksājuma likme būtu 66 EUR/ha gadā, bet, ja puse – tad 131 EUR/ha gadā. Maksājuma likmes aprēķinā tiek ņemti vērā negūtie ienākumi un radušās izmaksas.

Lai piedalītos shēmā, lauksaimniekam būs jāīsteno vismaz 2 no 8 lauksaimniecības aktivitātēm. No tām 3 ir orientētas uz bioloģisko daudzveidību:

- Vismaz 7% no īpašuma jāatvēl bioloģiskajai daudzveidībai, dzīvotnei vai ainavai. Ja īpašnieks atvēlēs vismaz 10%, tiks uzskatīts, ka viņš jau īsteno 2 aktivitātes. Aktivitātes mērķis ir saglabāt visus īpašumā esošos biotopus;
- Apņemšanās iestādīt 3 vietējas nozīmes sugu kokus uz ha vai 1 metru dzīvzoga. Aktivitātes mērķi, cita starpā, ir uzlabot ekosistēmu pakalpojumus, aizsargāt bioloģisko daudzveidību un nodrošināt ēnu un patvērumu mājlopiem un kultūraugiem. Ja īpašnieks iestāda gan 3 kokus, gan 1m dzīvzogu vai 6 kokus vai 2m dzīvzogu, tiks uzskatīts, ka viņš jau īsteno 2 aktivitātes;
- Vismaz 7% no teritorijas gada ietvaros ir jāsej vairāku sugu zālājs. Izvēloties šo aktivitāti arī nākamajā gadā, teritorija jāpalielina par vēl vismaz 7%.

2. Agrovides klimata pasākums (Agri-Environment Climate Measure 'AECM')

Viens no pasākuma stratēģiskajiem mērķiem ir atjaunot un uzlabot biotopus un ainavas, lai apturētu bioloģiskās daudzveidības samazināšanos, t.sk. lauku putnu un apputeksnētāju. Pasākums daļēji turpina GLAS shēmu, un tajā ir pārņemta gan Burren programmas, gan Eiropas inovāciju partnerības (EIP) shēmu pieredze, un tas tiks īstenots kā uz rezultātu balstīts hibrīd-modelis. Bez jau iepriekšminētā mērķa, pasākumā ir ietverta arī koplietošanas zemju apsaimniekošana, atjaunojot degradētās zemes, kūdrāju apsaimniekošana un kultūras un ainavisko vērtību saglabāšana.

Tiek plānots, ka pasākumā varētu piedalīties ap 36 000 augstas prioritātes teritoriju īpašnieki. No minētajām teritorijām priekšroka tiks dota teritorijām ar vissliktāko vides stāvokli.

Maksājuma likmes aprēķina pamatā ir vienības izmaksas, kas balstītas uz negūto ienākumu un papildus izmaksām. Pasākumā paredzētas 2 maksājuma likmes - fiksēta un uz rezultātu balstīta, un lielākā daļa maksājumu tiks piesaistīti monitoringa rezultātā piešķirtajiem punktiem (lielāks maksājums par lielāku punktu skaitu). Vidējais uz rezultātu balstītais maksājums vienam dalībniekam tiek lēsts 4 600 EUR par kalendāro gadu. Papildus tiek plānotas neproduktīvas investīcijas, kas kopā ar uz rezultātu balstīto maksājumu tiek lēsts 7 000 EUR par kalendāro gadu. Maksimālā izmaksājamā summa vienam dalībniekam ir 10 5000 EUR/gadā. Vienības izmaksas tiek lēstas 230 EUR/ha gadā. Pasākuma kopējais plānotais budžets par periodu no 2024.-2029.gadam ir 460 milj. EUR, t.sk. ES finansējums 184 966 000 EUR (Department of Agriculture, Food and the Marine, 2022).

IV. Somija

Īss ieskats par Somijas mežu statistikas datiem apkopots 20.tabulā.

20.tabula. Somijas mežu statistika (European Environment Agency, 2018; Eurostat, 2018; European Environment Agency, 2019; Ministry of Agriculture and Forestry of Finland, n.d.)

Statistika	%	km ²
Sauszemes teritorija	-	338 411
Natura 2000 sauszemes teritorija	13	42 499
Meži valstī	75	
Privāto mežu īpatsvars	61	
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme valstī	8	28 053

4.1. Normatīvais ietvars

Somija kopš 1995. gada ir Eiropas Savienības dalībvalsts. Somijai saistoši ES vides tiesību normatīvie akti, tajā skaitā Biotopu direktīva un Putnu direktīva.

Somijas konstitūcijas 20. pants nosaka, ka ikviens ir atbildīgs par dabas daudzveidības saglabāšanu valstī.

Dabas daudzveidības saglabāšanā galveno lomu spēlē **Dabas aizsardzības likums**. Ar to nacionālajā tiesību sistēmā tiek pārņemtas Biotopu direktīvas un Putnu direktīvas prasības. Likuma 8.pants paredz, ka Somijas Vides ministrija ir atbildīga par dabas aizsardzības programmas izstrādi valstī, ko vēlāk apstiprina valdība.

Dabas aizsardzības likums paredz trīs veidu aizsargājamās teritorijas:

- nacionālos parkus;
- dabas rezervātus;
- citus dabas liegumus.

Pastāv arī regulējums dabas pieminekļu un aizsargājamo ainavu apvidu noteikšanai.

Nacionālos parkus var izveidot tikai uz valsts zemēm. Minimālā platība – 1 000 ha. Arī rezervāti var tikt izveidoti tikai valsts zemēs ar minimālo platību 1 000 ha.

Dabas aizsardzības likuma 24. pants nosaka, ka dabas liegumu privātā zemē var izveidot tikai ar zemes īpašnieka piekrišanu, tajā skaitā vienojoties par kompensāciju. Tomēr noteikti arī izņēmuma gadījumi. Likuma 24.panta otrā daļa nosaka, ka gadījumos, kad attiecīgā teritorija ir iekļauta valdības apstiprinātajā dabas aizsardzības programmā, tad, lai gan zemes īpašnieks obligāti ir jāuzklausa, tomēr dabas liegums var tikt izveidots arī pretēji zemes īpašnieka gribai. Likuma 53. pants nosaka, ka būtisku zaudējumu (*significant inconvenience*) gadījumā valstij ir pienākums kompensēt zaudējumus.

Dabas aizsardzības likuma 25.pants nosaka, ka dabas aizsardzības nolūkos valsts institūcija var slēgt līgumus ar privāto zemju īpašniekiem ar termiņu, kas nepārsniedz 20 gadus. Līgums tiek reģistrēts zemesgrāmatā un tas saistošs nākamajam īpašniekam, ja īpašums tiek atsavināts.

Dabas aizsardzības likuma 52. pants paredz valsts tiesības piespiedu kārtā atsavināt nekustamo īpašumu, ja tas, piemēram, nepieciešams Natura 2000 tīkla veidošanai (The Ministry of the Environment, 1996).

Būtiska loma dabas vērtību saglabāšanai privātajos mežos ir **Ilgtspējīgas mežsaimniecības finansēšanas likumam**, kas pieņemts 2015.gadā. Likuma 19.pants paredz iespēju valsts institūcijām slēgt līgumu ar privāto meža īpašnieku par meža iekļaušanu dabas aizsardzības programmā (METSO) uz 10 gadiem. Līgums paredz, ka meža īpašnieks neveic mežsaimniecisko darbību, ja vien tas nav nepieciešams

dabas vērtību saglabāšanas nolūkos. Ja īpašums līguma termiņa laikā tiek pārdots, saistības pārņem jaunais īpašnieks. Detalizētāk skatīt sadaļā par METSO programmu.

Likuma 21.pantā reglamentēta meža daudzveidības apsaimniekošanas projektu īstenošanas un finansēšanas kārtība. Tā paredz, ka meža īpašnieks var saņemt atbalstu tādiem pasākumiem kā biotopu kvalitātes uzlabošana, kontrolētā dedzināšana, invazīvo sugu ierobežošana u.c. (Ministry of Agriculture and Forestry, Finland, n.d.)

Meža likuma 3.nodaļā noteiktas vispārējās prasības meža dabas daudzveidības saglabāšanai. Likuma 10.pantā noteikts, ka meži ir jāapsaimnieko tā, lai tiktu nodrošināta meža bioloģiskai daudzveidībai nozīmīgu biotopu saglabāšana. Pie šādiem biotopiem tiek pieskaitīti avoti, strauti, dažādi mitrāji, virsāji u.c. noteikti biotopu veidi. Biotopu teritorijās noteiktas prasības to aizsardzībai, piemēram, hidroloģiskā režīma aizsardzībai, mirušās koksnes saglabāšanai u.c. Nav atļauta galvenā cirte, ceļu būvniecība, meliorācijas ierīkošana, pesticīdu lietošana u.c. (Ministry of Agriculture and Forestry, Finland, 1996)

4.2. Izaicinājumi

Somijas Prioritāro rīcību programmā 2021. – 2027. gadam (PAF) norādīts, ka meža dabas daudzveidības saglabāšanas jomā joprojām būtiskākais drauds ir mežistrāde. Aptuveni 20% no biotopa 9010* *Veci vai dabiski boreāli meži* atrodas ārpus Natura 2000 tīkla un citiem aizsardzības mehānismiem un līdz ar to ir apdraudēta to saglabāšana.

Tiek akcentēta arī meliorācijas negatīvā ietekme, mežaudžu sastāva un vecuma vienvērtība, mirušās koksnes apjoma nepietiekamība u.c. Tiek uzsvērti arī apšu mežaudžu atjaunošanās problemātika, ņemot vērā savvaļas dzīvnieku postījumu apmēru.

Somijas Ziņojumā Eiropas Komisijai par biotopu aizsardzības stāvokli par 2013.-2018. gada periodu (European Environment Information and Observation Network, n.d.) visu ES meža biotopu stāvoklis boreālajā reģionā vērtēts kā nelabvēlīgs (nepietiekošs (U1) vai slikts (U2)). Vairāk informācijas 5.pielikumā.

Prioritāro rīcību programmā 2021. – 2027. gadam (PAF) uzvērta nepieciešama īstenošana meža biotopu apsaimniekošanas pasākumu īstenošanu, palielinot mirušās koksnes apjomu, dažādojot vecuma struktūru, tajā skaitā veicot kontrolēto dedzināšanu.

Īpaša vērība pievērsta konektivitātes jautājumam, kopējā dabas teritoriju tīklā integrējot privātos, komerciālos mežus. Tiek uzvērta arī vides izglītības nozīme – darbs ar meža īpašniekiem, piemērojot dabai draudzīgas meža apsaimniekošanas prakses. Piemēram, virzība uz mistrotām audzēm (vismaz 3 koku sugas mežaudzē), pameža saglabāšana, kailciršu pieejas mazināšana u.c. (The Ministry of the Environment, 2021)

4.3. Atbalsta mehānismi

Turpinājumā aplūkoti būtiskākie atbalsta mehānismi Somijas meža dabas daudzveidības saglabāšanas kontekstā, kā arī kompensāciju mehānismi par sugu nodarītajiem postījumiem:

- a. METSO programma
- b. Dabas vērtību programma
- c. Helmi programma
- d. Klinšu ērgļa aizsardzības programma
- e. Kompensācijas par dzīvnieku nodarītajiem postījumiem
- f. Kompensācija par migrējošo putnu nodarīto kaitējumu (2023.-2027.)

4.3.1. METSO programma

Programmas konteksts

Somijā ir 2,9 miljoni ha (~ 12%) aizsargātu mežu. No tiem 2,4 milj. ha atrodas īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, bet 0,5 milj. ha komerciālajos mežos (Natural Resources Institute Finland (Luke), 2019). Pamata pieeja aizsargātajos mežos ir neiejaukšanās (mežsaimnieciskā darbība aizliegta). Vairums (~80%) aizsargāto mežu atrodas Somijas Ziemeļos.

Somijas Dienvidu reģionos liels saimniecisko mežu īpatsvars, kas rada lielu spiedienu uz dabas vērtību saglabāšanu. Meža nozare sastāda lielu īpatsvaru (18 miljardi jeb 17%) Somijas eksporta vērtībā (Ministry of Agriculture and Forestry of Finland, n.d.). Saimnieciskās darbības ierobežošana komerciālajos mežos rada sociāli ekonomisku spiedienu sabiedrībā. Konflikta rezultātā, kas ietvēra pat badastreika akcijas (Hiedanpää, 2002), 20.g.s beigās veidojās meža īpašnieku pieprasījums pēc brīvprātīgas (līgumiskas) pieejas meža dabas daudzveidības saglabāšanā, kas laika gaitā transformējās METSO programmā.

Par programmu:

Forest Biodiversity Programme for Southern Finland (METSO) (Ministry of Agriculture and Forestry of Finland, n.d.) ir dabas daudzveidības saglabāšanas programma, kas tiek īstenota privātajos mežos Somijas Dienvidu reģionos. Meža īpašnieku dalība tajā ir brīvprātīga – meža īpašnieki paši piedāvā savus mežus iekļaušanai programmā.

METSO ir Somijas valsts finansēta programma laika posmam no 2008. gada līdz 2025. gadam. Programmas mērķis ir pārtraukt dabas daudzveidības samazināšanos Somijas mežos. Programmu īsteno Somijas Vides ministrija sadarbībā ar Somijas Zemkopības ministriju.

Programmas uzdevums ir līdz 2025.gadam ar pastāvīgajiem mehānismiem aizsargāt 96 000 ha mežu. Līdz 2021. gadam jau sasniegti 88% no mērķa – programmās iekļauti jau 84 000 ha privāto mežu (Ministry of the Environment; Ministry of Agriculture and Forestry, 2022).

Programmā tiek uzņemti meža īpašumi ārpus īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīkla. Tādējādi privātie meža īpašumi sniedz pienesumu Somijas meža dabas daudzveidības saglabāšanas sistēmā, īpaši ņemot vērā, ka vairums aizsargājamo teritoriju atrodas valsts Ziemeļos, savukārt Dienvidos atrodas privātie komerciālie meži, kur ir vislielākie izaicinājumi dabas aizsardzības jomā.

METSO programma paredz trīs pasākumu virzienus (METSO: Forest Biodiversity, n.d.):

1) Pastāvīga meža aizsardzība

- a. privātie dabas rezervāti
- b. zemes atpirkšana

2) Terminēta aizsardzība

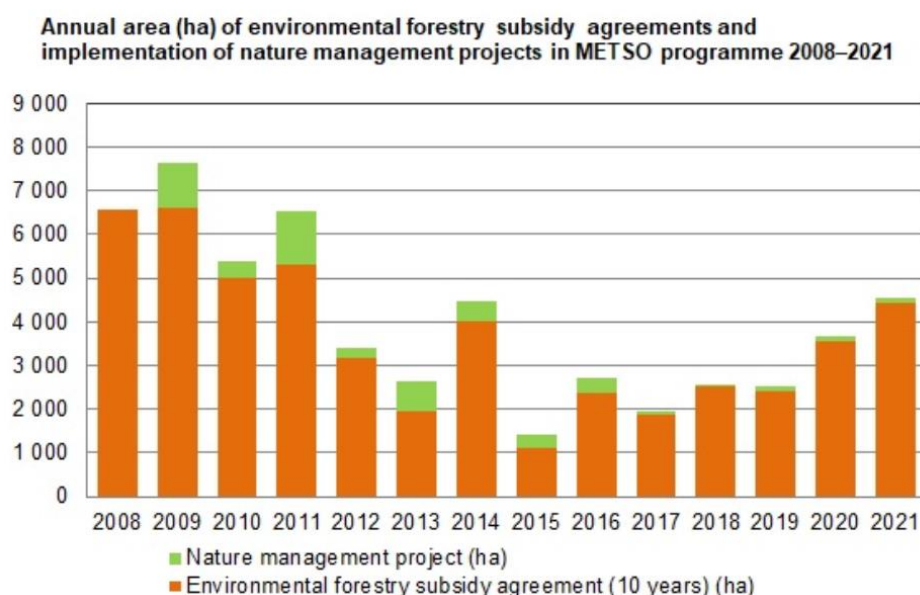
- a. 10 gadu aizsardzības līgums
- b. 20 gadu aizsardzības līgums

3) Dabas apsaimniekošanas projekti (biotopu kvalitātes uzlabošana).

Pastāvīgos meža aizsardzības mehānismus un 20 gadu aizsardzības līgumus koordinē Vides ministrija, savukārt 10 gadu aizsardzības līgumus un dabas apsaimniekošanas projektus koordinē Zemkopības ministrija.

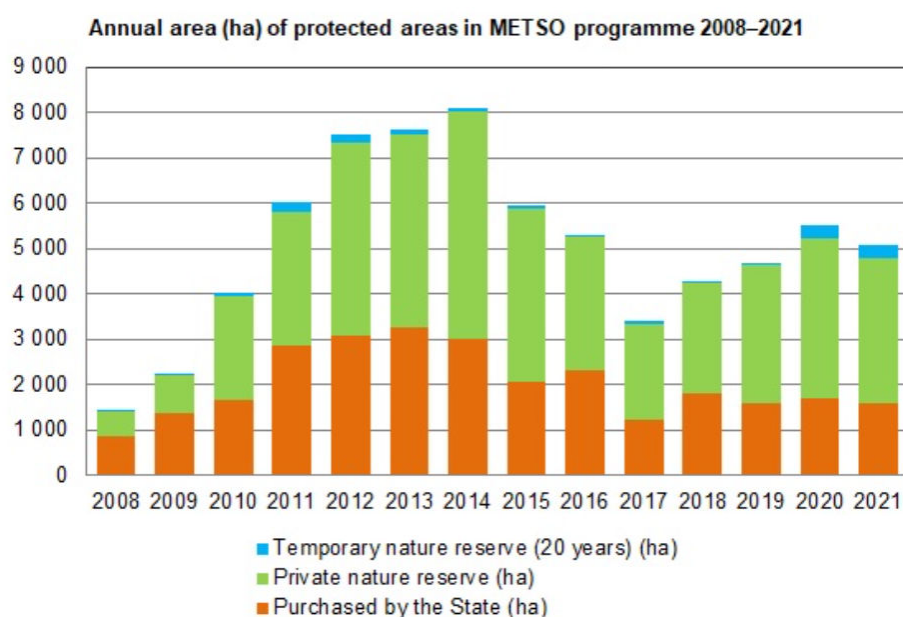
Dati liecina, ka vispopulārākā ir 10 gadu aizsardzības līgumu programma (1.attēls). 2021.gadā tika noslēgti līgumi, aizsargājot 4 500 ha mežus.

1.attēls. METSO programmas dinamika 10 gadu aizsardzības līgumu noslēgšanā (Ministry of the Environment; Ministry of Agriculture and Forestry, 2022).

Otra populārākā programma ir privāto dabas rezervātu izveide (2.attēls).

2.attēls. Dinamika jaunu ilgtermiņa dabas aizsardzības līgumu noslēgšanā (Ministry of the Environment; Ministry of Agriculture and Forestry, 2022).

Kopējais METSO budžets 2021.gadā bija 43 miljoni euro, no kuriem 33 miljoni tika tērēti pastāvīgas meža aizsardzības mehānismiem, bet 10 miljoni 10 gadu aizsardzības līgumiem un dabas aizsardzības projektiem (Ministry of the Environment; Ministry of Agriculture and Forestry, 2022). Laika posmā no 2008.gada līdz 2020.gadam METSO kopējie izdevumi pārsnieguši 408 miljonus euro (324 miljoni Vides ministrijas un 84 miljoni Zemkopības ministrijas pārraudzītajās programmās) (Koskela & Syrjänen, 2022). Vidējās kompensāciju likmes ir apkopotas 21.tabulā.

21.tabula. Vidējās kompensāciju likmes (Koskela & Syrjänen, 2022; Ministry of the Environment; Ministry of Agriculture and Forestry, 2022)

Mehānisms	Gads	Vidējā likme (euro/ha)	Vidējā platība
privātie dabas rezervāti	2021.	6 800	11 ha
zemes atpiršana	2020.	5 800	9 ha
10 gadu aizsardzības līgums	2020.	2 100	2,7 ha
20 gadu aizsardzības līgums		2 900	10 ha

Jāņem vērā, ka zemes īpašnieki mēdz pārdot valstij mežus, kas nav perspektīvi no mežsaimnieciskās darbības viedokļa (piemēram, purvainus mežus), līdz ar to dažādu programmu vidējās likmes savā starpā nav vienkārši salīdzināmas.

Pastāvīgo meža aizsardzības mehānismu gadījumā īpašnieka ienākumi no kompensācijas, vai zemes pārdošanas netiek aplikti ar ienākuma nodokli (Kuusinen, 2022).

Pietikšanās procedūra 10 gadu aizsardzības līgumiem ir reglamentēta Ilgtspējīgas mežsaimniecības finansēšanas likuma 5. nodaļā. Tā paredz, ka meža īpašnieks iesniedz pieteikuma veidlapu ar pavadošajiem dokumentiem (tajā skaitā meža apsaimniekošanas plānu, koksnes apjoma aprēķinu u.c.). Pieteikumu parasti palīdz sagatavot meža konsultants. Dalībnieki tiek atlasīti konkursa veidā (priekšroka augstvērtīgākajiem pieteikumiem).

Pieteikuma veidlapa 10 gadu līgumam paredz šādas sadaļas:

- Zemes īpašnieka rekvizīti
- Informācija par īpašumtiesību statusu un kopīpašniekiem
- Vai īpašnieks jau nesaņem citu finansējumu par attiecīgo mežu (dubultais finansējums)
- Piekrišana elektroniskai saziņai
- Informācija par mežu, piesakāmās platības un kompensējamā summa
- Informācija par pieteikuma sagatavošanas izmaksām (laiks un braucienu izmaksas)
- Vai jauns pieteikums, vai iepriekšējā līguma turpinājums
- Cita informācija

Ja pieteikums tiek atzīts par atbalstāmu, tad sākas sarunu process ar meža īpašnieku, kas rezultējas līguma noslēgšanā. Sarunu process tiek protokolēts.

Līgumā tiek atrunāti pušu pienākumi. Pamata pieeja meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā ir neiejaukšanās, kas var tikt papildināta ar biotopa apsaimniekošanas pasākumiem. Īpaši tiek atrunāti aizliegumi veikt mežistrādi, būvniecību, grāvju rakšanu, pārvietošanos ar mehāniskajiem transporta līdzekļiem u.c. Tiek atļauta sēņu un ogu lasīšana, kā arī medības. Līgums paredz, ka kompensācija tiek izmaksāta vienā piegājienā pēc tā spēkā stāšanās, bet noteiktos gadījumos kompensācija var tikt izmaksāta arī vairākos piegājos. Līguma apgrūtinājumi tiek reģistrēti Zemesgrāmatā (saistošs īpašuma tiesību pārņemējam).

Dalībnieki programmai (meža īpašumi) tiek atlasīti, ņemot vērā zinātniski pamatotus ekoloģiskos kritērijus (Syrjänen, et al., 2016). Priekšroka tiek dota mežiem ar augstu ekoloģisko kvalitāti, īpaši aizsargājami sugu klātbūtni, mežiem, kas nodrošina konektivitāti. Lielākas iespējas tikt uzņemtiem programmā ir mežiem ar lielu apjomu atmirušās koksnes, platlapjiem, avoksnājiem, strautiem u.c. labai nozīmīgiem elementiem. Meža īpašumu prioritizēšanā tiek izmantotas arī IT atbalsts sistēmas, telpiski analizējot dabas daudzveidības saglabāšanai būtiskus datus (Finnish Environment Institute, 2021; University of Helsinki, 2018).

METSO programmai pastāvīgi tiek veikts monitorings. Tiek analizēti gan tās ekoloģiskie, gan ekonomiskie, gan politiskie aspekti (Finnish Environment Institute, 2013).

METSO programma tiek pozitīvi novērtēta no meža īpašnieku puses. Kā galvenie pozitīvie aspekti minēti:

- neatkarība lēmumu pieņemšanā (iniciatīva nāk no meža īpašnieka puses un tiek piedāvāti alternatīvi aizsardzības mehānismi);
- īpašuma tiesību saglabāšana (izņemot zemes atpirkšanu), kas ļauj turpināt izmantot īpašumu citiem mērķiem (atpūtai, tūrismam u.c.)
- pilna mežaudzes vērtības kompensēšana (nodrošinot līdzvērtīgu ieguvumu kā no mežsaimnieciskās darbības veikšanas).

4.3.2. Dabas vērtību programma (Natural values trading)

Pirms METSO programmas izveides, Somijā tika īstenota pilotprogramma meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Angļu valodā tā saukta gan kā "Natural Values Trading (NVT)", gan "Trading in Natural Values (TNV)". NVT aizmetņi saistāmi ar mežu īpašnieku protestiem pret mežu iekļaušanu Natura 2000 teritorijās 1997.gadā (Hiedanpää & Borgström, Why do some institutional arrangements succeed? Voluntary protection of forest biodiversity in Southwestern Finland and of the Golden Eagle in Finnish Lapland, 2014). Tā tika īstenota laika posmā no 2003. līdz 2007.gadam. Programmas budžets – 400 000 euro. Programma tika īstenota Somijas Dienvidrietumos, privātajos mežos ārpus Natura 2000 teritorijām.

NVT pamatā bija terminēts līgums starp meža īpašnieku un valsti, saskaņā ar kuru meža īpašnieks saņēma atbalstu par dabas vērtību saglabāšanu mežā (ekosistēmu pakalpojumu nodrošināšanu) (Paloniemi & Vilja, 2009).

Programmā prioritāri tika uzņemti meži ar augstu dabas daudzveidības līmeni – veci meži ar lielu atmirušās koksnes īpatsvaru, degumi, platlapju meži u.tml. Vērtēšanā tika ņemts vērā arī atrašanās (ekoloģiskās integritātes) faktors un citas papildus dabas vērtības, piemēram, sugu klātbūtne.

NVT ietvaros tika noslēgti 158 līgumi, brīvprātīgā aizsardzībā iesaistot 1 520 ha meža platību. Vidējais ikgadējais atbalsta maksājums bija 155 euro/ha. Vidējā līgumā iekļautā meža platība bija 8,8 ha.

NVT tika veidota kā programma, kas sniedz atlīdzību par ekosistēmu pakalpojumu nodrošināšanu (atbalsts netika saistīts ar koksnes vērtības kompensēšanu). Tomēr laika gaitā, transformējoties METSO programmā, notika pāreja uz neiegūtā ekonomiskā labuma kompensēšanu. Šādai transformācijai kā viens no iemesliem norādīti iebildumi no Eiropas Komisijas, kas konkurences tiesību apsvērumu dēļ nav akceptējusi, ka atbalsts meža īpašniekam var pārsniegt meža ekonomisko vērtību (ekosistēmu pakalpojumu gadījumā) (Hiedanpää & Borgström, 2014).

Eksperti norāda, ka NVT galvenais pienesums dabas aizsardzības sistēmas pilnveidē bijusi uzticības veidošana meža īpašnieku un valsts institūciju starpā. Kopīgs darbs programmu izstrādē ilgtermiņā rezultējies turpmākā sadarbībā un METSO programmas veiksmīgā attīstībā.

4.3.3. Helmi programma

Helmi programma izstrādāta 2021.-2030.gadam. Tā tiek īstenota gan īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, gan ārpus tām. Programmas galvenais fokuss ir uz purvu un mitrzemju ekosistēmu saglabāšanu, bet ietver arī zālāju, mežu un ūdens biotopu atjaunošanas un uzturēšanas pasākumus.

Helmi programma ietver 40 pasākumus, tajā skaitā biotopu atjaunošanu, uzturēšanu, pētniecību, komunikāciju ar ieinteresētajām pusēm u.c.

Programmu īsteno Somijas Vides ministrija sadarbībā ar Somijas Zemkopības ministriju. Programma tiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem. Programmas izveidē un īstenošanā tiek uzvērta cieša sadarbība ar citām ieinteresētajām pusēm.

Programmas mērķi paredz:

- aizsargāt/atjaunot 60 000 ha purvu (tajā skaitā privātajās zemēs, balstoties uz brīvprātīgo (līgumisko pieeju));
- veikt biotopu atjaunošanas pasākumus mitrzemēs, ūdensputnu aizsardzības teritorijās, gan aizsargājamās teritorijās, gan ārpus tām (vairāk nekā 500 teritorijās);
- panākt zālāju biotopu apsaimniekoto platību pieaugumu līdz 52 000 ha, veicot zālāju biotopu atjaunošanas pasākumus 26 000 ha zālāju. Programma paredz arī nacionāla un reģionāla līmeņa koordinācijas grupu veidošanu zālāju atjaunošanai;
- vismaz 800 teritorijās aizsargāt un uzlabot ekoloģisko kvalitāti meža biotopos, fokusējoties uz apdraudētākajiem biotopiem un mežiem ar retu sugu klātbūtni. Paredzēts arī atbalsts kontrolētajai dedzināšanai (750 ha platībā)
- turpinājums METSO programmai pēc 2025. gada, paredzot vismaz 40 000 ha meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu ar brīvprātīgo (līgumisko) pieeju, kā arī 2 000 ha mežu īstenos aktīvus apsaimniekošanas pasākumus.
- Atjaunot un apsaimniekot mazos ūdensobjektus (avotus, strautus) gan aizsargājamās teritorijās, gan ārpus tām (700 objekti, 400 km), atjaunot sugu migrācijas koridorus, migrācijas šķēršļu novākšana;
- plašu monitoringa programmu tās pasākumu efektivitātes uzraudzībai
- vērienīgu programmas komunikācijas stratēģiju (Ministry of Agriculture and Forestry; Ministry of the Environment, 2021).

Avoti:

- Helmi habitats programme aims to strengthen biodiversity. Ministry of Environment. 2022. <https://ym.fi/en/helmi-habitats-programme>
- Helmi Habitats Programme 2021-2030. Ministry of Environment. 2022. <https://ym.fi/documents/1410903/33891758/Esite-english-001-web.pdf/c9f96b5a-9421-ed1d-a745-7c5edd010066/Esite-english-001-web.pdf?t=1658746658640>
- The Helmi programme defines concrete goals and actions for enhancing habitats. Ministry of Environment. 2021. <https://ym.fi/en/-/the-helmi-programme-defines-concrete-goals-and-actions-for-enhancing-habitats>

4.3.4. Klinšu ērgļa aizsardzības programma (Golden Eagle conservation scheme)

Programma atbalsta ziemeļbriežu audzētāju kopienas Lapzemē par panākumiem klinšu ērgļa (*Aquila chrysaetos*) ligzdošanas teritoriju saglabāšanā (Golden Eagle conservation scheme - Finland, n.d.).

Vēsturiski kompensācijas tika aprēķinātas, ņemot vērā zaudējumus, ko klinšu ērgļi nodarījuši ziemeļbriežu audzētājiem. 1998.gadā tika ieviesta jauna pieeja, kas paredz, ka atbalsta maksājumi tiek sasaistīti ar konstatētajām klinšu ērgļu teritorijām (ligzdām) un ligzdošanas sekmēm attiecīgajā reģionā. Atbalstu saņem ziemeļbriežu audzētāju kopienas (nevis individuālas personas). Šī pieejas maiņa ir panākusi to, ka ziemeļbriežu audzētāji vairs neuztver ērgļus par ienaidnieku un tieši pretēji - ir motivēti rūpēties par to labklājību, ņemot vērā, ka finansiālais atbalsts ir atkarīgs no ērgļu ligzdošanas sekmēm. Šī pieeja ir izskaudusi ērgļu malumedniecību.

Programmu finansē no Somijas valsts budžeta līdzekļiem. Atbalsta maksājuma apmērs ir mainīgs, ņemot vērā izmaiņas ziemeļbriežu gaļas cenās. Atbalsta maksājuma lielums ir atkarīgs no ligzdas atrašanās vietas (tundrā lielāks atbalsts) un ligzdošanas sekmēm (cāļi ligzdā). Atbalsts variē robežās no 708 – 3540

euro par teritoriju (sekmīgu ligzdu). Ligzdu kontrole tiek veikta katru gadu jūnijā vai jūlijā. Monitoringā tiek iesaistīti arī ziemeļbriežu audzētāji un brīvprātīgie.

2020.gadā kompensācijās tika izmaksāti 967 tūkstoši euro. Salīdzinājumam – 2002.gadā tika izmaksāti 355 tūkstoši euro. Pieaugumu veido gan ziemeļbriežu gaļas cenas pieaugums, gan klinšu ērgļu skaita pieaugums (The Ministry of the Environment, 2021).

4.3.5. Kompensācijas par dzīvnieku nodarītajiem postījumiem

Somijā izveidota programma **baltvaigu zosu** (*Branta leucopsis*) nodarīto postījumu kompensēšanai **augkopības** nozarē. Kompensāciju izmaksu nodrošina Vides ministrija (The Ministry of the Environment, 2021).

2020.gadā kompensācijās tika izmaksāti 2,7 miljoni euro. Salīdzinājumam – 2012.gadā tikai 300 tūkstoši euro. Postījumu apmērs pēdējos gados strauji audzis. Laika posmā no 2012. gada līdz 2020.gadam izmaksāti 9,2 miljoni euro.

Līdzīgi kā par klinšu ērgļu nodarītajiem postījumiem ziemeļbriežiem, Somijā pieejamas arī kompensācijas par lielo **plēsēju** (vilki, lāči, tiņi, lūši) nodarītajiem postījumiem **ziemeļbriežu** audzētāju kopienām.

2019.gadā kompensācijās tika izmaksāti 6,9 miljoni euro. Jāņem vērā, ka kompensāciju izmaksai ir noteikti ierobežojumi (10 miljoni euro gadā), lai nepārkāptu ES konkurences tiesību aktu prasības. 2016. un 2017.gadā šī iemesla dēļ kompensācijas netika izmaksātas pilnā apmērā (The Ministry of the Environment, 2021)

Somijā tiek kompensēti **lāču** nodarītie postījumi **biškopībai**. Lai gan prioritāri tiek atbalstīta elektrisko žogu ierīkošana ap bišu dravām (100-250 iekārtas gadā, izmaksas 60-80 tūkstoši euro gadā), tomēr visus postījumus novērst neizdodas. Tādā gadījumā tiek kompensēti radušies zaudējumi. Gadā vidēji tiek fiksēti 100-150 šādi gadījumi un gadā vidēji kompensācijās tiek izmaksāti 100 – 150 tūkstoši euro.

Izstrādāts arī kompensāciju mehānisms saistībā ar **vilku** nokostajiem **suņiem**. Gadā tiek konstatēti 30-50 gadījumi, kad vilki nokoduši suņus (visbiežāk medību). Kompensāciju apmērs gadā svārstās no 80-160 tūkstošiem euro (The Ministry of the Environment, 2021).

4.3.6. Kompensācija par migrējošo putnu nodarīto kaitējumu (2023.-2027.)

Somijas Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskajā plānā 2023.-2027.gadam (Ministry of Agriculture and Forestry of Finland, 2022) plānota kompensācija par migrējošo putnu nodarīto kaitējumu.

Atbalsta saņēmējs kā putnu (zosis, dzērves, gulbjji) barošanās laukus var deklarēt ne vairāk kā 50% no lauksaimniecības zemes. Platībai kopā jābūt vismaz 10 ha, kas sastāv no viena vai vairākiem tuvu esošiem blokiem.

Kompensācijas likmi aprēķinājis Somijas Dabas resursu institūts (*Natural Resources Institute Finland (Luke)*), un aprēķina pamatā ir radušās papildus izmaksas un negūtie ieņēmumi. Aprēķinā ņem vērā arī laiku, ko īpašnieks velta nodarītā kaitējuma dokumentēšanai.

Kopējais pasākuma provizorisks budžets no 2024.-2028.gadam ir 13 200 000 EUR, t.sk. 5 767 000 ES līdzfinansējums. Mērķa platība 2028.g. – 5 000 ha. Maksājuma likme ir 600 EUR ha/gadā (Ministry of Agriculture and Forestry of Finland, 2022).

V. Norvēģija

Šajā valstu izvērtējumā Norvēģijas arktiskā teritorija Svalbāra ir iekļauta tikai statistikas datos. Īss ieskats par Norvēģijas mežu statistikas datiem apkopots 22.tabulā.

22.tabula. Norvēģijas statistika (Statistics Norway, 2022; Statistics Norway, 2022; Gundersen, Vistad , & Skjegg, 2022)

Statistika	%	km ²
Sauszemes teritorija	-	323 782
Aizsargājamās sauszemes teritorijas	17,5	56 891
Meži	37,6	121 617
Privāto mežu īpatsvars	84	
Lauksaimniecībā izmantojamā zeme	3,5	11 219

86 600 km² Norvēģijas mežu (71%) ir nozīmīgi mežsaimniecībai un lielākā daļa no tiek atrodas Norvēģijas dienvidos. Ekonomiski nozīmīgākās koku sugas ir egle (47%), priele (33%) un bērzs (18%). Lielākā daļa mežu pieder privātpašniekiem, un piederošās platības ir mazas (Ministry of Agriculture and Food, 2014; Norwegian Ministry of Climate and Environment, 2020). Salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm, Norvēģijā privātpašniekiem pieder proporcionāli visvairāk mežu, apmēram 84% (Gundersen, Vistad , & Skjegg, 2022). Norvēģijā ir aptuveni 120 000 privāto meža īpašnieku. (Mitani Y., Lindhjem H., 2015)

2021.gadā izvērtējums tika veikts 23 405 no 46 000 Norvēģijā reģistrētajām sugām (nav iekļauta Svalbāras teritorija), un 21% jeb 4957 no tām tika iekļautas Norvēģijas Sugu sarkanajā grāmatā (*Norwegian Red List for Species*). 2752 sugas tiek uzskatītas par apdraudētām. Proportcionāli visvairāk sugu Norvēģijā ir saistītas ar mežiem, un gandrīz puse (48%) no Sugu sarkanajā grāmatā iekļautajām sugām ir atrodamas mežā. 29% apdraudēto sugu ir saistītas ar daļēji dabiskām dzīvotnēm, galvenokārt, tradicionāli apsaimniekotām pļavām un ganībām. Liela daļa apdraudētu sugu populāciju samazinās, un tas lielākoties (ietekmē 89% apdraudēto sugu) notiek zemes lietojuma maiņas rezultātā, piemēram, atvērtu ainavu aizaugšana, pārtraucot tradicionālo noganīšanu un siena ieguvu, un komerciālā mežsaimniecība (The Norwegian Biodiversity Information Centre, 2021).

2018.gadā tika veikts 258 ekosistēmu tipu izvērtējums. No tiem 48% jeb 123 tipi tika iekļauti Norvēģijas Ekosistēmu un biotopu tipu sarkanajā grāmatā (*The Norwegian Red List of Ecosystems and Habitat Types*) un 29% jeb 47 tipi tika atzīti par apdraudētiem. Ekosistēmu tipus visvairāk ietekmē lauksaimniecība un mežsaimniecība, klimata pārmaiņas un ietekme ārpus lauksaimniecības zemēm (piemēram, teritorijas attīstība/kalnārpniecība). par apdraudētiem tiek uzskatīti 2 no 12 meža ekosistēmu tipiem . Lielākā ietekme uz mežu ekosistēmām ir intensīvai plantāciju mežsaimniecībai (The Norwegian Biodiversity Information Centre, 2022).

5.1. Normatīvais ietvars

Integrēta valdības klimata un vides politika, t.sk. ilgtspējīga bioloģiskās daudzveidības izmantošana un dabas aizsardzība, ir **Klimata un vides ministrijas pārziņā**. Ministrijas darbības laukā ir aizsargājamo teritoriju pārvaldība, kas ietver mežu aizsardzību, nacionālo parku plānus un novadu aizsardzības plānus, kā arī savvaļas dzīvnieku aizsardzība, invazīvo sugu ierobežošana, ūdeņu apsaimniekošana, savvaļas lašu un saldūdens zivju apsaimniekošana, vides monitorings un kartēšana, ar lauksaimniecību, enerģētiku un akvakultūru saistīto vides risku izvērtēšana u.c.

Ministrijas padotības iestādes ir Vides aģentūra, kuras pamatuzdevumi ir dabas apsaimniekošana un piesārņojuma novēršana, un Bioloģiskās daudzveidības informācijas centrs, kas ir nacionālais informācijas avots par sugām un ekosistēmām un kā uzdevums ir nodrošināt sabiedrībai plaši un viegli pieejamu aktuālu informāciju par bioloģisko daudzveidību. Centrs arī publicē Sugu sarkano grāmatu un Ekosistēmu un biotopu tipu sarkano grāmatu.

Par meža nozari ir atbildīga **Lauksaimniecības un pārtikas ministrija** (Ministry of Agriculture and Food, 2022).

2009.gadā tika pieņemts **Dabas daudzveidības likums**, kas ir Norvēģijas nozīmīgākais vides normatīvais akts, kas ir attiecināms uz būtiskākajiem sektoriem, kuros tiek pieņemti lēmumi, kas var ietekmēt bioloģisko daudzveidību.

Dabas daudzveidības likums nosaka šādas **aizsargājamās teritorijas** (to sadalījumus skatīt 23.tabulā):

- nacionālie parki (national parks), kur nav atļauts īstenot aktivitātes, kas ilgtermiņā var ietekmēt dabisko vidi un kultūras mantojumu;
- aizsargājamās dabas vai kultūras ainavas, kurās nav atļauts iniciēt tādus projektu, kas var būtiski mainīt ainavu;
- dabas liegumi (nature reserves): kur sastopami apdraudētu, retu vai saudzējamu sugu, kopienu, biotopu vai ainavu tipi; kur pārstāvēts īpašs biotopu tips; kas ir citādi sevišķi nozīmīgi bioloģiskajai daudzveidībai; kas ietver īpašu ģeoloģisku iezīmi vai kas ir nozīmīgi zinātnei. Dabas liegumā ir stingrākais aizsardzības režīms, un tajā var tikt aizliegts īstenot jebkādas aktivitātes;
- biotopu apsaimniekošanas teritorijas (habitat management areas), kur var tikt aizliegts īstenot aktivitātes, kas var ietekmēt vai traucēt tajās dzīvojošās sugas vai sugu eksistence nepieciešamos ekoloģiskos apstākļus. Īpašniekam ir jāziņo pašvaldībai par plānotiem mežsaimniecības un lauksaimniecības projektiem biotopu apsaimniekošanas teritorijās un, pirms projektu īstenošanas, jāsaņem pašvaldības saskaņojums. Pašvaldība var nesaskaņot projektus, kā īstenošanas rezultātā var samazināties biotopa tipa diapazons vai pasliktināties tā ekoloģiskais stāvoklis;
- jūras teritorijas (marine protected areas) (Ministry of Climate and Environment, 2009).

23.tabula. Norvēģijas aizsargājamās teritorijas (Statistics Norway, 2022)

Aizsargājamā teritorija	Skaits
Nacionālie parki	40
Aizsargājamās dabas vai kultūras ainavas	196
Dabas liegumi	2497
Jūras teritorijas	16
Citas aizsargājamās teritorijas	462
Kopā:	3 211

Vairāk kā pusi no aizsargājamajām teritorijām aizņem nacionālie parki, kam seko dabas liegumi (stingrākais aizsardzības režīms), aizsargājamās ainavas un citas aizsargājamās teritorijas (Norwegian Environment Agency, n.d.).

Nozīmīga loma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un dzīvotņu tipu aizsardzībā ir vietējām pašvaldībām, kas saskaņā ar **Plānošanas un būvniecības likumu** pieņem lēmumu par to teritorijā esošas zemes izmantošanas plānošanu. Piemēram, pašvaldība ir tā, kas nosaka līdz 100 m platais aizsargjoslas gar upju sistēmām, kur nedrīkst īstenot konkrētus projektus (Ministry of Local Government and Regional Development, 2008).

Mežsaimniecības likums tika pieņemts 2005.gadā. Tā mērķis ir veicināt meža resursu ilgtspējīgu izmantošanu un nostiprināt bioloģisko daudzveidību, ņemot vērā arī ar mežu saistītās ainavas, rekreāciju un

kultūras vērtības. Likums tiek piemērots arī teritorijās, kam saskaņā ar Dabas aizsardzības likumu ir noteikts aizsargājamās teritorijas statuss.

Mežsaimniecības likums nosaka, ka, izcērtot mežu, īpašniekam ir jāņem vērā meža atjaunošanās, ražība nākotnē un vides vērtības. Ir jānodrošina, ka pēc meža izciršanas nav nepamatoti ierobežotas sabiedrības tiesības attiecībā uz gājēju celiņu, distanču slēpošanas trašu u.c. izmantošanu, pretējā gadījumā pašvaldība var pieprasīt novērst radīto kaitējumu. Tāpat pašvaldība var pieprasīt īpašniekam novērst mežam radītos zaudējumus neatkarīgi no tā, vai zaudējumi radušies neatbilstošas meža apsaimniekošanas vai dabas ietekmes rezultātā.

Mežsaimniecības likums arī nosaka, ka īpašniekam no ienākumiem, kas gūti no ekonomisko aktivitāšu īstenošanas mežā, ir jāveic iemaksas **Meža trasta fondā** (Ministry of Agriculture and Food, 2005). Vairāk lasīt 5.3.4.apakšnodaļā.

Avoti:

- Dabas daudzveidības likums (Nature Diversity Act) (2009.gada tulkojums) <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/nature-diversity-act/id570549/>
- Mežsaimniecības likums (Act relating to forestry (Forestry Act)) <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Act-relating-to-forestry-Forestry-Act/id87139/>
- Norvēģijas Bioloģiskās daudzveidības informācijas centrs (t.sk. abas Sarkanās grāmatas) <https://www.biodiversity.no/>

5.2. Izaicinājumi

Salīdzinot ar 1900.gadu, kad aptuveni puse Norvēģijas sauszemes teritorijas bija līdzīga savvaļai (atrodas 5 km no infrastruktūras – ceļiem, dzelzceļu un hidroenerģijas), 20.gs. laikā šī teritorija ir samazinājusies līdz 12%. Būtiskākais iemesls biotopu zaudēšanai un apdraudējumam ir zemes lietojuma maiņa, t.sk. infrastruktūras attīstība, jaunu ēku būvniecība, dabisku biotopu fragmentācija un atvērtu ainavu aizaugšana ar kokiem un krūmiem. Lielākais drauds bioloģiskajai daudzveidībai ir lauksaimniecība (State of the Environment Norway, 2020).

Vislielākā antropogēnā ietekme ir vērojama Norvēģijas dienvidu daļā, kur liels skaits biotopu ir kļuvuši reti sastopami. Arī meža biotopi visvairāk ir apdraudēti Norvēģijas dienvidu daļā. Tos visvairāk ietekmē nosusināšana, grāvju rakšana un citi pasākumi, kas maina augsnes ūdens balansu. Kā citi draudi meža biotopiem tiek minēti būvniecība, koku izciršana, izcirsto koku sugu aizvietošana ar citām sugām un kultivēšana (State of the Environment Norway, 2020).

Lai gan savvaļai līdzīgās sauszemes teritorijas pēdējo 120 gadu laikā ir samazinājušās un liels skaits biotopu kļuvuši reti sastopami, pēdējo 100 gadu laikā koksnes krāja Norvēģijā ir trīskāršojies – no 300 miljoniem m³ uz 900 miljoniem m³. Koksnes krāja pieaug vidēji par 25 miljoniem m³ gadā, t.sk. aizsargājamās teritorijās, un puse no minētā apjoma ir egles krāja. Ik gadu tiek izcirsti 10 miljoni m³ (Ministry of Agriculture and Food, 2014).

Sistemātiska, valdības noteikta mežu aizsardzība Norvēģijā tika uzsākta pēc 1980.gada. Tās rezultātā aizsardzības režīms tika noteikts lielai daļai skujkoku mežu platības. Līdz 2000.gadam bija samilzis konflikts starp vides organizācijām un mežu īpašniekiem, kuri gandrīz netika iesaistīti procesā, kā rezultātā tika ierosinātas tiesvedības, kas radīja lielas izmaksas un dažas turpinājās pat līdz 15 gadiem (Norwegian Forest Owners' Federation, n.d.; Gundersen, Vistad , & Skjeggged, 2022). Pētījumi liecina, ka meža īpašnieku neapmierinātība, galvenokārt, bija saistīta ar to, ka tie netika iesaistīti aizsardzības procesā, un to viedoklis netika pārstāvēts, kā rezultātā ir izveidojusies neuzticība vides institūcijām, kas attiecīgajā laika periodā bija meža īpašnieku kontaktpunkts (Gundersen, Vistad , & Skjeggged, 2022).

Lai risinātu ietilgušo konfliktu starp vides institūcijām un mežu īpašniekiem, 2000.gadā Norvēģijas Meža īpašnieku federācija (the Norwegian Forest Owners' Federation (NFO)), iniciēja un attīstīja brīvprātīgu mežu aizsardzību (vairāk lasīt 5.3.3.apakšnodaļā) (Norwegian Forest Owners' Federation, n.d.). Brīvprātīga mežu aizsardzība valsts līmenī tika ieviesta 2003.gadā, kas pilnībā aizstāja iepriekš noteikto obligātās aizsardzības modeli. Pētījumi liecina, ka ar brīvprātības aizsardzības procesu ir neapmierināti tikai 10% mežu īpašnieku, salīdzinot ar 75%, kas bija neapmierināti ar valstī noteikto obligātās aizsardzības procesu (Gundersen, Vistad, & Skjegg, 2022).

2016.gadā Norvēģijas parlaments izvirzīja mērķi aizsargāt 10% meža teritoriju. 2022.gada janvārī 5,2% Norvēģijas mežu bija aizsargāti, ieskaitot 3,9% produktīvu meža teritoriju. No minētajiem aizsargātajiem mežiem privātie meži tiek aizsargāti brīvprātīgi. Saskaņā ar Norvēģijas Meža īpašnieku federācijas aplēsēm, ņemot vērā esošo finansējumu, 10% aizsardzības mērķis varētu tikt sasniegts 25 gadu laikā. Kopā ar meža īpašnieku organizācijām valdība plāno iezīmēt nepieciešamos pasākumus, lai palielinātu atslēgas biotopu aizsardzību (Norwegian Ministry of Climate and Environment, 2020; Norwegian Forest Owners' Federation, n.d.; Frivillig vern, n.d.).

5.3. Atbalsta mehānismi

Turpinājumā aplūkoti būtiskākie bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas atbalsta mehānismi Norvēģijā:

- a. Kompensācijas par saimnieciskās darbības ierobežojumiem
- b. Kompensācija par savvaļas dzīvnieku nodarīto kaitējumu ganāmpulkiem
- c. Brīvprātīga mežu aizsardzība
- d. Meža trasta fonds

5.3.1. Kompensācijas par saimnieciskās darbības ierobežojumiem

Dabas daudzveidības likuma 50. pants nosaka, ka zemes īpašniekiem vai īpašuma tiesību turētājiem, kuru īpašums pilnībā vai daļēji atrodas nacionālajā parkā, dabas liegumā, biotopa apsaimniekošanas teritorijā, aizsargājamās ainavas teritorijā vai aizsargājamā jūras teritorijā, ir tiesības no valsts saņemt kompensāciju par finansiālajiem zaudējumiem, kas radušies, noteiktajam aizsardzības statusam apgrūtinot īpašuma izmantošanu. Ne vēlāk kā viena gada laikā pēc aizsardzības statusa noteikšanas valstij īpašniekam vai īpašuma tiesību turētājam, kurš ir pieteicies kompensācijai, ir jāizsaka kompensācijas piedāvājums. Ja īpašnieks nepiekrīt piedāvājumam, kompensācijas piedāvājums var tikt izvērtēts tiesā (Ministry of Climate and Environment, 2009).

Kompensācijas aprēķināšanas un izmaksas nosacījumus nosaka Ekspropriācijas (atsavināšanas) kompensācijas likums. Īpašuma novērtēšanā ir jāņem vērā tā pārdošanas vērtība, ko nosaka, salīdzinot līdzvērtīgus īpašumus, un lietošanas vērtība, ko nosaka, ņemot vērā īpašuma atdevi un vietas apstākļus. Aprēķinot lietošanas vērtību, ņem vērā arī īpašumā esošo vērtīgo resursu, piemēram, mežaudzes, augšnes, smilts un grants atradņu u.c., tagadnes vērtību. Gan pārdošanas cenas, gan lietošanas vērtības aprēķinā netiek ņemtas vērā veiktās un plānotās investīcijas īpašumā. Ja īpašuma lietošanas vērtība ir lielāka par pārdošanas vērtību, tad par pamatu ir jāņem tā lietošanas vērtība, ja vien zaudējumus, kas pārsniedz pārdošanas vērtību, nevar kompensēt nopērkot citu, līdzīga lietojuma īpašumu. Citu, līdzīga lietojuma īpašuma pirkšanas gadījumā, kompensācija ir jāsamazina, atbilstoši cita īpašuma priekšrocībām, piemēram, modernāks aprīkojums, ilgāks kalpošanas laiks, zemākas uzturēšanas izmaksas u.c. (Ministry of Justice and Public Security, 1984).

5.3.2. Kompensācija par savvaļas dzīvnieku nodarīto kaitējumu ganāmpulkiem

Dabas daudzveidības likuma 19.pants nosaka tiesības saņemt kompensāciju no valsts par savvaļas dzīvnieku nodarīto kaitējumu mājlopiem, t.sk. ziemeļbriežiem (Ministry of Climate and Environment, 2009).

Likums pilnā apmērā paredz kompensēt zaudējumus, kas radušies:

- Ja mājlopi ir nogalināti;
- Ja mājlopi ir ievainoti;
- Citas izrietošās izmaksas.

Kompensācijas aprēķinā tiek ņemti vērā negūtie ienākumi no dzīvnieku realizācijas, piena ieguves un jēru zaudēšanas (Ministry of Climate and Environment, 1999).

5.3.3. Brīvprātīga mežu aizsardzība

Brīvprātīga privāto mežu aizsardzība Norvēģijā ir ieviesta kopš 2003.gada, un kopš tā laika mežu aizsardzība balstās, galvenokārt, uz brīvprātīgām saistībām. Tās rezultātā ir ievērojami samazinājies konflikts starp vides institūcijām un mežu īpašniekiem (Norwegian Forest Owners' Federation, n.d.).

Brīvprātīgas aizsardzības process:

- Īpašnieks piesaka mežu vai tā daļu brīvprātīgai aizsardzībai;
- Atbildīgās vides institūcijas vērtē mežā esošās dabas un vides vērtības, process var ilgt līdz vienam gadam:
 - Vecs mežs lielā platībā pats par sevi tiek uzskatīts par aizsargājamu vērtību. Tāpat par vērtīgiem tiek uzskatīti meži mazākās platībās (vismaz 40 ha platībā), ja tajās lielā koncentrācijā sastopami atslēgas biotopi, Norvēģijas Sugu sarkanajā grāmatā un Ekosistēmu un biotopu tipu sarkanajā grāmatā iekļautās apdraudētās sugas un biotopi, prioritārās sugas u.c.
 - Pieteiktā meža atbilstība Norvēģijas Vides aģentūras noteiktajiem prioritāri aizsargājamiem meža tiptiem katrā Norvēģijas reģionā.
- Valsts institūciju nozīmēts eksperts pēc meža novērtēšanas, t.sk. dabā, sagatavo piedāvājumu, kurā tiek ietverts arī izmaksājamās kompensācijas apmērs, un nosūta piedāvājumu meža īpašniekam. Kompensācijas likmes aprēķinā tiek ņemta vērā meža tagadnes vērtība un diskonta likme. Tagadnes vērtības aprēķins ietver koksnes cenu, sortimentu un sugu izplatību, meža vecumu, koksnes krāju, pieaugumu, kredīta vērtību un ekspluatācijas izmaksas. Meža īpašnieku organizāciju eksperts bez atlīdzības palīdz īpašniekam novērtēt izteikto piedāvājumu un pārstāv īpašnieku līguma slēgšanas procesā. Process var ilgt līdz vienam gadam;
- Tiek veikta sabiedriskā apspriešana par plānoto teritorijas aizsardzību, iesaistot ieinteresētās puses;
- Tiek slēgts līgums starp pašvaldību un meža īpašnieku, kurā tiek atrunātas aizsargājamās teritorijas robežas, apsaimniekošanas nosacījumi (kas ir individuāli katram līgumam un ietver līdzšinējās aktivitātes, piemēram, koksnes ieguve kurināmajam pašu vajadzībām) un kompensācija par negūtajiem ienākumiem. Pēc līguma noslēgšanas meža īpašnieks vairs nevar atteikties no meža aizsardzības. Līguma slēgšana un publiskā apspriešana var ilgt līdz 6 mēnešiem;
- Teritorijai tiek noteikts dabas lieguma statuss (stingrākā aizsardzības forma) un tā tiek aizsargāta saskaņā ar Dabas daudzveidības likuma 37.pantā noteikto.
- Pēc aizsardzības statusa noteikšanas, īpašniekam tiek izmaksāta kompensācija kā vienreizējs maksājums. Izmaksātā kompensācija netiek aplikta ar nodokli no kapitāla pieauguma.

Pēc dabas lieguma izveides, tam joprojām var piekļūt jebkurš cilvēks, jo jau no seniem laikiem piekļuves tiesības arī privātiem mežiem var ikviens, ja vien netiek nodarīts kaitējums. Tas nozīmē, ka arī privātā mežā, kas ir aizsargājama teritorija, var nodarboties ar aktīvo atpūtu, ogošanu, savvaļas ziedu vākšanu, sēņošanu un makšķerēšanu (Norwegian Environment Agency, 2020). Līgums nav terminēts – īpašnieks uzņemas pastāvīgas saistības, atsakoties no mežsaimnieciskās darbības veikšanas tiesībām, bet paliekot meža īpašnieka statusā. (Mitani Y., Lindhjem H., 2015)

Pirms brīvprātīgās meža aizsardzības ieviešanas 2003.gadā, tikai 1,6 % Norvēģijas mežu bija aizsargāti, bet 2022.gada janvārī aizsargāti bija 5.2%. Ir izveidoti 747 dabas liegumi ar kopējo platību 8 903 km² (Frivillig vern, n.d.).

2021.gadā kompensācijās tika izmaksāti ~ 40 miljoni euro saistībā ar 19 000 ha dabas liegumu izveidi privātajos mežos. (Frivillig vern, n.d.)

Pētījumi liecina, ka lielākā daļa meža īpašnieku bioloģiskās daudzveidības aizsardzību uzskata par nozīmīgu, un vairākums no tiem ir iesaistījušies brīvprātīgā mežu aizsardzībā. Tāpat lielākā daļa meža īpašnieku uzskata, ka koksnes ieguve un mežu aizsardzība ir savienojamas, lai gan šobrīd 57% īpašnieku nevēlas pieteikt savu mežu brīvprātīgai aizsardzībā, neskatoties un to, ka pilnībā tiek kompensēti negūtie ienākumi (Gundersen, Vistad, & Skjegged, 2022).

Vairāk par brīvprātīgu meža aizsardzību: <https://frivilligvern.no/> (norvēģu valodā)

5.3.4. Meža trasta fonds

Mežsaimniecības likums nosaka, ka īpašniekam no ienākumiem, kas gūti saimnieciskās darbības īstenošanas mežā, ir jāveic iemaksas Meža trasta fondā. Likums nosaka iemaksu apmēru vismaz 2% no koksnes bruto vērtības, taču Lauksaimniecības un pārtikas ministrija var izdot atsevišķus noteikumus, kas nosaka fonda darbību un maksājumu apmēru. Īpašnieks var tikt atbrīvots no obligātā maksājuma veikšanas, ja koksne iegūta pašu vajadzībām lauksaimniecības vai mežsaimniecības aktivitāšu īstenošanai, vai mežā ir investēti līdzekļi obligātā maksājuma apmērā (Ministry of Agriculture and Food, 2005).

Fonda mērķis ir nodrošināt meža īpašniekiem līdzekļus investīciju finansēšanai savā mežā. Visiem meža īpašniekiem ir jābūt savam meža fonda kontam. Meža fonda kontā esošā nauda seko meža īpašumam un pieder meža īpašniekam.

Šobrīd noteiktā iemaksu likme Meža trasta fondā ir 4-40% no koksnes bruto vērtības, un likmes apmēru nosaka meža īpašnieks pats. Meža īpašniekam, pārdodot kokmateriālus, pircējs no rēķina ietur naudu meža fondam un iemaksā to meža fonda kontā. Nelielas pārdošanas gadījumā tieši no saimniecības (piemēram, malka), meža īpašniekam pašam ir jāziņo par darījumu un jāveic iemaksa meža fondā.

Fonda līdzekļi ir jāizmanto ilgtermiņa investīcijām mežā, no kā tiek iegūta koksne, vai citā īpašniekam piederošā mežā tās pašas pašvaldības teritorijā. Viens no Mežsaimniecības likuma 15.pantā nosauktajiem fonda izmantošanas mērķiem ir īpašu dabas vērtību saglabāšana mežā.

Līdzekļi primāri tiek izmantoti meža apsaimniekošanas plānošanai, t.sk. vides mērķu sasniegšanai. Piemēram, stādīšanai un jaunaudžu kopšanai; meža ceļu izbūvei un rekonstrukcijai, kā arī izgāztuvju uzturēšanai; vides pasākumiem, mežmalu joslu kopšanai; bioenerģijas iekārtām un iekārtām siltumapgādei;

mežu apdrošināšanai; ar meža apsaimniekošanu saistītu kursu un mācību materiālu apmaksai; ģeodēzijas robežu iezīmēšanai. Tiek segts arī ar iepriekšminētajiem pasākumiem saistītais pievienotās vērtības nodoklis.

Pēc iepriekšminēto pasākumu īstenošanas, meža ģeodēzijs viena gada laikā nosūta atlīdzības pieteikumu savas pašvaldības mežzinim, lai saņemtu līdzekļus no fonda.

Viena no fonda priekšrocībām ir nodokļu atvieglojumi. Meža ģeodēzijs ir jāmaksā ienākuma nodoklis par realizētajiem kokmateriāliem, bet daļa, kas tiek ieskaitīta meža fonda kontā, netiek atzīta par ienākumu un netiek aplikta ar nodokli tik ilgi, kamēr nauda netiek izņemta no fonda, lai segtu ieguldījumus mežā. Meža ģeodēzim izņemot naudu no fonda, tikai 15 procenti no summas tiek atzīti par ienākumiem un aplikti ar nodokli. Šo nodokļu priekšrocību var uzskatīt par netiešu subsīdiju samazināta nodokļa veidā.

Ģeodēzijs var vērsties pašvaldībā un pieprasīt "atbrīvot" līdzekļus no meža fonda, neveicot iepriekšminētos pasākumus savā mežā, taču šādā gadījumā atbrīvotie meža fonda līdzekļi nenodrošina nodokļu priekšrocības (Directorate of Agriculture, n.d.).

Kopsavilkums

Pētot citu valstu atbalsta mehānismus bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, izceļami šādi atsevišķi secinājumi:

Meža bioloģiskās daudzveidības atbalstīšana:

- 1) Sociāli-ekonomiskā spriedze privāto meža īpašnieku un valsts starpā ir galvenais virzītājspēks jaunu sadarbības formu meklēšanā, tradicionālās dabas aizsardzības sistēmās ieviešot brīvprātības (līgumiskas) pieejas elementus.
- 2) Līgumiskās pieejas attīstībā akcentēts privāto meža īpašnieku un valsts institūciju savstarpējās uzticības veidošanas jautājums. Programmu veidošanā liela nozīme meža īpašnieku organizāciju iniciatīvai.
- 3) Neatkarīgi no izvēlētas pieejas (regulatīva vai līgumiska) meža īpašniekam tiek kompensēti zaudējumi (neiegūtais ekonomiskais labums), kas rodas nosakot būtiskus mežsaimniecības ierobežojumus. Kompensācijas apjoms pamatā tiek saistīts ar attiecīgās mežaudzes koksnes tirgus vērtību.
- 4) Ņemot vērā meža īpašnieku vēlmi saglabāt īpašuma tiesības uz zemi, kā viens no pieprasītākajiem mehānismiem ir pastāvīga (beztermiņa) atteikšanās no mežsaimnieciskās darbības veikšanas īpašumā, vienlaikus saglabājot īpašnieka statusu ar tiesībām medīt, ogot, sēņot mežā, iegūt meža resursus pašpatēriņam un baudīt citus meža sniegtos labumus. Atteikšanās no mežsaimnieciskās darbības tiesību īstenošanas tiek nostiprināta zemesgrāmatā un saistoša arī nākamajiem īpašniekiem.
- 5) Līgumiskajās programmās galvenā meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas pieeja ir neiejaukšanās (saimnieciskās darbības neveikšana). Noteiktos gadījumos tiek atbalstīti apsaimniekošanas pasākumi biotopu ekoloģiskās kvalitātes uzlabošanai.
- 6) Ilgtermiņa atbalsta pasākumu (pastāvīgā aizsardzība, zemes atpirkšana) finansēšana tiek veikta no valsts budžeta līdzekļiem. Valstīs, kurās izveidota pastāvīga līgumiskā meža daudzveidības atbalsta sistēma (Somija, Norvēģija) nepastāv ikgadējo kompensāciju mehānisms. Baltijas valstīs ikgadēju atbalsta mehānismu finansēšana iespēju robežās tiek segta no ES fondu līdzekļiem.

Zālāju bioloģiskās daudzveidības atbalstīšana:

- 7) Arvien lielāku popularitāti gūst zālāju bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas programmas, kas balstītas uz rezultātu orientētā pieejā, saskaņā ar kuru atbalsta apmērs ir saistīts ar sasniegumiem zālāja bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un vairošanā, nevis konkrētu apsaimniekošanas pasākumu īstenošanas faktu.
- 8) Uz rezultātu orientēta pieeja paredz aktīvu zālāja apsaimniekotāja līdzdalību dabas vērtību saglabāšanas procesā, iesaistoties gan regulārās apmācībās, gan monitoringā (sasniegtā rezultāta novērtēšanā). Šī pieeja izceļ pietiekama un kvalitatīva konsultatīvā atbalsta nepieciešamību.
- 9) Zālāju īpašnieku aktīva iesaiste rada izaicinājumus, salāgojot monitoringa programmu saturu ar zemes īpašnieku spējām tās kvalitatīvi piemērot. Zālāja īpašnieku iesaistei monitoringā ir dažādas pakāpes, ietverot gan zālāja struktūru, gan sugu klātbūtnes novērtēšanu.
- 10) Uz rezultātu orientētu atbalsta programmu īstenošanai kā vienu no galvenajiem šķēršļiem šīs pieejas plašākai izmantošanai min izaicinājumu politikas veidotājus pārliecināt par iespēju uz rezultātu orientētu pieeju īstenošanai ar samērīgiem administratīvajiem resursiem (sasniegto rezultātu viegla novērtēšana, apmācību un konsultāciju kapacitāte u.c.).
- 11) Neskatoties uz rezultātu orientētās pieejas pakāpenisku atzīšanu, joprojām uz darbību vērstas pieejas (atbalsts par nopļaušanu, noganīšanu) saglabājušas galveno ietekmi uz zālāju bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, un kā pamatprogrammas tiek iekļautas ES dalībvalstu Kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskajos plānos.

Izmantotās literatūras saraksts

- Agricultural Registers and Information Board. (2022, April 5). Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus 2022. Retrieved from https://www.pria.ee/toetused/PLK_2022
- BGI Consulting. (2020, September 14). Natura 2000. Retrieved from State Service for Protected Areas under the Ministry of Environment: https://vstt.lrv.lt/uploads/vstt/documents/files/Leidiniai/BGI_VSTT_Natura%202000_Santrauka_EN_20200916.pdf
- Burren Programme. (2019). Burren Programme Brochure. Retrieved from <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2019/06/BP-4-page-A5-brochure-3.pdf>
- Burren Programme. (2022). The Burren Programme (BP) Annual Report No.6. Retrieved from <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2022/04/BP-Exec-Summary-Year-6.pdf>
- Burren Programme. (n.d.). Retrieved from Burren Programme: <http://burrenprogramme.com/the-programme/>
- Court of Justice of the European Union. (2021, July 16). Action brought on 16 July 2021 – European Commission v Ireland: Case C-444/21. Retrieved from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=246248&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1814>
- Department of Agriculture, Food and the Marine. (2020, December). Retrieved from The Burren Programme: <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2020/12/BP-Terms-and-Conditions-2021-22.pdf>
- Department of Agriculture, Food and the Marine. (2020. gada 18. November). Ielādēts no Burren Programme: <http://burrenprogramme.com/wp-content/uploads/2022/03/AECOM-Evaluation-report-on-BP.pdf>
- Department of Agriculture, Food and the Marine. (2020. gada 2. December). Ielādēts no Government of Ireland: <https://www.gov.ie/en/publication/b3a96-report-on-eip-agri-irelands-operational-groups-2019/>
- Department of Agriculture, Food and the Marine. (2022, August 16). Retrieved from Government of Ireland: <https://www.gov.ie/en/publication/76026-common-agricultural-policy-cap-post-2020/#irelands-cap-strategic-plan-2023-2027>
- Department of Agriculture, Food and the Marine, Rural Development Division. (2020, November 12). Retrieved from Government of Ireland: <https://www.gov.ie/en/collection/6606a-rural-development-programme-rdp-2014-2020/>
- Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs. (n.d.). Details of Cessation of Turf Cutting Compensation Scheme – Natural Heritage Areas. Retrieved from <https://www.npws.ie/peatlands-and-turf-cutting/turf-cutting-compensation-scheme>
- Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs. (n.d.). Details of the Cessation of Turf Cutting Compensation Scheme – Special Areas of Conservation. Retrieved from <https://www.npws.ie/peatlands-and-turf-cutting/turf-cutting-compensation-scheme>
- Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht. (2017, December 21). National Raised Bog Special Areas of Conservation Management Plan: 2017-2022. Retrieved from [https://www.npws.ie/sites/default/files/files/FOR%20UPLOAD%20Plan\(WEB_English\)_05_02_18%20\(1\).pdf](https://www.npws.ie/sites/default/files/files/FOR%20UPLOAD%20Plan(WEB_English)_05_02_18%20(1).pdf)
- Directorate of Agriculture. (n.d.). Ielādēts no Landbruksdirektoratet: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/skogbruk/om-skogfond/skogfond-og-skogfondkonto>
- Directorate-General for Agriculture and Rural Development. (2018). Biodiversity. Retrieved from <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/Biodiversity.html>
- Dunford, B. (2021, September 30). Meeting about the Burren Programme.
- Environmental Agency. (2022, August 26). Subsidies for the maintenance of semi-natural habitats. Retrieved from <https://loodusveeb.ee/en/themes/nature-conservation-grants-and-applying-them/subsidies-maintenance-semi-natural-habitats>
- Estonian Private Forest Centre. (2021, March 16).

- European Commission. (2022, February 9). Protecting biodiversity: EU takes action to prevent introduction of invasive alien species that would damage European nature. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/IP_22_748
- European Commission. (2018, May 17). May infringements package: key decisions. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/MEMO_18_3446
- European Commission. (2018, November 8). November infringements package: key decisions. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/MEMO_18_6247
- European Commission. (2019, November 27). November infringements package: key decisions. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/INF_19_6304
- European Commission. (2021, February 18). February infringements package: key decisions. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/INF_21_441
- European Commission. (2022, September 29). September Infringements package: key decisions. Brussels. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/INF_22_5402
- European Commission. (2022, February 9). February infringements package: key decisions. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/inf_22_601
- European Commission. (n.d.). CAP Strategic Plans. Retrieved from Directorate-General for Agriculture and Rural Development: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans_en
- European Communities (Birds and Natural Habitats) Regulations 2011. (2011). Ielādēts no <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2011/si/477/made/en/print>
- European Environment Agency. (2018, May 22). Natura 2000 Barometer. Retrieved from <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer>
- European Environment Agency. (2019). Land cover and change accounts 2000-2018. Ielādēts no <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/land-cover-and-change-statistics>
- European Environment Information and Observation Network. (n.d.). Habitat assessments at Member State level. Retrieved from Article 17 web tool: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/report/>
- Eurostat. (2018). Land cover statistics. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Land_cover_statistics#Land_cover_in_the_EU_Member_States
- Finnish Environment Institute. (2013, May 3). Monitoring and evaluation of METSO. Retrieved from https://www.syke.fi/en-US/Research_Development/Nature/Specialist_work/METSO_Programme/Monitoring_of_METSO
- Finnish Environment Institute. (2021, gada 26. November). Zonation supporting the implementation of METSO Forest Biodiversity Programme. Ielādēts no https://www.syke.fi/en-US/Research_Development/Nature/Specialist_work/METSO_Programme/Zonation_supporting_METSO
- Forest Information System for Europe. (n.d.). Country factsheets. Retrieved from <https://forest.eea.europa.eu/countries>
- Golden Eagle conservation scheme - Finland. (n.d.). Retrieved from European Commission: Environment: https://ec.europa.eu/environment/nature/rbaps/fiche/golden-eagle-conservation-scheme-finland_en.htm
- Gundersen, V., Vistad, O., & Skjegg, T. (2022). Forest owners' perspectives on forest protection in Norway. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 37(4), 276-286. doi:<https://doi.org/10.1080/02827581.2022.2075448>
- Height, B. (2021). Pearl Mussel Project: Annual Report June 2020 to June 2021. Pearl Mussel Project. Kenmare: Pearl Mussel Project. Ielādēts no <https://www.pearlmusselproject.ie/pmp-annual-report-2021-web.pdf>
- Hen Harrier Project. (2019, April). Hen Harrier Programme: Terms and Conditions 2nd edition. Oranmore, Galway, Ireland. Retrieved from <http://www.henharrierproject.ie/HHPTerms.pdf>
- Hen Harrier Project. (n.d.). Hen Harrier Project Annual Report: May 2020-April 2021. Oranmore. Ielādēts no <http://www.henharrierproject.ie/HHPAR2020.pdf>
- Hen Harrier Project. (n.d.). Payments. Retrieved from Hen Harrier Project Limited: <http://www.henharrierproject.ie/payments.html>
- Hiedanpää, J. (2002, November 15). European-wide conservation versus local well-being: the reception of the Natura 2000 Reserve Network in Karvia, SW-Finland. *Landscape and Urban Planning*, 61(2-4), 113-123.

- Hiedanpää, J., & Borgström, S. (2014, July 23). Why do some institutional arrangements succeed? Voluntary protection of forest biodiversity in Southwestern Finland and of the Golden Eagle in Finnish Lapland. *Nature Conservation*(7), 29-50. doi:<https://doi.org/10.3897/natureconservation.7.6497>
- Hiedanpää, J., & Borgström, S. (2014. gada 23. July). Why do some institutional arrangements succeed? Voluntary protection of forest biodiversity in Southwestern Finland and of the Golden Eagle in Finnish Lapland. *Nature Conservation*(7), 29-50.
- Houses of the Oireachtas. (1976). Ielādēts no Electronic Irish Statute Book: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1976/act/39/enacted/en/print.html>
- Koskela, T., & Syrjänen, K. (2022). Forest Biodiversity Program for Southern Finland METSO 2008 – 2025. Presentation.
- Kuusinen, M. (2022). Voluntary protection on private land - case Finland. Presentation. Ministry of the Environment of Finland.
- Lietuvos Respublikos Seimas. (1993. gada 9. Novembris). Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Vilņa, Lietuva. Ielādēts no <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5627/FXtKdrZDia>
- Lietuvos Respublikos Seimas. (1994). Lietuvos Respublikos žemės įstatymas. Ielādēts no <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5787/asr>
- Lietuvos Respublikos Seimas. (1997). Lietuvos Respublikos saugomų gyvūnų, augalų ir grybų rūšių įstatymas. Ielādēts no <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.46423/asr>
- LIFE IP PAF-NATURALIT (No. LIFE16 IPE/LT/016). (2021, December 31). Retrieved from NATURALIT: <https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2022/03/C.3.4-1.pdf>
- LIFE-IP ForEst&FarmLand. (2022. gada 25. April). Ielādēts no <https://envir.ee/en/climate-and-environment-protection/nature-conservation/life-ip-forestfarmland>
- METSO: Forest Biodiversity. (n.d.). Retrieved from METSO – The Forest Biodiversity Programme for Southern Finland: <https://metsonpolku.fi/en/metso-programme>
- Ministry of Agriculture. (2015, January 27). Eesti maaelu arengukava 2014–2020. Retrieved from <https://www.reterurale.it/downloads/RDP/rdp%20Estonia.pdf>
- Ministry of Agriculture and Food. (2005, May 27). Retrieved from Government.no: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Act-relating-to-forestry-Forestry-Act/id87139/>
- Ministry of Agriculture and Food. (2014, December 3). Forestry. Retrieved from Government.no: <https://www.regjeringen.no/en/topics/food-fisheries-and-agriculture/skogbruk/innsikt/skogbruk/id2009516/>
- Ministry of Agriculture and Forestry of Finland. (2022, July 21). Retrieved from <https://mmm.fi/cap27/cap-suunnitelma>
- Ministry of Agriculture and Forestry of Finland. (n.d.). Ielādēts no Forests and the economy: <https://mmm.fi/en/forests/forestry/sustainable-forest-management/forests-and-the-economy>
- Ministry of Agriculture and Forestry of Finland. (n.d.). Retrieved from Forest Biodiversity Programme for Southern Finland (METSO): <https://mmm.fi/en/forests/biodiversity-and-protection/metso-programme>
- Ministry of Agriculture and Forestry of Finland. (n.d.). Forest resources in Finland. Retrieved from <https://mmm.fi/en/forests/forestry/forest-resources>
- Ministry of Agriculture and Forestry, Finland. (n.d.). Retrieved from <https://mmm.fi/documents/1410837/2400751/Act+on+the+Financing+of+Sustainable+Forestry.pdf/1bc17e03-a5b3-8900-33c2-4a3678ca4344/Act+on+the+Financing+of+Sustainable+Forestry.pdf.pdf>
- Ministry of Agriculture and Forestry, Finland. (1996). Retrieved from https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1996/en19961093_20140567.pdf
- Ministry of Agriculture and Forestry; Ministry of the Environment. (2021, May 27). The Helmi programme defines concrete goals and actions for enhancing habitats. Retrieved from Ministry of Agriculture and ForestryMinistry of the Environment
- Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania. (2015. gada 1. Aprīlis). Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Su„ Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo. Vilņa, Lietuva. Ielādēts no <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f92e1ed0d98311e4b6acbc7f0d87c3ec/ZBcybaSphi>
- Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania. (2015. gada 13. Februāris). Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa. Vilņa, Lietuva. Ielādēts no <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>

Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania. (2022). Metinė įgyvendinimo ataskaita: Lithuania - Rural Development Programme. Retrieved from <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/stebesenai-ir-vertinimas-1>

Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania. (n.d.). CAP Strategic Plans. Retrieved from European Commission: Agriculture and rural development: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans_en

Ministry of Climate and Environment. (1999. gada 2. July). Ielādēts no Food and Agriculture Organization of the United Nations: <https://www.fao.org/faolex/results/details/en/c/LEX-FAOC018657/>

Ministry of Climate and Environment. (2009, June 19). Nature Diversity Act. Retrieved from Government.no: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/nature-diversity-act/id570549/>

Ministry of Climate and Environment. (n.d.). Retrieved from <https://www.regjeringen.no/en/dep/kld/id668/>

Ministry of Environment. (n.d.). Ielādēts no <https://envir.ee/media/1935/download>

Ministry of Justice and Public Security. (1984, July 1). Retrieved from Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1984-04-06-17?q=ekspropriasjonserstatningslova>

Ministry of Local Government and Regional Development. (2008, June 27). Government.no. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/planning-building-act/id570450/>

Ministry of Rural Affairs. (2022, 10 21). Retrieved from <https://www.agri.ee/euroopa-liidu-uhise-pollumajanduspoliitika-strateegiakava-2023-2027>

Ministry of the Environment. (2021, July 13). Nature conservation. Retrieved from <https://envir.ee/en/climate-and-environment-protection/nature-conservation>

Ministry of the Environment. (n.d.). Helmi habitats programme aims to strengthen biodiversity. Retrieved from <https://ym.fi/en/helmi-habitats-programme>

Ministry of the Environment. (n.d.). Helmi Habitats Programme: 2021-2030. Ielādēts no <https://ym.fi/documents/1410903/33891758/Esite-english-001-web.pdf/c9f96b5a-9421-ed1d-a745-7c5edd010066/Esite-english-001-web.pdf?t=1658746658640>

Ministry of the Environment; Ministry of Agriculture and Forestry. (2022, July 19). Retrieved from METSO: Forest Biodiversity: <https://metsonpolku.fi/en/-/almost-90-per-cent-of-protection-target-set-in-metso-programme-already-reached-more-funding-needed-for-environmental-subsidies-and-nature-management>

Mitani Y., Lindhjem H. (2015). Forest Owners' Participation in Voluntary Biodiversity Conservation: What Does It Take to Forgo Forestry for Eternity? 91(2), lpp. 235-251. doi:<https://doi.org/10.3368/le.91.2.235>

Morkvenas, Ž. (2021, June 3). Online meeting with Žymantas Morkvenas about LIFE IP PAF-NATURALIT.

Morkvenas, Ž. (n.d.). Retrieved from Result Based Payments Network: <https://www.rbpnetwork.eu/country-infos/lithuania/conservation-of-natural-flowering-meadows-life-naturalit-41/>

(n.d.). Ielādēts no Frivillig vern: <https://frivilligvern.no/>

National Paying Agency . (2019, January 7). Retrieved from National Paying Agency under the Ministry of Agriculture of the Republic of Lithuania: <https://www.nma.lt/index.php/about-us/activities/687>

National Paying Agency . (2022, August 22). Parama: Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programos įgyvendinimas. Retrieved from National Paying Agency under the Ministry of Agriculture: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/statistika/9156#res>

National Parks and Wildlife Service. (2021, July 22). Protected Raised Bog Restoration Incentive Scheme (PRBRIS): Terms and Conditions. Retrieved from <https://www.npws.ie/peatlands-and-turf-cutting/protected-raised-bog-restoration-incentive-scheme-prbris>

National Rural Network. (2021. gada 2. August). Hen Harrier Project. Ielādēts no National Rural Network: <https://www.nationalruralnetwork.ie/eip-agri/eip-agri-case-studies/hen-harrier-project-locally-led-scheme-for-the-conservation-of-the-hen-harrier/>

Natural Resources Institute Finland (Luke). (2019, September 27). Retrieved from Forest protection 1.1.2019: <https://www.luke.fi/en/statistics/forest-protection/forest-protection-112019>

- Norwegian Environment Agency. (2020, March 23). About the right to roam in Norway. Retrieved from <https://www.environmentagency.no/areas-of-activity/right-to-roam/about-right-to-roam/>
- Norwegian Environment Agency. (n.d.). Norwegian national parks. Retrieved from Other protected areas: <https://www.norgesnasjonalparker.no/en/other-protected-areas/>
- Norwegian Forest Owners' Federation. (n.d.). Voluntary protection of forests. Retrieved from <https://skog.no/skogfaglig/frivillig-vern-av-skog/>
- Norwegian Ministry of Climate and Environment. (2020, November 9). Retrieved from Government.no: https://www.regjeringen.no/contentassets/cd6543b5e7f947cd9a086c3528adc654/norways-national-forestry-accounting-plan_2021-2025.pdf
- Norwegian Ministry of Climate and Environment. (2020, November 9). National Forestry Accounting Plan for Norway, including forest reference level for the first commitment period 2021-2025. Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/cd6543b5e7f947cd9a086c3528adc654/norways-national-forestry-accounting-plan_2021-2025.pdf
- Paloniemi, R., & Vilja, V. (2009, January). Changing ecological and cultural states and preferences of nature conservation policy: The case of nature values trade in South-Western Finland. *Journal of Rural Studies*, 25(1), 87-97. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2008.06.004>
- Parliament of Estonia. (1993, May 6). Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/505012022009/consolide/current>
- Parliament of Estonia. (2004, April 21). Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/515112018002/consolide>
- Parliament of Estonia. (2006, June 7). Retrieved from <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/507062022001/consolide/current>
- Parliament of Estonia. (2019, January 30). Retrieved from Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530062022002/consolide/current>
- Pearl Mussel Project. (2018). Retrieved from https://www.pearlmusselproject.ie/pmp_presentationdec_2018.pdf
- Pearl Mussel Project. (n.d.). Calculation of results payments. Retrieved from Pearl Mussel Project: <https://www.pearlmusselproject.ie/farm-scheme/calculation-of-results.html>
- Roasto, R., & Tampere, U. (2020). Eesti looduse kaitse aastal 2020: Eesti looduse mitmekesisus. Tallin: Environmental Agency. Retrieved from https://loodusveeb.ee/sites/default/files/inline-files/elk_2020_est%20%281%29_9.pdf
- Schwarz, G., & Noleppa, S. (2020, May 31). Retrieved from NATURALIT: https://naturalit.it/wp-content/uploads/2022/01/D_A.3.1-2.pdf
- Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., . . . Valkeapää, A. (2016, April 22). Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen : METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025. Retrieved from <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/74890>
- Smart, K., Barr, R., & Barr, A. (2015, June 5). Raised Bog Conservation Study: Communications Phase 2: Summary Report. Belfast. Retrieved from <https://www.npws.ie/sites/default/files/files/Communications%20Phase%20%20Summary%20Report.pdf>
- State Forest Service. (2020). Forest Ownership and Administrative Distribution. Ielādēts no https://amvmt.lrv.lt/uploads/amvmt/documents/files/Statistika/MiskuStatistika/2020/02%20Misku%20ukio%20statistika%202020_m.pdf
- State of the Environment Norway. (2020, November 27). Terrestrial landscapes and habitats. Retrieved from <https://www.environment.no/topics/terrestrial-landscapes-and-habitats/>; <https://www.environment.no/>
- State Protected Areas Service. (2019). Protected Areas in Lithuania. Vilnius: Publishing House Lututė. Retrieved from <https://vstt.lrv.lt/uploads/vstt/documents/files/Leidiniai/LST%20EN%20internetui.pdf>
- State Service for Protected Areas . (2019, November 5). Problems of PA and trends. Retrieved from State Service for Protected Areas under the Ministry of Environment: <https://vstt.lrv.lt/en/about-protected-areas/problems-of-pa-and-trends>
- State Service for Protected Areas. (2019, November 6). Mission and objectives. Retrieved from STATE SERVICE FOR PROTECTED AREAS under the Ministry of Environment: <https://vstt.lrv.lt/en/main-information/mission-and-objectives>
- Statistics Norway. (2022, July 25). Land use and land cover. Retrieved from <https://www.ssb.no/en/natur-og-miljo/areal/statistikk/arealbruk-og-arealressurser>

Statistics Norway. (2022, March 22). Protected areas. Retrieved from <https://www.ssb.no/en/natur-og-miljo/areal/statistikk/vernede-omrader>

The Environment Agency. (2021, December 7).

The Environment Agency. (2021, December 21). Retrieved from <https://loodusveeb.ee/en/themes/nature-conservation-grants-and-applying-them/nature-conservation-grants-environmental>

The Environment Agency. (2022, August 26). Subsidies for the maintenance of semi-natural habitats. Retrieved from <https://loodusveeb.ee/en/themes/nature-conservation-grants-and-applying-them/subsidies-maintenance-semi-natural-habitats>

The Environment Agency. (2022, August 26). Subsidies for the restoration of semi-natural habitats (nature conservation subsidies). Retrieved from Subsidies for the restoration of semi-natural habitats (nature conservation subsidies): <https://loodusveeb.ee/en/themes/nature-conservation-grants-and-applying-them/subsidies-restoration-semi-natural-habitats>

The Ministry of the Environment . (1996, December 20). Nature Conservation Act. Retrieved from <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1996/en19961096.pdf>

The Ministry of the Environment. (2021, March 23). Retrieved from https://ym.fi/documents/1410903/0/PAF+2021-2027_fi.pdf/055f8a55-1055-b131-755f-644eb2ec95ad/PAF+2021-2027_fi.pdf?t=1616585728349

The Norwegian Biodiversity Information Centre. (2021, December 2). Retrieved from Results from the 2021 Red List for Species: https://www.biodiversity.no/Pages/135386/Results_from_the_2021_Red

The Norwegian Biodiversity Information Centre. (2022, January 28). Red List for Ecosystems and Habitat Types. Retrieved from https://www.biodiversity.no/Pages/135568/Red_List_for_Ecosystems_and

The Pearl Mussel Project Limited. (2020, June). Retrieved from Pearl Mussel Project: https://www.pearlmusselproject.ie/pmp-terms_conditions-june.pdf

University of Helsinki. (2018, June 5). Spatial conservation prioritization.

Wildlife Act. (1976). Ielādēts no <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1976/act/39/enacted/en/html>

Pielikumi

1. pielikums

Lietuvas mežu un zālāju biotopu stāvokļa novērtējums par periodu no 2013.-2018.gadam (European Environment Information and Observation Network, n.d.)

Legend: **FV** Favourable **XX** Unknown **U1** Unfavourable-Inadequate **U2** Unfavourable-Bad

Current selection: 2013-2018, Grasslands, Lithuania. All bioregions.

Member States reports																																	
Habitat	Region	Range (km ²)				Area (km ²)								Structure and functions (km ²)						Future prospects				Overall assessment						Distribution area(km ²)			
		Surface	Status (% MS)	Trend	FRR	Min	Max	Best value	Type est.	Method	Status (% MS)	Trend	FRA	Good	Not good	Not known	Status	Trend	Range prosp.	Area prosp.	S & f prosp.	Status	Curr. CS	Curr. CS trend	Prev. CS	Prev. CS trend	Status Nat. of ch.	CS trend Nat. of ch.	Distrib.	Method	% MS		
6120 - Xeric sand calcareous grassl...	BOR	64787	66.30	=	64787	N/A	N/A	1.60	estimate	a	19.07	u	>>	0.80 - 0.80	0.80 - 0.80	N/A - N/A	U2	u	good	bad	poor	U2	U2	x	U2	-	knowledge	knowledge	9400	a	96.91		
6210 - Semi-natural dry grasslands a...	BOR	64787	28.54	=	64787	N/A	N/A	27.50	estimate	a	12.49	u	>	13.70 - 13.70	13.70 - 13.70	N/A - N/A	U2	u	good	bad	poor	U2	U2	x	U2	-	knowledge	knowledge	34900	a	37.05		
6230 - Species-rich Nardus grasslan...	BOR	64787	23.47	=	64787	N/A	N/A	2.16	estimate	a	10.67	u	>	0.78 - 0.78	1.80 - 1.80	N/A - N/A	U2	u	good	bad	poor	U2	U2	x	U2	-	knowledge	knowledge	12500	a	14.48		
6270 - Fennoscandian lowland speci...	BOR	64787	8.48	=	64787	N/A	N/A	225	estimate	a	12.80	u	≈	157.50 - 157.50	40 - 40	27.50 - 27.50	XX	u	good	poor	poor	U1	U1	x	U1	-	knowledge	knowledge	55800	a	15.33		
6410 - Molinia meadows on calcare...	BOR	64787	14.34	=	64787	N/A	N/A	6.17	estimate	a	2.38	-	>	3 - 3	3 - 3	N/A - N/A	U2	u	good	bad	bad	U2	U2	x	U2	-	knowledge	knowledge	20700	a	10.71		
6430 - Hydrophilous tall herb fringe ...	BOR	64787	22.73	=	64787	N/A	N/A	17.55	estimate	a	20.53	u	>	8.80 - 8.80	8.80 - 8.80	N/A - N/A	U2	u	good	poor	poor	U1	U2	x	U1	=	knowledge	knowledge	29000	a	29.06		
6450 - Northern boreal alluvial mead...	BOR	64787	20.30	=	64787	N/A	N/A	147.90	estimate	a	27.96	u	≈	73.90 - 73.90	73.90 - 73.90	N/A - N/A	U2	u	good	good	poor	U1	U2	x	U1	=	knowledge	knowledge	51200	a	45.63		
6510 - Lowland hay meadows (Alop...	BOR	64787	15.34	=	64787	N/A	N/A	319	estimate	a	76.33	+	≈	159 - 159	70 - 70	90 - 90	U1	u	good	poor	poor	U1	U1	=	U1	=	knowledge	knowledge	62800	a	34.95		
6530 - Fennoscandian wooded mea...	BOR	64787	32.61	=	64787	N/A	N/A	9	estimate	a	12.85	u	>	3.60 - 3.60	5.40 - 5.40	N/A - N/A	U2	u	good	bad	poor	U2	U2	x	U2	-	knowledge	knowledge	8700	a	17.51		

Legend: FV Favourable XX Unknown U1 Unfavourable-Inadequate U2 Unfavourable-Bad

Current selection: 2013-2018, Forests, Lithuania, All bioregions.

Member States reports																																
Habitat	Region	Range (km ²)				Area (km ²)								Structure and functions (km ²)						Future prospects				Overall assessment						Distribution area(km ²)		
		Surface	Status (% MS)	Trend	FRR	Min	Max	Best value	Type est.	Method	Status (% MS)	Trend	FRA	Good	Not good	Not known	Status	Trend	Range prosp.	Area prosp.	S & f prosp.	Status	Curr. CS	Curr. CS trend	Prev. CS	Prev. CS trend	Status Nat. of ch.	CS trend Nat. of ch.	Distrib.	Method	% MS	
9010 - Western Taiga	BOR	64787	7.08	=	64787	N/A	N/A	571.85	estimate	a	2.05	-	>	N/A - N/A	N/A - N/A	571.85 - 571.85	U1	u	good	poor	poor	U1	U1	x	U2	-	knowledge	knowledge	48800	a	6.37	
9020 - Fennoscandian hemiboreal n...	BOR	64787	19.82	=	64787	N/A	N/A	163.03	estimate	a	37.90	-	>	N/A - N/A	N/A - N/A	163.03 - 163.03	U2	-	good	bad	poor	U2	U2	-	U2	-	knowledge	knowledge	47100	a	23.97	
9050 - Fennoscandian herb-rich fore...	BOR	64787	7.56	=	64787	N/A	N/A	300.98	estimate	a	7.91	u	>	N/A - N/A	N/A - N/A	300.98 - 300.98	U1	u	good	poor	poor	U1	U1	x	U1	=	knowledge	knowledge	59300	a	11.39	
9060 - Coniferous forests on, or con...	BOR	64787	13.12	=	64787	N/A	N/A	8	estimate	a	0.11	u	>	N/A - N/A	N/A - N/A	8 - 8	U2	-	good	bad	bad	U2	U2	x	U1	=	knowledge	knowledge	8400	a	3.02	
9070 - Fennoscandian wooded past...	BOR	64787	10.66	=	64787	N/A	N/A	4.38	estimate	a	0.61	-	>	N/A - N/A	N/A - N/A	4.38 - 4.38	U2	-	good	bad	bad	U2	U2	-	U2	-	knowledge	knowledge	7900	a	2.97	
9080 - Fennoscandian deciduous sw...	BOR	64787	8.59	=	64787	N/A	N/A	519.93	estimate	a	38.19	u	≈	N/A - N/A	N/A - N/A	519.93 - 519.93	U1	u	good	poor	unk	U1	U1	x	FV	N/A	knowledge	knowledge	66100	a	16.37	
9160 - Sub-Atlantic and medio-Europ...	BOR	26020.44	13.04	=	26020.44	N/A	N/A	147.39	estimate	a	48.59	-	≈	N/A - N/A	N/A - N/A	147.39 - 147.39	U1	u	good	poor	poor	U1	U1	x	U1	=	knowledge	knowledge	22100	a	18.36	
9180 - Tilio-Acerion forest of slopes...	BOR	64787	27.20	=	64787	N/A	N/A	85.71	estimate	a	49.97	=	≈	N/A - N/A	N/A - N/A	85.70 - 85.70	XX	u	good	good	unk	FV	FV	=	FV	N/A	knowledge	knowledge	30800	a	25.02	
9190 - Old acidophilous oak woods ...	BOR	1341.94	1.57	=	≈	N/A	N/A	2.70	estimate	a	6.24	-	>	N/A - N/A	N/A - N/A	2.70 - 2.70	U2	-	good	bad	bad	U2	U2	-	U1	=	knowledge	knowledge	2700	a	7.44	
91D0 - Bog woodland	BOR	64787	7.10	=	64787	N/A	N/A	500.60	estimate	a	1.22	u	≈	N/A - N/A	N/A - N/A	500.60 - 500.60	U1	u	good	unk	poor	U1	U1	x	FV	N/A	knowledge	knowledge	50500	a	6.50	
91E0 - Alluvial forests with Alnus glu...	BOR	64787	14.40	=	64787	N/A	N/A	287.10	estimate	a	59.85	u	≈	N/A - N/A	N/A - N/A	287.10 - 287.10	U1	u	good	good	poor	U1	U1	x	U1	=	knowledge	knowledge	56200	a	28	
91F0 - Riparian mixed forest of Quer...	BOR	64787	66.67	=	64787	N/A	N/A	2.91	estimate	a	12.57	u	>	N/A - N/A	N/A - N/A	2.91 - 2.91	U2	-	good	poor	poor	U2	U2	x	U2	-	knowledge	knowledge	4700	a	28.31	
91T0 - Central European lichen Scot...	BOR	7563.83	48.85	=	7563.83	N/A	N/A	71.86	estimate	a	73.88	u	>	N/A - N/A	N/A - N/A	71.86 - 71.86	U1	-	good	bad	poor	U2	U2	x	U1	-	knowledge	knowledge	9200	a	63.89	

2. pielikums

Īrijas zālāju biotopu stāvokļa novērtējums par periodu no 2013.-2018.gadam (European Environment Information and Observation Network, n.d.)

Legend: FV Favourable XX Unknown U1 Unfavourable-Inadequate U2 Unfavourable-Bad

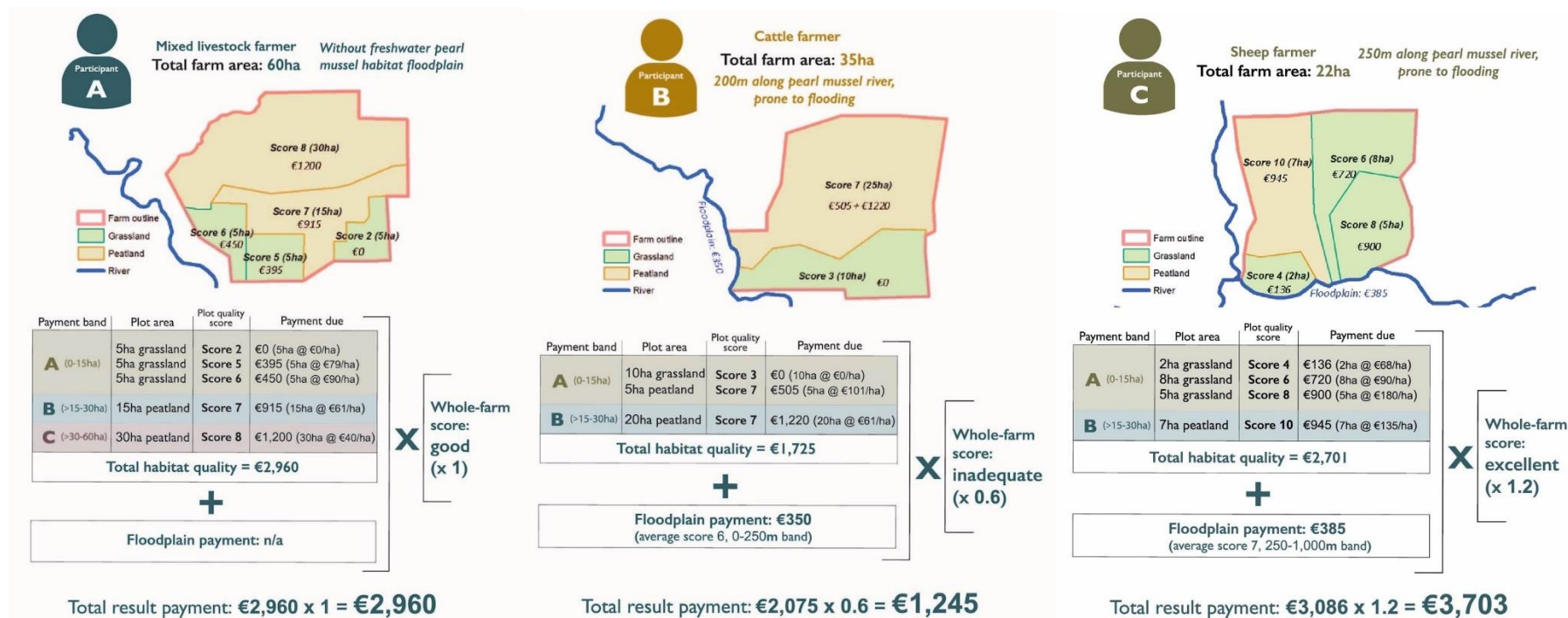
Current selection: 2013-2018, Grasslands, Ireland, All bioregions.

Member States reports

Habitat	Region	Range (km ²)				Area (km ²)								Structure and functions (km ²)					Future prospects				Overall assessment						Distribution area(km ²)		
		Surface	Status (% MS)	Trend	FRR	Min	Max	Best value	Type est.	Method	Status (% MS)	Trend	FRA	Good	Not good	Not known	Status	Trend	Range prosp.	Area prosp.	S & f prosp.	Status	Curr. CS	Curr. CS trend	Prev. CS	Prev. CS trend	Status Nat. of ch.	CS trend Nat. of ch.	Distrib.	Method	% MS
6130 - Calaminarian grasslands of t...	ATL	1900	10.35	-	2000	N/A	N/A	0.06	estimate	a	1.18	-	≈	0.05 - 0.05	0.01 - 0.01	N/A - N/A	U1	-	poor	poor	poor	U1	U1	-	U1	=	noChange	knowledge	1600	a	14.55
6210 - Semi-natural dry grasslands a...	ATL	22300	6.18	=	22300	N/A	N/A	14.16	minimum	a	0.83	-	>>	11.75 - 11.75	2.41 - 2.41	N/A - N/A	U1	=	poor	bad	poor	U2	U2	-	U2	=	noChange	knowledge	11900	a	6.71
6230 - Species-rich Nardus grasslan...	ATL	12700	4.81	=	12700	N/A	N/A	6.11	minimum	b	1.11	=	>>	0.55 - 1.53	4.58 - 5.56	N/A - N/A	U2	=	good	bad	bad	U2	U2	=	U2	-	noChange	genuine	8000	b	6.27
6410 - Molinia meadows on calcare...	ATL	20700	5.33	-	21600	N/A	N/A	5.86	minimum	a	0.62	-	>>	3.69 - 3.69	2.17 - 2.17	N/A - N/A	U2	=	poor	bad	bad	U2	U2	-	U2	-	noChange	noChange	11200	a	5.70
6430 - Hydrophilous tall herb fringe ...	ATL	19100	4.17	-	19200	N/A	N/A	1	minimum	b	0.09	-	>	0.50 - 0.84	0.16 - 0.50	N/A - N/A	U2	=	poor	poor	bad	U2	U2	-	U2	=	noChange	genuine	10900	b	3.92
6510 - Lowland hay meadows (Alop...	ATL	8100	2.04	-	19200	N/A	N/A	1.60	minimum	a	0.04	-	>>	0.85 - 0.85	0.75 - 0.75	N/A - N/A	U2	-	bad	bad	bad	U2	U2	-	U2	=	noChange	knowledge	3900	a	1.78

3.pielikums

Uz rezultātu balstīto maksājumu aprēķinu piemēri Īrijas Ziemeļu upespērlēnes programmā (Pearl Mussel Project, n.d.)

4.pielikums

Uz rezultātu balstīta maksājuma par dzīvotnes kvalitāti aprēķina piemērs ĪrijasLauku lijas programmā (Hen Harrier Project, n.d.)

<table><tr><th rowspan="2">Habitat Type</th><th colspan="2">Relative Habitat Value</th></tr><tr><th>NOT IN GLAS</th><th>IN GLAS</th></tr><tr><td>Scrub/ Woodland</td><td>50</td><td>50</td></tr><tr><td>Bog/ Heath</td><td>75</td><td>60</td></tr><tr><td>Wet Grassland</td><td>100</td><td>60</td></tr><tr><td>Species-rich Grassland</td><td>150</td><td>90</td></tr></table>	Habitat Type	Relative Habitat Value		NOT IN GLAS	IN GLAS	Scrub/ Woodland	50	50	Bog/ Heath	75	60	Wet Grassland	100	60	Species-rich Grassland	150	90	Each field in the programme will have it’s potential habitat points calculated by the project team. This is based on the available hen harrier foraging and nesting resource and a relative habitat value. The relative habitat value varies depending on the habitat type and whether the participant is in GLAS or not. These values are shown in the table (left): The potential habitat points are the maximum points that a field can attain. If a field has a maximum potential score of 100 and receives a score of 5 out of 10 then the actual points received will be $100 \times (5/10) = 50$ points.
Habitat Type		Relative Habitat Value																
	NOT IN GLAS	IN GLAS																
Scrub/ Woodland	50	50																
Bog/ Heath	75	60																
Wet Grassland	100	60																
Species-rich Grassland	150	90																
Take a typical 23ha farm with peatland and grassland habitats in GLAS. The relative peatland value is 60 and the relative grassland value is 60. The peatland and grassland habitats with their potential habitat points in this example are displayed in the figure (first right). The total potential habitat points for this farm is 1,380. <i>Converting value to points</i> The earned points a farm accumulates depends on the scores for each field. The field scores in this example are displayed in the figure (second right). This is the calculated as follows- Earned points per field = potential habitat points x (field score/10). Fields that score 3 or less receive 0 points. For this example farm the total actual points is 612.	Example Farm Habitat - Peatland - Grassland Example Farm Habitat - Peatland - Grassland																	
<table><tr><th>Habitat Points</th><th>€ Euro</th></tr><tr><td>1-1000</td><td>€2.25</td></tr><tr><td>1001-2000</td><td>€1.50</td></tr><tr><td>2001-</td><td>€1.00</td></tr></table>	Habitat Points	€ Euro	1-1000	€2.25	1001-2000	€1.50	2001-	€1.00	<i>Converting points to payments</i> The payment is then calculated using the values in the table (left) 612 points x €2.25 = €1,377 If all scores increased by 1 in year 2 this farm would receive 869 points. 869 points *€2.25 = €1,955 If all fields scored 10 this farm would receive a maximum of 1,380 points: 1,000 points x €2.25 + 380 points x €1.50 = €2,820									
Habitat Points	€ Euro																	
1-1000	€2.25																	
1001-2000	€1.50																	
2001-	€1.00																	

5. pielikums

Somijas meža biotopu stāvokļa novērtējums par periodu no 2013.-2018.gadam (European Environment Information and Observation Network, n.d.)

Legend: FV Favourable XX Unknown U1 Unfavourable-Inadequate U2 Unfavourable-Bad

Current selection: 2013-2018, Forests, Finland, Boreal.

Member States reports																															
Habitat	Range (km ²)				Area (km ²)								Structure and functions (km ²)						Future prospects				Overall assessment						Distribution area(km ²)		
	Surface	Status (% MS)	Trend	FRR	Min	Max	Best value	Type est.	Method	Status (% MS)	Trend	FRA	Good	Not good	Not known	Status	Trend	Range prosp.	Area prosp.	S & f prosp.	Status	Curr. CS	Curr. CS trend	Prev. CS	Prev. CS trend	Status Nat. of ch.	CS trend Nat. of ch.	Distrib.	Method	% MS	
9010 - Western Taiga	348100	38.05	=	≈	N/A	N/A	12000	estimate	b	43.02	-	>	9230 - 11000	980 - 3200	N/A - N/A	U1	-	good	poor	poor	U1	U1	-	U1	=	noChange	genuine	262800	b	34.32	
9020 - Fennoscandian hemiboreal n...	68700	21.02	=	≈	N/A	N/A	8	estimate	b	1.86	=	>	2.40 - 7	1 - 5.60	N/A - N/A	U1	=	good	poor	poor	U1	U1	=	U1	=	noChange	noChange	25200	b	12.82	
9030 - Natural forests of primary su...	27800	55.82	=	≈	N/A	N/A	180	estimate	a	51.43	-	>	10 - 70	110 - 170	N/A - N/A	U2	u	good	poor	poor	U1	U2	x	U1	-	noChange	noChange	18600	a	56.19	
9040 - Nordic subalpine/subarctic fo...	41300	100	=	≈	N/A	N/A	1280	estimate	a	100	=	≈	N/A - N/A	N/A - N/A	1280 - 1280	XX	-	poor	poor	poor	U1	U1	-	U1	=	noChange	knowledge	16000	a	100	
9050 - Fennoscandian herb-rich fore...	342600	39.97	=	≈	1500	3600	N/A	estimate	b	67.02	=	≈	83 - N/A	N/A - N/A	1400 - 3500	U1	=	good	good	poor	U1	U1	=	U1	=	noChange	noChange	245900	a	47.23	
9060 - Coniferous forests on, or con...	329400	66.69	=	≈	N/A	N/A	7000	estimate	b	98.37	=	≈	110 - N/A	N/A - N/A	6890 - 7000	U2	-	good	good	bad	U2	U2	-	U2	-	noChange	noChange	242000	a	86.86	
9070 - Fennoscandian wooded past...	255900	42.11	=	≈	N/A	N/A	34	estimate	b	4.72	=	>	9 - 9	2 - 2	23 - 23	U2	=	good	poor	bad	U2	U2	=	U2	-	noChange	knowledge	107300	a	40.40	
9080 - Fennoscandian deciduous sw...	250600	33.22	=	≈	N/A	N/A	N/A		d	0	x	>	N/A - N/A	N/A - N/A	N/A - N/A	U2	-	good	unk	bad	U2	U2	x	U2	-	noChange	method	79500	b	19.68	
9180 - Tilio-Acerion forest of slopes,...	9800	4.11	=	≈	N/A	N/A	0.30	estimate	b	0.17	=	>	0.11 - N/A	N/A - N/A	0.19 - 0.30	U1	=	good	poor	poor	U1	U1	=	U1	=	noChange	noChange	3400	b	2.76	
9190 - Old acidophilous oak woods ...	4200	4.91	=	≈	N/A	N/A	0.57	estimate	b	1.32	=	>	0.13 - 0.52	0.05 - 0.44	N/A - N/A	U1	=	good	poor	poor	U1	U1	=	U1	-	noChange	method	2000	b	5.51	
91D0 - Bog woodland	355700	39	=	≈	N/A	N/A	19000	estimate	a	46.49	=	>	7880 - N/A	6055 - N/A	5065 - 5065	U1	-	good	poor	poor	U1	U1	-	U1	-	noChange	noChange	348700	b	44.85	
91E0 - Alluvial forests with Alnus glu...	91600	20.36	=	>	N/A	N/A	10	minimum	c	2.08	-	>>	N/A - N/A	N/A - N/A	N/A - N/A	XX	-	bad	bad	bad	U2	U2	-	U2	-	noChange	noChange	24100	b	12.01	